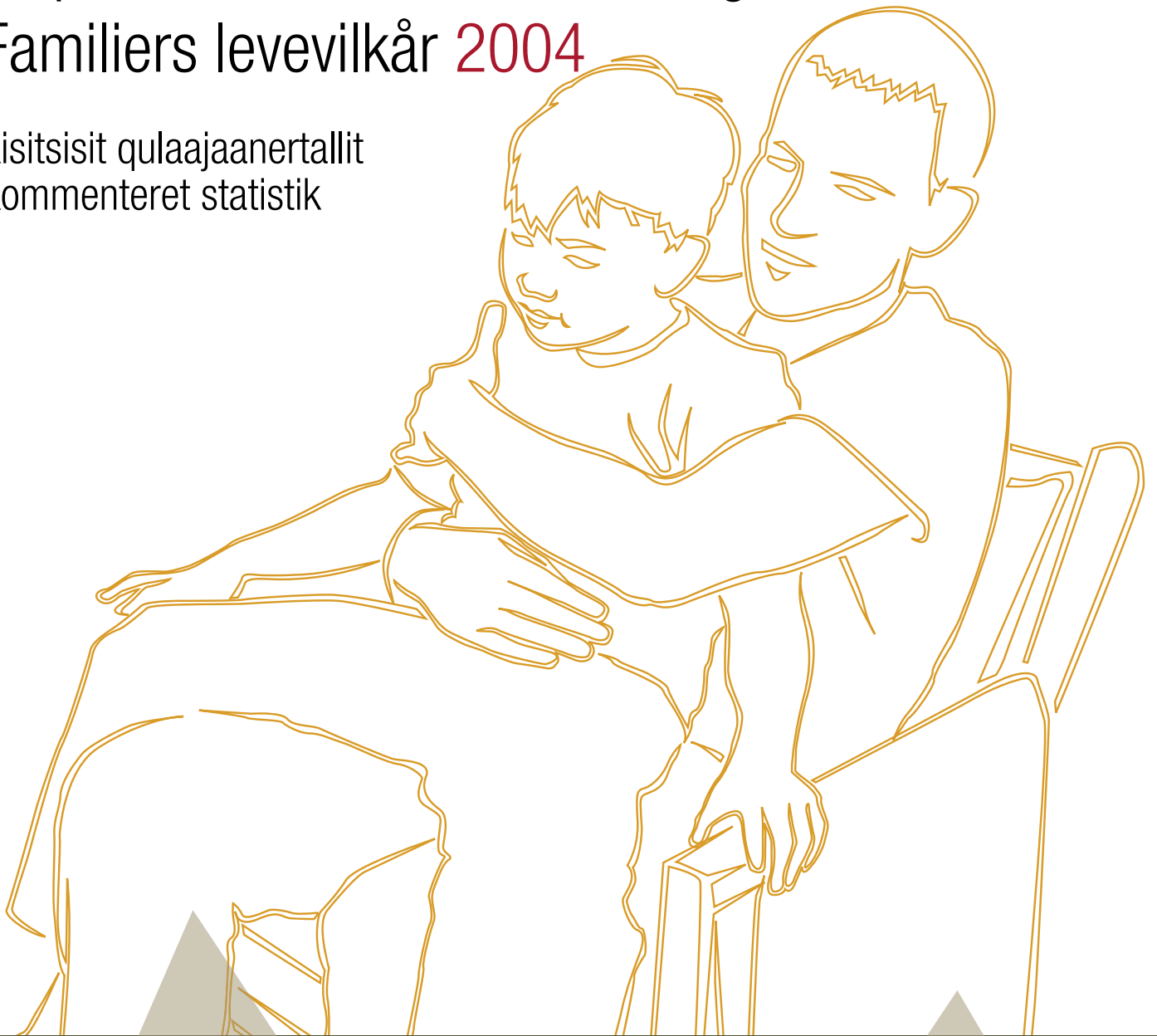


Ilaqutariit inuuniarnerminni atugarisaat 2004

Familiers levevilkår 2004

Kisitsisit qulaajaanertallit
Kommenteret statistik



MIPI - Meeqqat Inuusuttullu Pillugit Iisimasaqarfik
MIPI - Videnscenter om Børn og Unge
aamma og
Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik
Familiendirektoratet



Ilaqutariit inuuniarnerminni atugarisaat 2004

Familiers levevilkår 2004

Kisitsisit qulaajaanertallit
Kommenteret statistik

Saqqummersitsisoq Udgivet af:

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik Familiedirektoratet

Aaqqissuisoq Redigeret af:

MIPI – Meeqqat Inuusuttullu Pillugit Ilisimasaqarfik

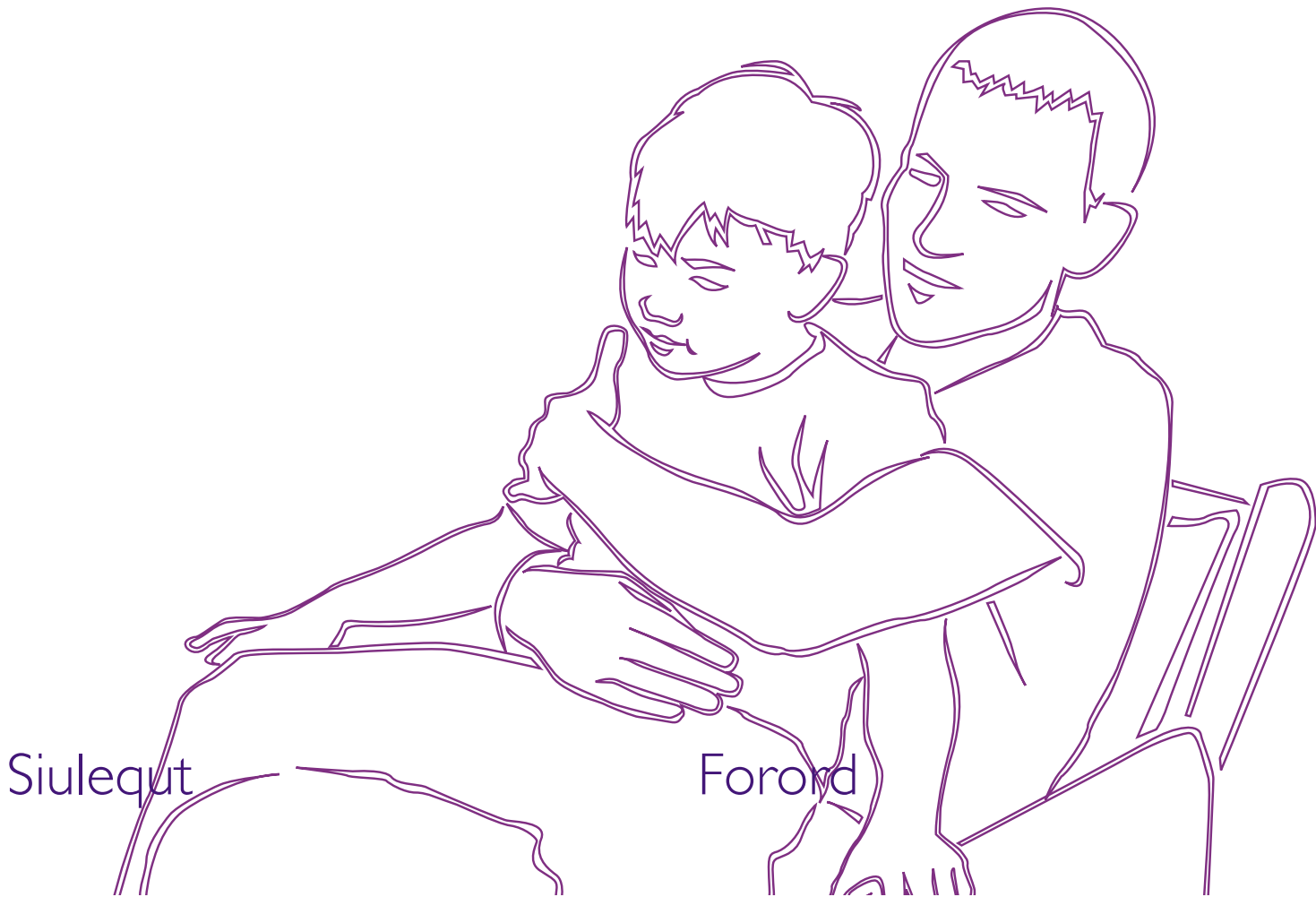
MIPI – Videnscenter om Børn og Unge

Kalaallisuunngortitsisoq Grønlandsk oversættelse: Naja Paulsen

Illoqqaassoq Ilusillisarlu Lay-out, tilrettelægning og illustrationer: Ivalu Risager

Naqiterneqarfia Tryk: Nunatta Naqiterivia

2004



Siulequt

Forord

Ilaqutariit Inuuniarnerminni atugarisaat 2004 MIPI-mit – Meeqqat Inuusuttullu Pillugit Ilisimasaqarfimmit – suliarineqarpoq, suliassisuulluni Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik. Suliami nalitsinni kalaallit akornanni ilaqutariittut inuuneq qanorpiaq innersoq paasiniarneqarpoq takussutissanillu katersiffiulluni, pingaarnerusutigut ilisimariikkanik katersuinikkut kisitsisitigullu naatsorsuusiaticigut. *Ilaqutariit Inuuniarnerminni atugarisaat 2004* tassaavoq Ilaqutariit Ukiui Qulinut atatillugu saqqumiussa.

Nalunaarusiap annersaa MIPI-mi ingerlatsisup cand.scient.soc. Nina Banerjee-p aaqqissuuppaa allallugulu. Cand.psych.aut. Mette Lund, b.a. Annga Lyngge aamma innuttaasut peqqissusaat pillugu ilisimatusarnermi cand.scient.iusoq Christina Schnohr immikkoortumik ataatsimik ilanngussaqarput. Kisitsisitigut paasisutissat annersaat cand.polit. Jette Jensenimit suliarineqarput.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfimmit atuakkap siunnersuusiornera qimerloorneqarpoq.

Ilaqutariit Inuuniarnerminni atugarisaat 2004-p imarisaanut akisussaasuvoq MIPI.

MIPI-mit neriutaavoq atuagaq suliassaqarfup iluani sulisut allallu akornanni maanna siunissamilu kalaallit ilaqutariit pillugit oqallinnermut aallaaviussasoq.

Laannguaq Lyngge *Nina Banerjee*
Siulersuisuni siulittaasoq *Ataqatigiissaarisooq*

August 2004

MMIPI – Videnscenter om Børn og Unge har udarbejdet *Familiers Levevilkår 2004* som en konsulentopgave for Familiedirektoratet. Opgaven har bestået i at skabe overblik over og belyse grønlandske familiers levevilkår i dag, primært ud fra en opsamling af den eksisterende viden og statistik. *Familiers Levevilkår 2004* er udgivet i anledning af Familie-10-året.

Indholdet er redigeret og for en stor del skrevet af MIPI ved cand. scient. soc. Nina Banerjee. Cand.psych.aut. Mette Lund, b.a. Annga Lyngge og cand. scient.folkesundhedsvidenskab Christina Schnohr har hver bidraget med et kapitel. Cand.polit. Jette Jensen har bidraget med størstedelen af det statistiske materiale.

Familiedirektoratet har haft udkast til bogen til gennemlæsning.

MIPI er ansvarlig for indholdet af *Familiers Levevilkår 2004*.

Det er MIPIs håb, at denne bog vil tjene som et godt grundlag for debat blandt fagfolk og andre om nutiden og fremtiden for grønlandske familier.

Laannguaq Lyngge *Nina Banerjee*
Bestyrelsesformand *Koordinator*

August 2004

Imarisai

qupp. 3	Siulequt
qupp. 4	Imarisai
qupp. 4	Titartakkat tabel-illu atornegartut nalunaarsuutaat
qupp. 6	1 - Eqikkaaneq
qupp. 8	2 - Kalaallit ilaqutariit
qupp. 15	3 - Isertitat
qupp. 19	4 - Ilinniartitaaneq inuusutissarsiuteqarnerlu
qupp. 23	5 - Ineqarneq
qupp. 24	6 - Sunngiffik Annga Lyngemit
qupp. 27	7 - Peqqissuseq Christina Schnohrimit
qupp. 31	8 - Isumassuineq sumiginnaasernerlu Mette Lundimit
qupp. 35	9 - Qimarnguiit kiisalu ulloq unnuarlu paaqqinniffiit
qupp. 40	Atuagassat allat
qupp. 42	Quppernerup ataani nassuiaassillugu ilanngussaq

Tabel-it titartakkallu

qupp. 8	2A Tit.: 2002-mi inoqtigiit meerartallit meerartaqanngitsullu procentinngorlugit
qupp. 8	2B Tit.: 2002-mi inoqtigiinni meerartalinni inersimasut amerlassusii
qupp. 9	2C Tabel: 2002-mi meeqqat inuusuttullu inoqtigiinnut assigiinngitsunut agguaallugit
qupp. 10	2D Tit.: 1983-imiit 2002-mut Kalaallit Nunaanni arnat ernisartut utoqqaassusaat
qupp. 11	2E Tit.: 2002-mi inunngortartut tullerinneri malillugit ernisartut utoqqaassusaat
qupp. 12	2F Tabel: Meeqqat peqqillutik inunngortut anaanaasup ataataasullu ukiuinut naleqqiullugit 2002
qupp. 13	2G Tit.: 2003-mi naartuersittartut amerlassusii, ukiuinut agguataarlugit
qupp. 14	2H Tit.: 1981-imiit 2002-mut naartuersittartut meeqqallu inunngortut amerlassusii
qupp. 15	3A Tit.: 2002-mi inoqtigiinni isertitat tigorianaanaat agguaqatigiissinneri
qupp. 16	3B Tabel: 1999-imiit 2003-mut pisortani sulisut akornanni gruppit aalajangersimasut akissaataasa ineriartorsimaneri
qupp. 17	3C Tit.: 1999-imiit 2003-mut inuit suliffissaarusimanermik eqqorneqarsimasut
qupp. 18	3D Tabel: 2003-mi suliffissaarusimanermik eqqorneqarsimasut, ukiuinut suaassusaannullu agguataarlugit
qupp. 18	3E Tabel: Meeqqat kaallutik innanngisaannartut atuariatunngisaannartullu amerlassusii (pct.)
qupp. 19	4A Tabel: 1980-imiit 2000-imut ilinniakkanik naammassinissimanerit ilinniakkap suunera tunngavigaluguilinniakkap suunera tunngavigalugu
qupp. 20	4B Tit.: 1980-imiit 2000-imut ilinniakkat aallartitat, naammassisat taamaatiinnakkallu
qupp. 21	4C Tabel: 1998/1999-imi 2002/2003-mi atuartut nalinginnaasumik annertusisamillu atuartut agguataarsimaneri
qupp. 22	4D Tabel: Meeqqat nalinginnaasumik annertusisamillu immikkut atuartinneqartut amerlassusaat
qupp. 22	4E Tit.: 2002-mi sulinermik inuusutissarsiuteqartunut suliffiit sullivinnut pingaarnernut agguataarneri procentinngorlugit
qupp. 23	5A Tit.: 1. januar 2003-mi inissiat ininut agguataarneqarsimasut amerlassusii
qupp. 24	6A Tabel: Sunngiffimmi sammisassat (pct.)
qupp. 27	7A Tit.: Naatsorsuutigisamik ukiut inuuffigiумаakkat sinneruttut
qupp. 29	7B Tit.: aqqanilinnik ukiullit peqqissutsimik naammaginaruuneranik/pitsaannginneranik nammineerlutik naliliinerat (pct.)
qupp. 30	7C Tit.: 15-inik ukiullit peqqissutsimik nammaginaruuneranik/pitsaannginneranik nammineerlutik naliliinerat (pct.)
qupp. 31	8A Tabel: Annersaasarneq – innuttaasut 10.000-iugaangata nalunaarutigineqartartut
qupp. 32	8B Tabel: Kinguaassiuutitigut pinerluuteqartarnerit – innuttaasut 10.000-iugaangata nalunaarutigineqartartut
qupp. 33	8C Tit.: 1980-imiit 2002-mut nivarsiaqqat arnallu imminortartut amerlassusii sumi ukiumi toqquviusumi 1. januar sumi najugaqarneq malillugu
qupp. 34	8D Tit.: 1980-imiit 2002-mut imminortartut angutit nukappiaqqallu amerlassusii, ukiumi toqquviusumi 1. januar sumi najugaqarneq malillugu
qupp. 35	9A Tabel: 2003-mi Nuummi Qimarnguimmut saaffiginissutit suuneri
qupp. 36	9B Tabel: 2003-mi Nuummi Qimarnguimmik atuisut
qupp. 36	9C Tabel: 2003-mi meeqqat qimarngoqataasut annersaanermik misigititaasarneri eqqorneqartarnerilu
qupp. 37	9D Tabel: 2003-mi arnat qimarnguimmut saaffiginissimasut inissaqarniarnerat
qupp. 37	9E Tabel: 2003-mi Nuummi qimarnguimmut saaffiginittartut kimit innersuunneqartarpat?
qupp. 37	9F Tabel: 2003-mi meeqqat inuusuttuaqqallu 0-17-t akornanni ukiullit inissitat amerlassusii, suaassutsimut ukiuinullu agguaallugit
qupp. 38	9G Tabel: 2003-mi meeqqat inuusuttuaqqallu inissitat, kommuuni inissiisoq najoqqutaralugu
qupp. 38	9H Tabel: 2003-mi ulloq unnuarlu paaqqinniffinni meeqqanik inuusuttuaqqanillu inissiinermut pissutaasoq
qupp. 38	9I Tabel: 2003-mi ulloq unnuarlu paaqqinniffiit sumut angerlartitsippat?

Indholdsfortegnelse

side 3	Forord
side 5	Indholdsfortegnelse
side 5	Oversigt over figurer og tabeller
side 7	1 - Sammenfatning
side 8	2 - Grønlandske familier
side 15	3 - Indkomst
side 19	4 - Uddannelse og erhverv
side 23	5 - Bolig
side 24	6 - Fritid af Annga Lyng
side 27	7 - Sundhed af Christina Schnohr
side 31	8 - Omsorg og omsorgssvigt af Mette Lund
side 35	9 - Krisecentre og døgninstitutioner
side 41	Læs mere
side 43	Fodnoter

Tabeller og figurer

side 8	2A Figur: Procent af husstande med og uden børn 2002
side 8	2B Figur: Antal voksne i husstande med børn 2002
side 9	2C Tabel: Børn og voksne fordelt på husstandstyper 2002
side 10	2D Figur: Aldersbetinget fertilitet for kvinder født i Grønland 1983-2002
side 11	2E Figur: Aldersbetinget fertilitet efter fødselsnummer 2002
side 12	2F Tabel: Levendefødte efter moders og faders alder 2002
side 13	2G Figur: Abortrater fordelt på alder 2003
side 14	2H Figur: Antal aborter og fødsler 1981-2002
side 15	3A Figur: Gennemsnitlig disponibel husstandsindkomst fordelt på deciler 2002
side 16	3B Tabel: Reallønsudvikling for udvalgte offentligt ansatte faggrupper 1999-2003 efter faggruppe
side 17	3C Figur: Personer berørt af ledighed 1999-2003
side 18	3D Tabel: Berørte af ledighed i gennemsnit 2003 fordelt på aldersgrupper og køn
side 18	3E Tabel: Andel af børn der aldrig går sultne i seng eller i skole (pct.)
side 19	4A Tabel: Antal gennemførte uddannelser 1993/94-2002/03 fordelt på uddannelsestype
side 20	4B Tabel: Antal gennemførte, påbegyndte og afbrudte uddannelser 1980-2002
side 21	4C Tabel: Fordelingen af elever på almen og udvidet linie fra 1998/1999 til 2002/2003
side 22	4D Tabel: Antal børn under almindelig og vidtgående specialundervisning
side 22	4E Figur: Beskæftigelsen i 2002 fordelt på hovedbrancher for lønmodtagere
side 23	5A Figur: Bestanden af boliger fordelt på antal beboelsesrum pr. 1. januar 2003
side 24	6A Tabel: Fritidsaktiviteter (pct.)
side 27	7A Figur: Forventet restlevetid
side 29	7B Figur: Selvvurderet helbred rimeligt/dårligt for 11-årige (pct.)
side 30	7C Figur: Selvvurderet helbred rimeligt/dårligt for 15-årige (pct.)
side 31	8A Tabel: Vold – anmeldelser pr. 10.000 indbyggere
side 32	8B Tabel: Sædelighedsforbrydelser – anmeldelser pr. 10.000 indbyggere
side 33	8C Figur: Selvmordsrater for piger og kvinder fordelt på by og bygd 1980-2002
side 34	8D Figur: Selvmordsrater for drenge og mænd fordelt på by og bygd 1980-2002
side 35	9A Tabel: Henvendelsestyper på krisecentret i Nuuk 2003
side 36	9B Tabel: Brugere af krisecentret i Nuuk 2003
side 36	8C Tabel: Medbragte børns oplevelse af og udsathed for vold 2003
side 37	9D Tabel: Boligforhold for kvinder, der har henvendt sig på krisecentret 2003
side 37	9E Tabel: På hvis initiativ henvender kvinderne sig på Krisecentret i Nuuk? 2003
side 37	9F Tabel: Antal indskrevne mellem 0-17 år på institutioner for børn og unge fordelt på køn og alder 2003
side 38	9G Tabel: Anbragte børn og unge efter henvisningskommune 2003
side 38	9H Tabel: Henvisningsårsag for børn og unge på døgninstitutionerne 2003
side 38	9I Tabel: Hvortil udskrev døgninstitutionerne i 2003?

1 Eqikkaaneq

Inuuniarnermi atugarisat maannakkorpiaq inuunermi pisunut assigiinngitsunut sunniuteqaannaratik aammali unga-sinnerusoq eqqarsaatigalugu pingaarteqarsinnaapput. Atuakami uani paasiniaaffiginarlugit aalajangiussimavagut isertitaqarneq, ilinniartitaaneq, inuussutissarsiorneq, ineqarneq, peqqissuseq sukisaarsarnerlu. Qulequttat taakkua inuuniarnermi atugarisanik tamakkiisumik takussutissiinngikkaluarlutik taamaattoq nalinginnaasumik inuunerup ingerlarngata anersaanik oqaluttuurtuupput. Meeqqanik sumiginnaasarnepup ilaqtariillu artukkinneqarnissamut qaninnerusut soqutiginarlutut oqallisaanerat pissutigalugu aalajangersimavagut atuakkap naggataani immikkoortuni marlunni tamanna samminiarlugu.

Atuakkamut matumunnga aallaaviupput kalaallit ilaqtariit. Oqaaseq *ilagisariit* atortorujussuusinnaagaluarlugu sunarpi-aq pineqarnerusoq erseqqissumik aalajangersaruminaatsissinnaavarput. Tamanna kapitalit aappaanni oqaluttuarineqasaaq. Ilaqtariittut inuunermik paasinninneq assigiinngitsorpassuarnik imaqarsinnaagaluartoq kalaaliaqqat amerlanersaat tassaapput inersimasunik marlunnik najortillit aammalu meeqqat angutaat anaanaasumit utoqqaanerugajuttuulluni.

Kapitalit pingajuanni isertitaqarnermi pissutsit sammineqartussaapput. Pingaarnerusutigut pissutsit imaapput Kalaallit Nunaanni isertitatigut assigiinngissuteqarneq angivoq taamalu inuuniarnermi pissutsit atuuttut assigiinngitsorujussuullutik.

Kapitalit sisamaanni ilinniartitaaneq inuussutissarsiornerlu sammineqassapput. Tassani ilinniagaqassuseq aammalu ilinniartitaanerup inuussutissarsiornerullu iluani allannguutit oqaluttuarisaanermit aallaaveqartut sammineqassapput, tassaniipporlu kinguaariit akornanni kiisalu ilaqtariit akornanni assigiinngissuterujussuaq.

Kapitalit tallimaanni naatsumik paasissutissiisutigineqasapput apeqqutit ineqarnermut tunngasut.

Kapitalit arfernanni sunngiffiup ilorrisimaarluni inuunermut pingaarutaa pillugu oqallinneq aallartissaaq. Kapitalit arfineq-aappaanni peqqissuseq sammineqartillugu takuneqarsinnaavoq Kalaallit Nunaanni peqqissuseq amerlasuutigut nunani killerni pissutsinut nallersuunneqarsinnaasoq. Ilanngullugu peqqissutsimik paasinnittaaseq ukiut ingerlanerani ineriartupiloorsimavoq inuuniarnermilu atugassarititaasut peqqissuserlu imminnut ataqatigiillutik, soorlumi pingortitaassuseq, avatangiisit qanorlu inooriaaseqarneq qitiullutik inississimasut.

Kapitalit arfineq-pingajuanni isumassuineq sumiginnaasarnepup sammineqarput. Pissutsit arlaqartut tikkuarpat Kalaallit Nunaanni sumiginnaasarneq nalinginnaasorujussuusoq. Tamanna pissuteqarsinnaavoq meeqqanik perorsaaner-mi ileqqussatut maligassat ileqqullu nutaat imminnut ataqatigiissaarneqarsimannginnerannik, taamalu ileqqorilersimasat qasukkariarsimallutik. Ilutigalugu soorluuna sumiginnaasarneq inuuniarnermilu ajornartorsuteqarneq ataqatigiissuteqartut. Kapitalit kingullersaanni, kapitalit qulingiluanni qimarnguinni kiisalu isumaginninnerup iluani meeqqanik inuussuttuaqqanillu paaqqinniffinnut inissiisarnermi kisitsisitigut ilisimasat sammineqassapput. Taakkua ilaatigut takutippaat inuttut eqqorneqartarnermi pissutsit atuuttut utersaarajuttuusut. Arnat meeqqallu arlaleriarlutik qimarnguinniittarput meeqqallu inissinneqartartut ataasiaannaratik inissinneqartarlutik.

Sivisuumik ilisimaneqareersimalerpoq inuunermi atugassarititaasut assigiinngitsut ilorrisimaarnermut, peqqissutsimut ajunngitsumillu inuuneqarmut sunniuteqartarneri ataqatigiissuteqartartut. Assersuutigalugu ilinniagassatut periarfissat iluanni toqqaaneq sumi suliffeqarumaarnermut aalajangiisooqataasarpoq. Suliffigisaq isertitaqassutsimut sunniuteqartarpoq. Ilinniagaq, atorfik isertitallu peqqissutsimut ajunngitsumillu inuuneqarnermut sunniuteqartartut ilisimaneqalersimavoq. Ataqatigiissutsit pitsaasuusinnaapput ajortuusinnaallutillu; Pitsaasumik pitsaanngitsumilluunniit ingerlasoqarpat tamanna inuunermi atukkanut allanut sunniukkajuttarpoq. Soorunami imaangilaq ilinniarluaarsimagaanni pitsaasumik inissaqarnissaaq, aningaasagissaarneq sunngiffimmilu sukisaarsaatigissaarneq ingerlaannaq qularnaarneqarsimassasut. Kisianni *taamaassinnaanera periarfissallu* amerlanerupput. Inuuniarnermi atugarisat kinguaariinni tulliuuttuni nanginneqarajuttarput. Assersuutigalugu ilinniagaqarsimanermit aalajangiisuugajuppoq inunnguutsimik qanoq kingornussaqaarsimaneq kiisalu nammineq isertitaqarnerup sunnertarpaa meerarisat pigissaarnerup iluani qanoq periarfissinneqassanersut. Nalitsinni inuuniarnermi atugarisat qimerloorutsigut ilanngullugu oqallisigisariaqarparput siunissaaq qanoq ittoq pilersikkusunnerlutigu.



Sammenfatning

Levevilkår er de faktorer og forhold, der påvirker vores livslige nu, men som også kan have betydning på længere sigt. I denne bog har vi valgt at kigge på indkomst, uddannelse og erhverv, bolig, sundhed og fritid. Disse emner giver ikke en udtømmende belysning af levevilkår, men de dækker en stor del af den hverdag, man lever i. I lyset af den aktuelle debat om omsorgssvigtede børn og udsatte familier har vi desuden valgt at slutte bogen med to afsnit, der handler om disse grupper.

Udgangspunktet for denne bog er de grønlandske familier. Selv om *familie* er et ord vi ofte bruger, kan det være svært at fastslå, præcis hvad vi mener med det, herom fortælles i kapitel to. På trods af de mange måder at opfatte familien på, bor de fleste grønlandske børn sammen med to voksne og de fleste børn har en far som er ældre end deres mor.

I kapitel tre ses på indkomstforhold. Det overordnede billede er, at der i Grønland er stor forskel på, hvad folk tjener, og hermed store forskelle i vores livsbetingelser.

Kapitel fire handler om uddannelse og erhverv. Her sættes fokus på uddannelsesniveaet og på de historiske ændringer i uddannelse og erhverv, som har bevirket store forskelle mellem generationer og mellem familier.

I kapitel fem belyses boligspørgsmålet kort.

Kapitel seks tager fat på diskussionen om fritidens betydning for trivsel. I kapitel syv om sundhed vises det, at sundheden i Grønland på mange måder ser ud, som om den er på niveau med de øvrige vestlige lande. Samtidig har sundhedsbegrebet udviklet sig meget over tiden og sammenhængen mellem en række levevilkår og sundhed såvel som samspillet mellem biologi, omgivelser og livsstil er kommet i centrum.

Kapitel otte omhandler omsorg og omsorgssvigt. Flere oplysninger antyder, at raten af omsorgssvigt er høj i Grønland. Dette kan skyldes en manglende integration af traditionelle og nutidige normer for børneopdragelse, der samlet set giver nogle meget svage normer. Samtidig er der dog formodentligt en sammenhæng mellem omsorgssvigt og sociale problemer. Det sidste kapitel, kapitel ni, henter viden fra statistikker fra krisecentre og institutioner for socialt anbragte børn og unge. Det viser blandt andet, at der kan være mange gentagelser i et udsat livsforløb. Der er kvinder og børn, der kommer på krisecentre flere gange og børn, der bliver anbragt på døgninstitution mere end en gang.

Forskningen har gennem lang tid vist sammenhænge mellem de forskellige kategorier af levevilkår og trivsel, helbred og velbefindende. For eksempel påvirker valget af uddannelse muligheder for beskæftigelse. Beskæftigelsen påvirker indkomst. Både uddannelse, beskæftigelse og indkomst har vist sig at have sammenhænge med helbred og velbefindende. Sammenhængene er både positive og negative; går det godt eller skidt i forhold til en ting, smitter det ofte af på det øvrige liv. Det betyder naturligvis ikke, at man med en god uddannelse er sikret en god bolig, en god økonomi og et godt fritidsliv. Men *sandsynligheden og mulighederne* er større. Levevilkårene rækker tillige ind i næste generation. Eksempelvis er uddannelse stærkt præget af social arv og ens egen indkomst påvirker hvilke materielle muligheder, man kan give sine børn. Når vi ser på nutidens levevilkår, handler det derfor også om, hvilken fremtid vi vil skabe.



Kalaallit ilaqtariit

Oqaaseq *ilaqtariit* inuit amerlanerit akunnerminni atortarpaat annertunerusumik nassuiaasersornagu. Itinerusumilli eqqarsaatersuutigigaanni oqaaseq ilagisariissuseq sorpassuarnut atassuteqarsinnaavoq. Taamaattumik oqariartaatsip isumavia paasiuminaassinnaavoq.

Assersuutigalugu ilagisat taakkuunerlutik pinngorfigisat? Inatsisit atuuttut tunngavissarititaat assigiinngitsut atorlugit ilagisaqarneq eqqartussagutsigu taava katissimaneq, meeravissartaarneq isumagissamillu paarisqaarneq qanoq paasisariaqarpat? Aamma inuup misigissutsimigut qanigisaanut pinngorfik inatsisillu atuuttut qilerutaat qanorpiaq nipilersoqataappat? Apeqqutit taamaattut takutipaat ilagisaqarneq assigiinngitsorpassuutigut killilersorneqarsinnaasoq. Killilersuineq imminnermini aamma pissutsit atuuttut malillugit allanngorsinnaasarpoq. Assersuutigalugu unnukkut ilaqtat iggannissaannut pisiniarfilerinissaq oqaluuserineqarpat tassani pineqassajunnarsippat ilaqtat najugaqatigisat. Ilaqtariinnili nalliuttorsiorneq eqqartorneqartillugu ilagisat amerlanerujussuanngortarput.

Ilagisaqarneq pillugu oqaatsimik paasinninnet nalinginnaasumik inuunissinni amerlanerit assigiinngitsunik paasisarpaat. Ilutigalugu inuup pissutsit maannakkorpiaq atugarisai inuuneratalu oqaluttuasartaa aallaavigalugu assigiinngitsunik nalilersuisoqartarpoq pingaartitsisoqartarlunilu. Assigiinngissutsit tunulliullugit assigiisut saakkaanni qularnanngitsumik ilagisariinnermi tamanit pigisaavoq inuttut ataasiakkaat tamatta immikkut oqaluttuassartaqarlutalu kinaasuseqarnerput.

Ilagisariittut oqaluttuarisaaneq

Ilagisanik oqariartaatsimi paasinnittaatsimut ilaavoq kulturi piffissarlu inuuffigisaq. Kalaallit ilaqtariit qanoq ineriartorsimanagerat misisoraanni taakkartorneqajaasarpoq inoqutigiissuurtut najugaqatigeeqqaarsimaneq, taava ilagisariittut maannalu ilaqtariittut assigiinngitsunik katitigaasimasutigut: angajoqqaat suaassutsimikkut assigiit,

Grønlandske familier

Ordet *familie* bruges af de fleste mennesker, uden det kræver nærmere forklaring. Men ved nærmere eftertanke udtrykker ordet familie mange forskellige ting. Derfor er begrebets betydning måske ikke så indlysende alligevel.

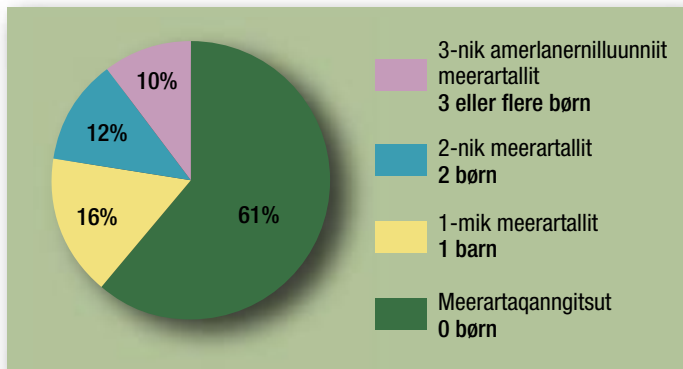
Er familien for eksempel dem, man er biologisk beslægtet med? Hvilken betydning har forskellige juridisk indgåede relationer som ægteskab, adoption og plejeforhold? Og hvilken rolle spiller biologiske og juridiske bånd i forhold til, hvem en person føler sig knyttet til? Sådanne spørgsmål viser, at familien kan afgrænses på mange forskellige måder. Afgrænsningen kan også ændre sig efter situationen. Taler man eksempelvis om at købe ind til familiens aftensmad, er familien måske dem, man bor sammen med. Taler man om en familiefest, består familien til gengæld af langt flere personer.

For de fleste mennesker er disse mange forskellige måder at forstå ordet familie på til stede i hverdagen. Samtidig har de forskellig vægt og betydning alt efter personens situation og livshistorie. Ser man ud over forskellene, er fællestrækket formodentligt, at forholdet til familien på godt og ondt er en del af alle menneskers livshistorie og identitet.

Familier gennem tiden

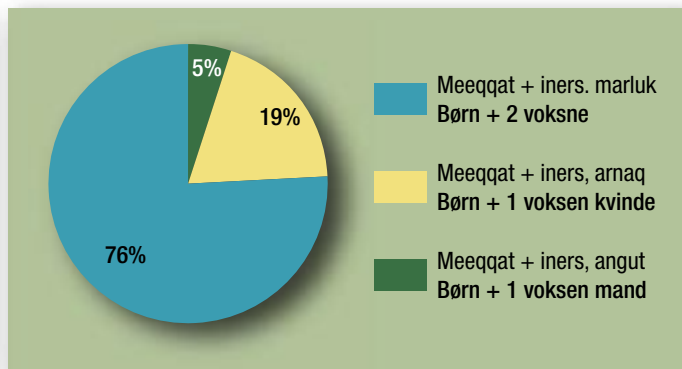
Forståelsen af ordet familie er også skabt i samspil med den kultur og den tid, vi lever i. Ser man på udviklingen i den grønlandske familie, bliver det ofte påpeget, at man først boede i storfamilier, så i kernet familier og nu i alle mulige typer af familier: forældre af samme køn, enlige forældre, pap-, bonus-

2A 2002-mi inoqutigiit meerartallit meerartaqanngitsullu procentinngorlugit
Procent af husstande med og uden børn 2002



Najoqqaat: Kalaallit Nunaannit Naatsorsueqqissaartarfik, Isertitat pill. Kisitsisit 1992-2002.
Kilde: Grønlands Statistik: Indkomststatistik 1992-2002.

2B 2002-mi inoqutigiinni meerartalinni inersimasut amerlassusii
Antal voksne i husstande med børn 2002



Najoqqaat: Kalaallit Nunaannit Naatsorsueqqissaartarfik, Isertitat pill. Kisitsisit 1992-2002.
Kilde: Grønlands Statistik: Indkomststatistik 1992-2002.

angajoqqaat kisermaat, ilaqutarsiallu allat. Meeravissiaqarnerup meersartaarnerullu iluani assigiinngitsunik aaqqiissuteqartarnek atuutuaannarnikuvoq.

Kalaallit akornanni ilaqutariit akornanni ineriartorsimaneq pisa-riitsuarsuarmik taama nassuiarneqarsinnaavoq. Assersuutigalugu oqaraanni piffissap ilaani inuiaqatigiit annerusumik ilaqutariittut inuusimasut, ajornanngitsuaqqamik eqqaaneqanngitsoorsinnaapput kisermaatut pilersuisuusut, iliarsuit meerassaqqanngitsullu. Aamma taaneqanngitsoorsinnaavoq ilaqutariittut najugaqatigiissimanermi aanaakuusut ilaqutariinnilu ilagisat allat aalajangiisooqataasimanerat. Inuiaqatigiit kikkunerinik paasinnittaaseq nalitsinni ilaqutariissutisunik assigiinngitsorpasuumik imaqartoq aamma meeqqat inuusuttullu pineqartillugit inooqatigiinnermi ataqatigiissutisunik, ilagisat kikkunerinik attavigisallu kikkunerinik minitaqarflluarsinnaavoq.

Nunarsuup ilarujussuani pissusiulersimasutut oqaatigineqartarpoq ilagisariittut inuunerup pingaarutaata milliartornera. Misissuinerilli takutissimavaat pissutsit taamaattariaqqanngitsut.¹ Allatulaaq isigalugu ilisimatusartunit ataasiakkaanit oqaatigineqartarpoq ilaqutaqarnerup aappanittarnerullu pingaarutaa nungunnani allanngorsimasoq. Ilaqutaqarnissaq aappaqarnissarlunni annerusutigut qinigassanngoraangat pissusissamisuuqinnartutut isigineqarunnaarluni, misigissutisimut pingaaruteqarnera annerulersarpoq².

Inatsisiliornerup iluani suliasaqqarfllu iluani ilaqutariit inissisimanerat

Suliasaqqarfup iluani sulisut, ilisimatuut inatsisillu assigiinngitsut akornanni ilaqutariit pillugit paasinnittaatsit assigiinngitsut nassaasaapput. Inatsisiliornerup iluani assersuutigalugu malittarisassiuun-

og stedfamilier. Forskellige former for adoptions- og plejeforhold har altid indgået.

Dette er en alt for forenklet beskrivelse af udviklingen i den grønlandske familie. Taler man for eksempel om, at samfundet på et tidspunkt primært har bestået af kernefamilier, overser man nemt, at der samtidig har været en række enlige forsørgere, forældrelose og barnløse. Man overser også, at selv om man har boet i kernefamilier, så har bedsteforældre og andre i familien stadigvæk spillet en rolle. Opfattelsen af at samfundet i dag består af en række atomiserede familieformer er på samme måde muligvis blind for de sociale relationer, familieband og netværk, der reelt er omkring børn og voksne.

Man har i store dele af verden antaget, at familien betyder stadig mindre. Undersøgelser har dog vist, at det ikke nødvendigvis forholder sig sådan¹. I et lidt anderledes perspektiv har enkelte forskere anført, at familien og parforhold ikke mister betydning, men i stedet ændrer betydning. Når familie og parforhold i højere grad bliver et valg, og i mindre grad noget givet, vokser den følelsesmæssige betydning².

Familier i lovgivning og i det professionelle arbejde

Blandt fagfolk og forskere og i forskellige regelsæt, finder man også forskellige forståelser af familien. I lovgivningen er der for eksempel regler om, hvem

2C 2002-imiit 2002-mut meeqqat inuusuttullu inoqutigiinnut assigiinngitsunut agguallugit Børn og voksne fordelt på husstandstyper 2000-2002

	2000	2001	2002
Inissiat katillutik Husstande i alt	20.772	21.116	21.653
Inissiat meerartaqqanngitsut Husstande med 0 børn	12.328	12.670	13.242
Inissiat ataatsimik meerartallit Husstande med 1 barn	3.505	3.518	3.514
Inissiat meerartanngitsut inersimasullu marluk Husstande med 2 børn	2.661	2.671	2.650
Inissiat pingasunik amerlanernilluunniit meerartallit Husstande med 3 eller flere børn	2.210	2.202	2.172
Inissiat meerartanngitsut inersimasullu marluk Husstande med 0 børn og 2 voksne	3.765	3.821	3.950
Inissiat ataatsimik meerartallit inersimasullu marluk Husstande med 1 barn og 2 voksne	1.824	1.781	1.759
Inissiat marlunnik meerartallit inersimasullu marluk Husstande med 2 børn og 2 voksne	1.620	1.633	1.600
Inissiat pingasunik amerlanernilluunniit meerartallit iners. marluk Husstande med 3 eller flere børn og 2 voksne	1.390	1.378	1.354
Inissiat meerartaqqanngitust arnarlunni inersimasoq Husstande med 0 børn og 1 voksen kvinde	2.428	2.558	2.746
Inissiat ataatsimik meerartallit arnarlunni inersimasoq Husstande med 1 barn og 1 voksen kvinde	639	613	654
Inissiat marlunnik meerartallit arnarlunni inersimasoq Husstande med 2 børn og 1 voksen kvinde	355	341	354
Inissiat pingasunik amerlanernilluunniit meerartallit arnarlunni iners. Husstande med 3 eller flere børn og 1 voksen kvinde	187	183	194
Inissiat meerartaqqanngitsut angullunni inersimasoq Husstande med 0 børn og 1 voksen mand	4.582	4.750	4.990
Inissiat ataatsimik meerartallit angullunni inersimasoq Husstande med 1 barn og 1 voksen mand	169	219	211
Inissiat marlunnik meerartallit angullunni inersimasoq Husstande med 2 børn og en voksen mand	79	76	85
Inissiat pingasunik amerlanernilluunniit meerartallit angullunni iners. Husstande med 3 eller flere børn og en voksen mand	15	25	25

Najoqqutat: Kal.Nun.Naatsorsueqqissaartarfik Iseritanik nalunaarsuutit:1992-2002,1991-2001,1990-2000.
Kilder: Grønlands Statistik Indkomststatistik:1992-2002,1991-2001,1990-2000.

neqartarput kiap kina kingornutissaneraa kiisalu kina aappariittut inooqataalersinnaanersoq.

Inatsisit amerlasuut toqqaannartumik toqqaannanngikkaluartumil-luunniit aallaavigisarpaat isumassuinermi pilersuisuunermilu ilaquta-riittut inissisimaneq. Taamatuttaaq Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Aalajangersagaanni, Kalaallit Nunaata peqataaffigisaani, tamanna aallaaviuvoq. Tassani ilaqutariinneq taaneqarpoq "imuiqa-tigiinni tunngavissatut pissusissamisoortumillu ... alliartorfissatut ilorri-si-maarfissatullu"³.

Ilutigitillugu Meeqqat pillugit aalajangersakkami inatsisiliornermi-lu oqariartuutaavoq ilaqutariit tamarmik taamatut paaqqinnittuun-ginnerat. Meeqqat inuusuttullu pillugit Inatsisartut peqqussutaan-ni atuuttumi aalajangersarneqarsimavoq kikkulluunniit pissutsinik meeqqap ineriartorneranut navianartorsiortitsisunik atugaqartunik ilisimasaqartut kommuunimi oqartussaasunut nalunaaruteqarnissar-tik pissusaaffigigaat⁴.

Suliasaqqarfiup iluani atorfigalugu ilaqutariinnik sullissisunut ila-qutariinnik paasinnittaaseq inatsisiliornikkut aalajangersarneqarsim-avoq. Inatsisilli malitsinniarneranni atorfillit inunnik ataasiakkaanik pissutsinillu atuuttunik naliliisartussaapput. Ilisimatuunit tikkuarne-qarsimavoq atorfillit namminneq ilaqutariit qanoq ittuunerannik imaluunniit qanoq ittuusariaqarnerannik paasinnittaasiat sunniute-qarajuttartoq suliat ataasiakkaat qanoq naliliiffigineqarnerannut. Taa-matuttaaq ippoq atorfillit ilaqutariinni ataasiakkaani ilaasortat qa-noq sunniuteqartussaanerannik paasinnittaasiat. Assersuutigalugu anaanaasup ataataasullu qanorpiaq pissusaaffeqarnerannik paasinnit-taaseq sunniuteqarsinnaavoq avinnermi angajoqqaatut oqartussaaffi-up kimut tunniunneqarneranit, pissusissamisoortuuppat angajoqqaat inatsisitigut naligiissitaagaluartut.

Isumaginninnerup iluani sullissinermi ilisimatusarnermilu anner-tunerujartuinnartumik aallaaviusalerpoq *ilaqutariit ilasat* imaluunniit *ulluinnarni attavigisat*. Taamatut isiginnittaatsip qiteraa siumut kil-lileeriinniginnissaq kikkut ilagisatut imaluunniit pingaarutilittut paa-

der skal arve hvem, og hvem der kan indgå parfor-hold.

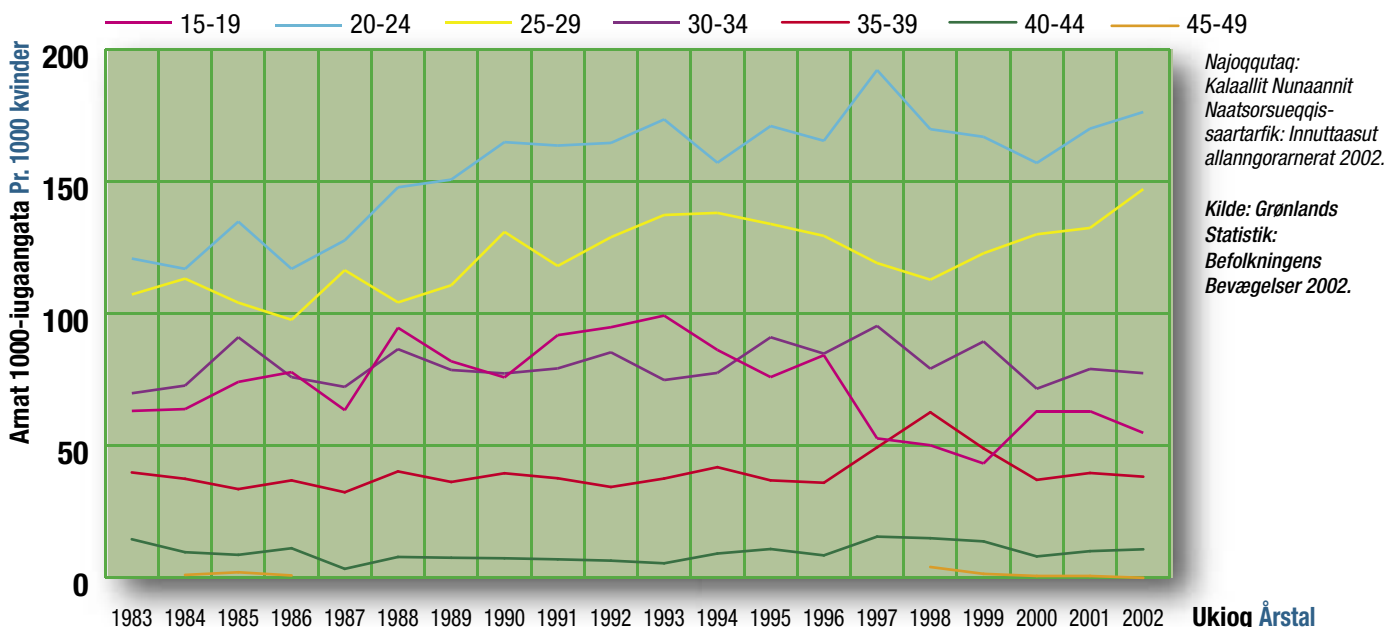
Mange regelsæt tager direkte eller indirekte ud-gangspunkt i, at familien har en funktion i forhold til omsorg og forsørgelse. Det samme gør FN's Bør-nekonvention, som Grønland har tilsluttet sig. Her omtales familien "som den grundlæggende enhed i sam-fundet og naturlige ramme for... vækst og trivsel"³.

Samtidig lægger både Børnekonventionen og lov-givningen op til, at ikke alle familier formår at ha-ve den rolle. I den gældende Landstingsforordning om hjælp til børn og unge er det således bestemt, at enhver der ved, at et barn lever under forhold, der bringer dets udvikling i fare, har pligt til at under-rette kommunen⁴.

For dem, der professionelt arbejder med familier, er forståelsen af familier delvist fastlagt i lovgivnin-gen. Men i brugen af lovgivningen skal fagfolk vur-dere konkrete personer og situationer. Forskere har påpeget, at fagfolks mere eller mindre bevidste op-fattelse af, hvad en familie er eller bør være, har ind-flydelse på, hvordan konkrete sager bliver vurderet. Det samme gælder fagfolks opfattelse af, hvilke rol-ler de forskellige familiemedlemmer bør have. For eksempel kan forskelle i opfattelsen af en mors og en fars rolle have indflydelse på, hvem der får forældre-retten ved en skilsmisse, selv om forældrene i prin-cippet er lige for loven.

Man vælger i socialt arbejde og i forskning i høje-re og højere grad at tage udgangspunkt i *den udvidede familie* eller i *netværket*. Kernen i en sådan tilgang er, at man ikke på forhånd afgrænser, hvem der er fami-lie eller betydningsfuld. I stedet tager man udgangs-

2D 1983-imiit 2002-mut Kalaallit Nunaanni arnat ernisartut utoqqaassusaat Aldersbetinget fertilitet for kvinder født i Grønland 1983-2002



Ukioq Árstal

sisariaqarnerannik. Akerlianilli aallaaviginiarneqarpoq inuit ataasiakkaat pissutsit atugarisaat taakkuninngalu paasinninnissaq. Assersuutigalugu isumaginninnerup iluani sullissinermi tamanna atornerqarsinnaavoq ilaqutariinni ilasani ulluinnarniluunniit attavigisani meeqqamik ajornartorsiortumik ikiuinissamut nukissaqarnerusumik ilisarinninniarnermi.

Nalitsinni ilaqutariit kalaallit

Oqaatigineqareersutut ilagisanik oqartarnermut paasinnittaaseq ajornakusoorsinnaavoq. Ilaqutariit qanillattorniarnernanni kisitsisinngorlugit paasissutissani periarfissaavoq inoqutigiinnik paasiniaaneq – soorlu najugaqarfimmi kikkut najugaqartuunersut.

Agguaqatigiissitsinermi ullumikkut nunaqarfinni inoqutigiit agguaqatigiissikkaanni 3,1-inik amerlassuseqarput, illoqarfinni 2,5-inik amerlassuseqarput.⁵ Ukiut qulit matuma siornatigut, 1994-imi, agguaqatigiissikkaanni nunaqarfinni inoqutigiit 2,8-nik inuttussuseqarput illoqarfinni 3,6-inik inuttussuseqarput.⁶ 1890-imut utersaaraanni taamanikkut Kitaani inoqutigiit arfineq-pingasunik inuttaqarput 1930-milu arfinilinnik⁷. Allatut oqaatigalugu inoqutigiinnik agguaqatigiissitsinermi ikiliartortoqarpoq. Ilutigalugu inoqutigiit angissusilerneqartarnerat assigiinngissinnaaqaq. Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfiup inoqutigiinnik angissusiliisarnera 1-imiit 12-it sinnerlugit inuttalerneqartarpoq.

Kalaallit inoqutigiit akornanni 38 procentit meeraapput. Titartakkami 2 A-mi inoqutigiit meerartallit meerartaqanngitsullu agguaqatigiissinneri takuneqarsinnaavoq. Inoqutigiit meerartallit amerlanerpaartaanni inersimasut marluk najugaqarput, soorlu tamanna titartakkami 2B-mi takuneqarsinnaavoq. Inoqutigiilli sisamararterutaat sinnerlugit amerlatigisuni inersimasoq kisimiittuovoq. Tabel 2C-mi atuarneqarsinnaavoq inoqutigiinni meeqqat inersimasullu amerlassusaasa agguaqatigiissinneri.

punkt i den enkelte persons situation og forståelse. I socialt arbejde kan man for eksempel bruge det til at identificere, hvem i et barns udvidede familie eller netværk, som har ressourcer til at hjælpe et barn i problemer.

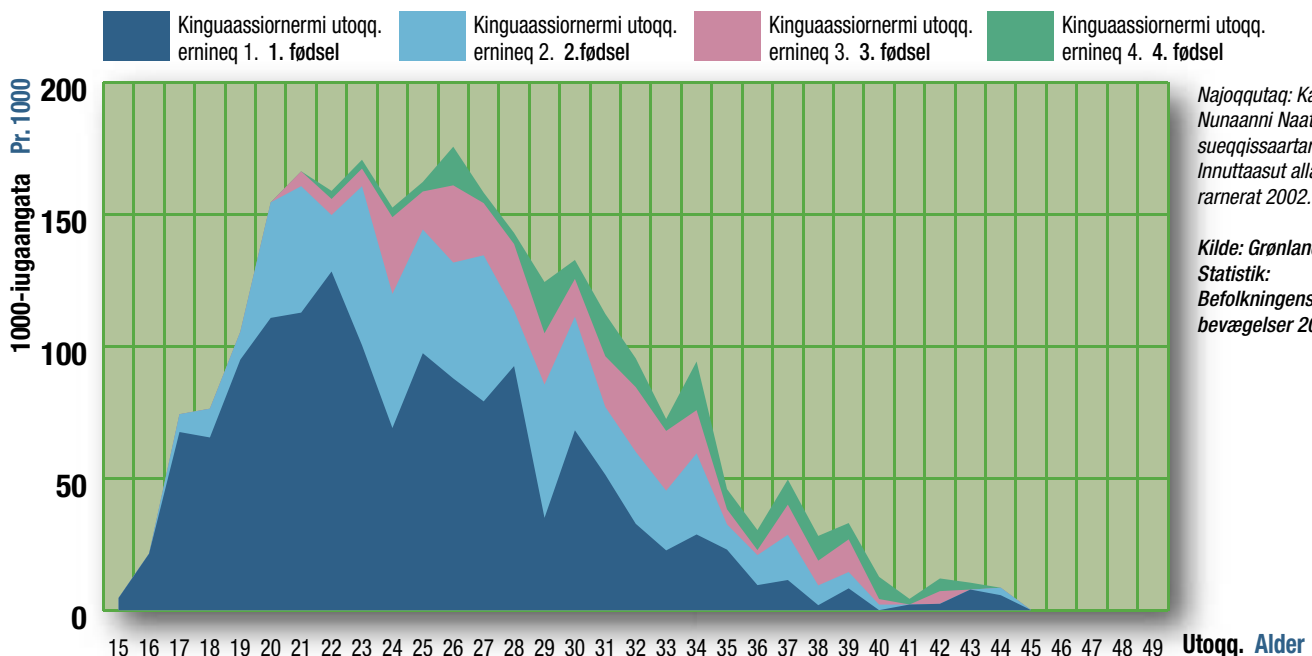
Familier i dagens Grønland

Som nævnt er der en række vanskeligheder med at indfange begrebet familie. Den mulige måde at nærme sig familier på for en række statistikker er at kigge på husstanden - altså på, hvem der bor på samme adresse.

I dag bor der i gennemsnit 3,1 personer per husstand i bygderne og 2,5 person per husstand i byerne⁵. For 10 år siden, i 1994, boede der i gennemsnit 2,8 personer per husstand, i bygderne dog 3,6 personer per husstand⁶. Går vi helt tilbage til 1890 var den gennemsnitlige husstandsstørrelse i Vestgrønland otte personer og i 1930 seks personer⁷. Den gennemsnitlige husstandsstørrelse er således faldende. Samtidig er der dog stor spredning i husstandsstørrelsen. Grønlands Statistik registrerer husstandsstørrelser fra en til over 12 personer.

Der er børn i 38 procent af de grønlandske husstande. Fordelingen på antal husstande med og uden børn kan ses i figur 2A. I de fleste husstande med børn bor der to voksne, som det kan læses af figur 2B. Men i over en fjerdedel af husstandene med børn bor der kun en voksen. I tabel 2C kan man læse fordelingen af antal børn og voksne på husstande.

2E 2002-mi inunngortartut tulleriinneri malillugit ernisartut utoqqaassusaat Aldersbetinget fertilitet efter fødselsnummer 2002



Najoqqutaq: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik: Innuttaasut allanngorramerat 2002.

Kilde: Grønlands Statistik: Befolkningens bevægelser 2002.

Taamatut kisitsisitigut naatsorsueriaatsip ajornartorsiutitaraa inoqutigiinni inersimasut marluusut qanorpiaq immikkooruteqarnerisa takujuminaannerat, aappariinersut imaluunniit qatanngutigiit marluunersut imaluunniit ikinngutigiit marluullutik najugaqatigiinner-sut takuneqarsinnaanngimmat. Takuneqarsinnaanngilartaa inersimasut angajoqqaajunersut imaluunniit aanakkuunersut. Pitsaaqutaa-vorli kalaallit inoqutigiit tamakkerlugit amerlassusilersorneqarnerat ilanngunneqarnerat.

Misissuineri nutaanerusuni marlunni meeqqat ilaat aperineqar-simapput kikkunnik najugaqateqarnerisut⁸. Misissuinerit inernerit ti-tartakkamut 2B-mut naleqqersuunneqarpiarsinnaanngillat. Tamatu-munnga pissutaasut ilagaat titartakkami inoqutigiinnut agguaqati-giissitsisimaneq, misissuinerulli inernerit meeqqanut agguaqatigiis-sinneqarsimallutik. Misissuinerilli uppernarsarpat takussutissap pingaarnersortai: meeqqat amerlanerit angajoqqaat marluusut naju-gaqatigaat, ikinngeqisulli angajoqqaq kisimiittooq najugaqatigalugu.

Tupaallannannngitsumik misissuisimaneerit marluusut aammattaag takutipaat meeqqat angajoqqaatik pinngorfigingisatik marluusut najugaqatigigaangatik imaakkajuttarmat taakku tassaasut anaanaq ataatarsiarlu. Misissuinerup aappaa tupaallannarnerulaarpoq - *Ka-laallit atuartut akornanni peqqissuseq peqqinnerlu, 1994-imiit 2002-mut-tassani takuneqarsinnaammat 1994-imiit 2002-mut angajoqqaamin-nik marluusunik najugaqateqartut amerleriateqalaarsimasut. Misis-suinermi tassanissaq takuneqarsinnaavoq 11-17-inik ukiullit akor-nanni 7 procentit kollegiami meeqqanulluunniit paaqqinniffimmi najugaqarmata.*

Misissuinerup aappaani – inuusuttut akornanni aangajaarniutinik atuineq - takutinneqarpoq 1986-imi, 87-imi 88-imilu inunngorsi-

Problemet ved at lave statistik på den måde er, at man ikke umiddelbart kan se forskel på, om to voksne i en husstand er et par eller for eksempel to søskende eller to venner. Man kan heller ikke se, om de voksne er forældre eller for eksempel bedsteforældre. Fordelen er, at alle grønlandske husstande indgår .

I to nyere undersøgelser har man spurgt et udsnit af børn, hvem de bor sammen med⁸. Resultaterne kan ikke helt sammenlignes med figur 2B. Figuren er fordelt på husstande, mens undersøgelsesnes resultater er fordelt på børn. De to undersøgelser bekræfter dog det samme overordnede billede: flest børn bor sammen med to forældre, mens en ikke ubetydelig del bor sammen med kun en.

Ikke overraskende viser de to undersøgelser desuden, at når børnene bor sammen med to forældre, som ikke er deres biologiske forældre, så bor de oftest sammen med mor og stedfar. Lidt mere overraskende viser den ene undersøgelse - *Sundbed og helbred hos skolebørn i Grønland 1994-2002* - en lille stigning i hvor mange, der bor sammen med to forældre fra 1994 til 2002. Samme undersøgelse viser også, at syv procent af de 11-17 årige enten bor på kollegium eller børnehjem.

Den anden undersøgelse – *Rusmiddelundersøgelse blandt unge* – viser, at i 2003 boede ni procent af årgang 1986, 87 og 88 sammen med deres bedsteforældre.

2F Meeqqat peqqillutik inunngortut anaanaasup ataataasullu ukiuinut naleqqiullugit, 2002 Levendefødte efter moders og faders alder 2002

		Utoqq. anaana Alder mor							
		Katillugit I alt	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
Utoqq. ataata Alder far	Katillugit I alt	940	103	272	225	208	109	22	1
	15-19	22	15	7	-	-	-	-	-
	20-24	146	34	88	17	6	1	-	-
	25-29	175	20	62	68	18	7	-	-
	30-34	202	4	39	69	71	18	1	-
	35-39	163	5	21	44	53	36	4	-
	40-44	81	2	7	9	33	25	5	-
	45-49	26	-	3	2	7	8	6	-
	50-54	5	-	-	-	2	-	3	-
	55-59	1	-	-	-	1	-	-	-
	60-64	1	-	-	-	1	-	-	-
	70-74	1	-	-	-	1	-	-	-
	Paasisutissartaqanngitsut Uoplyst	117	23	45	16	15	14	3	1
	Paasisutissartaqanngitsut (pct-inngorlugit) Uoplyst (pct.)	12,4	22,3	16,5	7,1	7,2	12,8	13,6	100,0

Kalaallit Nunaanni Naatsueqqissaartarfik 2004. Særdutræk fra Grønlands Statistik 2004.

masut akornanni ni procentit 2003-mi aanakkuminni najugaqarma-ta kiisalu angajoqqaamik aappaani imaluunniit angajoqqaatik tamaasa ilalugit. Imaappoq ilaqutariinni taamatut katitigaaneq Kalaallit Nunaanni meerarpassuit suli piviusumik atugaraat.

Angajoqqaat ukiui ernisarnerillu

Titartakkami 2D-mi takuneqarsinnaavoq arnat ernisartut ukiumikut agguataarnerisa ineriartorsimanera. Ilaatigut takuneqarsinnaavoq arnat 15-it 19-illu akornanni ukiullit siornatigumut naleqqiullutik meeqqiornikillisimasut. Aammattaaq takuneqarsinnaavoq pingaartumik arnat 20-t 24-llu akornanni ukiullit meeqqiortuusut. Titartakkami 2E-mi takuneqarsinnaavoq 2002-mi kalaallit arnat qassinik ukioqarlutik meerartaqqaarsimanersut, kiisalu meeqqap tulliata, pingajuata sisamaatalu qanga erniarineqarsimanera.

Tabel 2F-mi ataataasup ukiui ilanngunneqarsimapput. Tabel-ip takutippaa 2002-mi meeqqat inunngorsimasut amerlanerpaartaat 20-24-illu akornanni ukiulinnik anaanaqartut 2002-milu meeqqat inunngorsimasut amerlanerpaartaat 30-34-llu akornanni ukiulinnik ataataqarlutik. Erniarineqartartut amerlanersaanni ataataasooq anaanaasumit utoqqaanerusarpoq. Ilaatigulli allatut pisoqartarpoq. Tassami ataataasut amerlasuut ukiui nalunaarsorneqarsimangillat. Pingaartumik anaanaasut 15-it 19-illu akornanni ukiullit akornanni ataataasup kinaanera nalunaarutigineqartarsimangilaq.

Naartuersittarnerit amerlassusii qimerlooraanni titartakkami 2G-mi takuneqarsinnaavoq pingaartumik arnat inuusunnerusut niviar-siaqqallu naartuersittartut. Titartakkami 2H-mi takuneqarsinnaavoq 1981-imiit 2002-mut naartuersittarnerit ernisarnerillu amerlassusii.

dre samt den ene eller begge af deres forældre. Denne familieform er altså stadig virkelighed for ganske mange børn i Grønland.

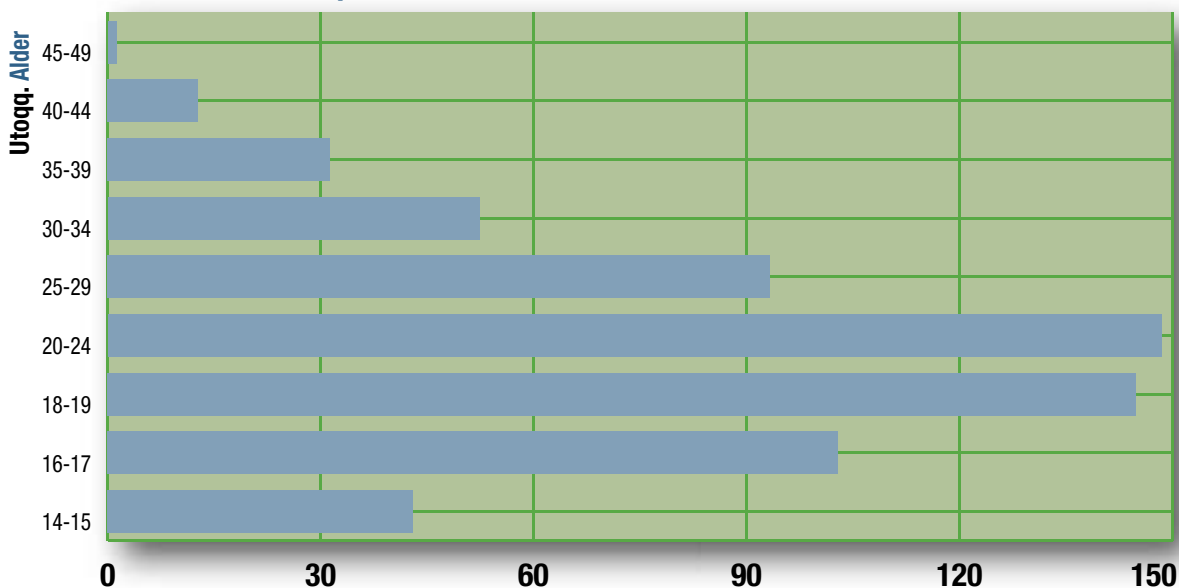
Forældres alder og fødsler

Figur 2D viser udviklingen i aldersfordelingen for kvinder, der føder. Man kan blandt andet se, at kvinder mellem 15 og 19 år får færre børn end tidligere. Man kan også se, at det især er kvinder mellem 20 og 24 år, som føder børn. Figur 2E viser, hvor gamle grønlandske kvinder var ved fødsel nummer et, to, tre og fire i 2002.

I tabel 2F er faderens alder medtaget. Tabellen viser, at den største gruppe børn født i 2002 har mødre i alderen 20-24 år, og den største gruppe børn født i 2002 har fædre i alderen 30-34 år. Ved de fleste fødsler er faderen ældre end moderen. Der er dog undtagelser. Dertil er der et stort antal fædre, hvor alder ikke er registreret. Det gælder især for gruppen, hvor moderen er i alderen 15-19 år.

Ser man på antallet af aborter, så viser figur 2G, at især de yngre kvinder og piger får provokerede aborter. I figur 2H vises det samlede antal aborter og fødsler i perioden 1981 til 2002.

2G 2003-mi naartuersittartut amerlassusii, ukiuinut agguataarlugit
Abortrater fordelt på alder 2003



Najoqquataq: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik: Innuttaasut allanngorarnarat 2002.

Kilde: Grønlands Statistik: Befolkningens bevægelser 2002.

Arnat 1000-iugaangata Pr. 1000 kvinder

Ilaquttat, ikinngutit attaveqaatillu

Misissuisimanerit siuliani taaneqartut uppersarsarpaat ikinngutit ila-gisallu meeqqanit qanoq pingaartinneqartigisut. Aangajaarniutinik atuineq pillugu misissuisimanerup takutippaa meeqqat 75 procenti-sa ataaminnut attaveqarnertik pitsaalluinnartut pitsaasutullu isigi-gaat kiisalu 82 procentit anaanaminnut 89 procentillu ikinngutimin-nut. Atuartut peqqissusaat peqqinnerallu pillugit misissuinerup ta-kutippaa kalaaliaqqat 53 procentit inersimasunut ikinngutinullu atta-veqartartuusut. Imaappoq inersimasut ikinngutillu attaveqarfiusarput. 15 procentit taamaallaat inersimasunik attaveqartarput 10 procentil-lu allat taamaallaat ikinngutinut attaveqartartuullutik. Meeqqat uki-oqqortusiartornerat ilutigalugu ikinngutinik pingaartitsineq anneru-leriartortarpoq, angajoqqaanillu pingaartitsineq milliartulersarluni.

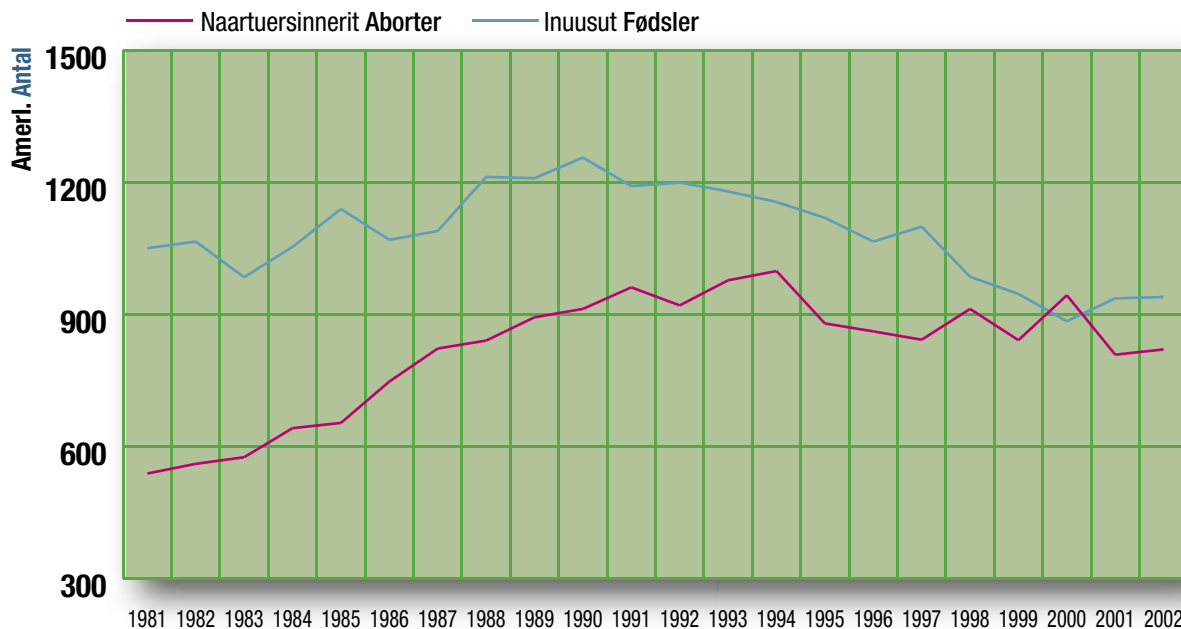
Kalaallit ilaqtariit pillugit misissuinermi 1990-ikkut aallartilaar-neranni ingerlanneqartumi inersimasut ikinngutiminnut attaveqar-nerat apeqqutigineqarpoq. Tamatuma takutippaa utoqqaliartorneq ilutigalugu ikinngutinut attaveqarneq qaqtigoorneruleriartortarpoq. Taamaakkaluartoq aperineqartut 65 procentit 60-it sinnerlugit ukiul-lit sapaatip akunneranut minnerpaamik 1-2-riarlutik ikinngutiminnut attaveqartarput. Gruppimi pineqartumi 25 procentit ikinngutit at-taviginnisaannarpaat. Angutit arnanut naleqqiullutik ikinngutimin-nut attaveqarnerusarput. Akerlianik arnat angutinit amerlanerusut inoqtigii avataatigut ilaqtattat attaviginerusarpaat. Misissuinerup takutippaattaq pingaartumik ilaqtariit meerartallit pingaartikkaat inoqtigii⁹ avataatigut ilagisanut attaveqarnissartik.

Familier, venner og netværk

De to ovennævnte undersøgelser bekræfter, at både venner og familie er vigtige for børn. Undersøgelsen om rusmidler viser, at 75 procent af børnene er meget tilfredse eller tilfredse med forholdet til deres far, 82 procent med forholdet til deres mor og 89 procent med forholdet til deres venner. Undersøgelsen af skolebørns sundhed og helbred viser, at 53 procent af de grønlandske børn er både voksen- og venne-orienteret. Det vil sige, at deres kontakt er både med voksne og med venner. 15 procent er kun vok-senorienteret og 10 procent er kun venneorien-teret. Desto ældre børnene er, desto større rolle spiller vennerne og desto mindre rolle spiller forældrene.

I en undersøgelse om grønlandske familier fra starten af 1990'erne blev voksne spurgt om kontak-ten til venner. Her blev det vist, at des ældre man er, des sjældnere har man kontakt med venner. Allige-vel havde 65 procent af de adspurgte over 60 år kon-takt med venner mindst 1-2 gange om ugen. 25 procent af samme gruppe så aldrig venner. Mænd havde oftere kontakt med venner end kvinder. Til gengæld så kvinder oftere end mænd familie ud over husstan-den. Undersøgelsen viste også, at især børnefamilier sætter pris på og omgås familiemedlemmer ud over husstanden⁹.

2H 1981-imiit 2002-mut naartuersittartut meeqqallu inunngortut amerlassusii Antal aborter og fødsler 1981 - 2002



Najoqutaq: Peqqinnis-sakkut Nakkutillisoqarfik aamma Kal.Nun.naaatsor-sueqqissaartarfik: Ukiumoortumik kisitsisitigut paasissutissat. 2003.

Kilde: Embedslæge-institutionen samt Grønlands Statistik: Statistisk Årbog 2003.

Ukiog Årstal

Pilluarneq pisiassaanngilaq. Taamaakkaluartoq misissuisimanerit arlaqartut tikkuarpaat ilorrisimaarneq isertitanik aallaavilik nuannersumik misigisaqarfionerusartoq. Assersuutigalugu atisat inigisarluk akilersinnaassagaanni isertitaqarnissaq pinngitsoorneqarsinnaanngilaq. Ilutigalugu aningaasakilliorneq ulaperulunnermut pissutaasarpog pingaarutilik, isummap, peqqissutsip kiisalu imminnut qitornanillu paarsisinnaanermut sunniuteqartartoq.¹

Qanorliuna paasisarialik ilorrisimaarnissamut aningaasassaqaqluarnissaq? Eqqaaneqarsinnaavoq tunngaviumik pisariaqartitanut soorlu ineqarnermut, atisanut nerissanullu akissaqarneq. Oqaluuserineqartarpoq *killiffik aalajangiisuusooq* imaluunniit *minnerpaaffissaq*. Eqqaaneqarsinnaasoq alla tassavoq *isertitat assigiinniginneri*. Ima paasillugu ilaqutariit inuilluunniit ataasiakkaat isertitaannik ilaqutariit allat inuilluunniit allat isertitaannut naleqqiussineq. Taamaaliortoqartarpoq naliliiffiginiarlugu ilaqutariit inuuniarnerminni aningaasaqassusi at inuiaqatigiinni ilaqutariit inooqataaffigisaanni akuersaarneqarsinnaanersoq tunngavilersorniarlugu. Assersuutigalugu aperisoqarsinnaavoq ilaqutariit kaffillernissaminnut, meeqqamik pinnguarsissunnissaannut imaluunniit umiatsiaqarnissaminnut akissaqarnermut.

Inuuniarnermi tunngavissatut akuerineqarsinnaasutut naliliineq qanoq ikkaluarpalluunniit isertitat assigiinnigissutaasa ilorrisimaarsinnaaneq sunnertarpaat. Tamatumunnga pissutaasunut ilaapput naammagisimaarinninnerup inuunerullu pitsaassusianik isiginninnerup sunniuttarnera. Tamatumunnga ilaavortaaq inuiaqatigiinni akuunisamut aningaasatigut pissaqassuseq.

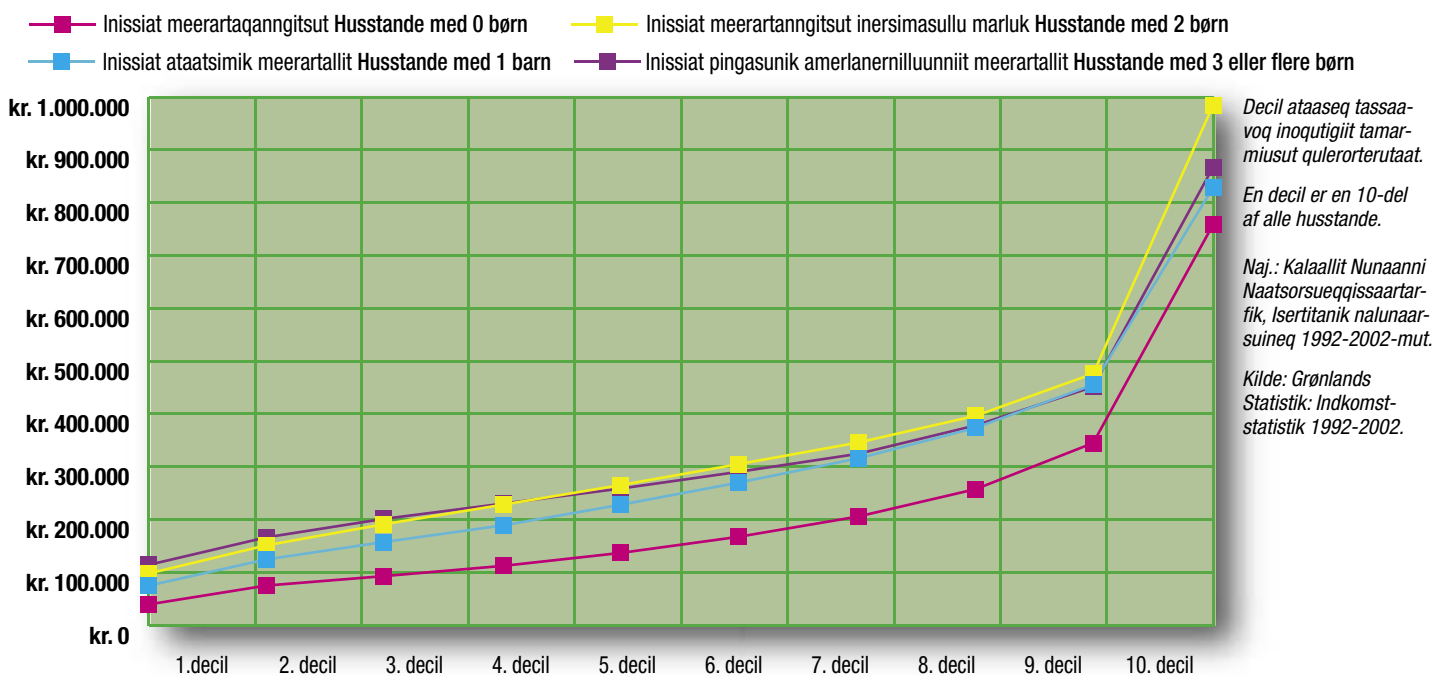
Ilaqutariit isertitaqassusi at isertitaqarnermillu aningaasarsi at isertitat saniatigut pisariaqartitsinerat qulaajaaffigissagaanni eqqarsaatigisassanut ilaasariaqarpoq assersuutigalugu aalisarnerup pinialunne-

Man kan ikke købe lykke. Men samtidig antyder Men række undersøgelser, at trivsel bliver positivt påvirket af indkomst. Penge er nødvendige for eksempel til at købe tøj og betale husleje. Samtidig kan mangel på penge være en væsentlig stressfaktor, der påvirker ens humør, helbred og evne til at tage vare på sig selv og sine børn¹.

Men hvad vil det sige, at man har penge nok til at kunne trives? En tilgang er at kigge på, om man har penge nok til at dække basale behov som husleje, tøj og mad. Man taler om et *absolut niveau* eller en *minimumstandard*. En anden tilgang er at kigge på *relativ indkomst*. Det vil sige, at man sætter en families eller en persons indkomst i forhold til, hvad andre familier eller personer tjener. Det gør man for at vurdere, om familien har den økonomiske basis for at have en levestandard, som kan anses for acceptabel i forhold til det samfund, familien lever i. For eksempel kan man spørge, om familier har råd til at holde kaffemik, til at købe legetøj til børnene eller til at have sin egen båd.

Uanset hvad man konkret betragter som acceptabel levestandard, så er trivsel meget påvirket af den relative indkomst. Det hænger blandt andet sammen med, at det påvirker ens tilfredshedsniveau og forestillinger om det gode liv. Men det handler også om, hvorvidt man har de økonomiske midler, der gør, at man kan indgå i samfundslivet.

3A 2002-mi Inoqutigiinni isertitat tigoriaannaat agguaqatigiissinneri Gennemsnitlig disponibel husstandsindkomst fordelt på deciler 2002



rullu pingaarutaat. Misissuisimanagerup ukiunik qulinik pisoqaassu-sillip takutippaa ilaqutariit aalisarnermik pinialunnermillu inuussu-tissarsiuqartut 91 procentii sapaatip akunneranut minnerpaamik 3-4-riarlutik pingaarnertut nerisamikkut kalaaliminertuumasuusut.² Ilisimanarpoq ilaqutariit namminneq aalisartarnermik pinialut-tarnermikullu taamatut inuussutissarsiortuusut. Ilaqutariit aningaa-saqarniarnerat eqqarsaatigalugu pingaaruteqartoq alla tassaavoq ilaqutariit attaveqaatitik aqputigalugu tapersorsorneqarnissaq taper-sorsorneqannginnissarlunniit naatsorsuutigisinaaneraat. Tamanna-li maannakkorpiaq sulii paasinarsisimangilaq.

Isertitat, suliffik akissaatigullu ineriartortitsineq

Tit. 3A-p takutippaa akileraarutit peereerlugit inoqutigiit assigiin-gingsut isertitaa. Isertitat akileraaruteqarfiunngitsut soorlu isuma-ginnikkut ikiorsiissutinik pisartagaqartarneq ilaangilaq. 2002-mi isertitat akileraarutaasussat aallaavigalugit piitsuunerpaat tassaapput inoqutigiit meerartaqanngitsut 10 procentii ukiumut 50.000 kruu-nit ataallugit isertitallit. Akerlianik pisuunerpaat inoqutigiit meerarta-qanngitsut 10 procentii 2002-mi ukiumut 750.000 kruunit sinnerlu-git isertitaqarsimapput. Inoqutigiit pingasunik amerlanernillunniit meerartallit qimerlooraanni taakkua 10 procentii piitsuunerpaapput, 2002-mi agguaqatigiissillugu 100.000 kruunit sinnilaarlugit iserti-taqarsimallutik 10 procentillu allat pisuunerpaasut 2002-mi agguaqat-igiissillugu 2 millioner kruuningajannik isertitaqarsimallutik.

Maannakkorpiaq Kalaallit Nunaanni isertitat assigiinngissutaat tamakkiisumik naatsorsorneqarsinnaangilaq. Tamatumunnga pissu-taasunut ilaapput isumaginninnermi ikiorsiissutit, soorlu pisorta-nit ikiorsiissutit, ineqarnermi tapit meeqqallu tapii isertitanut akile-raaruteqarfusunut ilanngunneqarsimangimmata. Isumaginninner-mi ikiorsiissutit isertitat assigiinngissutaannik apparsaaqataasupput. 3A-mi isertitat kooriusanngortitami takussutissartaat erseqqissumik takussutissaanngilaq Kalaallit Nunaanni isertitat agguaqatigiissinne-qarsimanerannut.

Tabel 3B-mi takuneqarsinnaavoq pisortani sulisut akornanni grup-pit sisamaasut akissaataasa qanoq ineriartortitaasimanerat. Grup-pit sisamaasut tamarmik akissarsiaasa ineriartornerat ukiuni kingul-lerni pitsaasumik ingerlasimangilaq. 1975-imi pissutsinut naleqqi-utissagaanni oqaatigisariaqarpoq gruppeni pineqartuni akissarsiat ineriartornerat assigiinngitsorujussuusimasoq. Suliamik ilinniagaqar-simangitsut pitsaanerumik atugassaqartitaalersimapput, inatsisi-lerituullu aningaasaqarnermillu ilinniagartuut akissaatitigut ajorse-riarfusimallutik. Pissutsit 1975-imut naleqqiukkaanni akissarsiatigut

I en belysning af familiers kilder til indkomst og behov for indkomst, må det ud over lønindkomst overvejes, hvor meget for eksempel udbytte fra fi-skeri og fangst betyder. En ti år gammel undersø-gelse viste, at 91 procent af fisker- og fangerfami-lier spiste et hovedmåltid af grønlandske kødproduk-ter mindst 3-4 gange om ugen². Man kan formode, at en del af dette stammede fra egen fangst eller jagt. En anden væsentlig faktor for familiers økonomi er den støtte, en familie kan forvente eller ikke forven-te fra sit netværk. Dette er dog på nuværende tids-punkt ikke belyst.

Indkomster, beskæftigelse og lønudvikling

Graf 3A viser forskellige husstandes indkomst efter skat. Ikke skattepligtige indkomster som social hjælp indgår ikke. Alene vurderet på skattepligtig indkomst har for eksempel de fattigste 10 procent af husstan-de uden børn en husstandsindkomst på under 50.000 kr. i 2002. De rigeste 10 procent af husstande uden børn har til gengæld en husstandsindkomst på over 750.000 kr. i 2002. Ser man på husstande med 3 eller flere børn, så har de fattigste 10 procent af disse hus-stande en gennemsnitlig husstandsindkomst på lidt over 100.000 kr. i 2002 og de rigeste 10 procent en gennemsnitlig husstandsindkomst på næsten 2 mil-lion kr. i 2002.

Beregninger af relativ indkomst kan ikke helt gen-nemføres i Grønland på nuværende tidspunkt. Det er blandt andet fordi, sociale ydelser som offent-lig hjælp, boligsikring og børnetilskud ikke er lagt sammen med den skattepligtige indkomst. De socia-le ydelser er med til at mindske indkomstforskelle-ne. Indkomstkurven i 3A kan dog alligevel betrag-tes som et billede af en relativ ulige indkomstforde-ling i Grønland.

Tabel 3B viser lønudviklingen for fire offentligt ansatte grupper. For alle fire grupper har lønudvik-lingen inden for de seneste år været negativ. Sam-menlignet med situationen i 1975 må det samtidig siges, at der er en ret uens lønudvikling for grupper-ne. De ufaglærte er således kommet i en væsentlig

3B 1999-imiit 2003-mut pisortani sulisut akornanni grup-pit aalajangersimasut akissaataasa ineriartorsimaneri Reallønsudvikling for udvalgte offentligt ansatte faggrupper 1999-2003 efter faggruppe

	Apr.1999	Apr.2000	Apr.2001	Apr.2002	Apr.2003
Sulisartoq ilinniagaqarsimangitsosq Ufaglærte arbejdere på minimumsløn	149	150	150	136	137
Allaffimmiutut ilinniarsimasut, SIK isumaqatigiissutaat malillugit akissarsiallit Handels- og kontorassistenter; S.I.K.-overenskomst	174	175	175	158	158
Maskinmesterit Maskinmestre	94	95	94	90	90
Inatsisilerituut, økonomit, DJØF-ip isumaqatigiissutaat malillugit akissarsiallit Jurister og økonomer; DJØF-overenskomst	70	70	69	65	64

April 1975=100

Najoqutaq: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfiup kisitsisaatai. Kilde: Grønlands Statistik, Statistikbanken.

ineriartorneq gruppit pineqartut akornanni isertitatigut nalimmassa- nertut oqaatigisariaqarpoq.

Ukiut sisamat kingulliit ingerlaneranni Kalaallit Nunaanni suliffissaarusimaneq atuunnerulersimavoq taamaattumillu ilimagisariaqarluni angajoqqaat suliffissaaleqisarnert atuunnerulersimassasoq. Gruppit suliffissaarusimasarnermik eqqugaanerusartut tassaapput suli- amik ilinniagaqarsimangitsut, suliffissaaleqisut 80 procentii sin- nerlugit amerlassusillit. Tassunga atatillugu takuneqarsinnaavoq ar- nat inuusuttut arnanut utoqqaanerusunut naleqqiullutik suliffissaale- qinermik eqqugaanerusartut. Allatut oqaatigalugu arnat meeqqiule- ruttorfimminni suliffissaarusimanermik nalaanneqartarput. Tit. 3C-p takutippaa suliffissaaleqinerup nalinginnaasup qanoq ineriartorsima- nera, ilaatigut takuneqarsinnaalluni ukiup qanoq ilinera aalajangiisu- tillugu suliffissaarusimanerup nikerartarnera. Tabel 3D-mi takune- qarsinnaavoq arnat angutillu akornanni suliffissaaleqisut ukiuisa ag- guataarsimani.

Isertitaqarneq eqqarsaatigalugu eqqugaanerpaasarunarpur kisimiil- lutik pilersuisuusut, isertitaqarfik ataasiinnaammatt. Kisimiillutik pi- lersuisuusut suliffissaarusimasarnert isertitaqassusialluunniit pillu- git kisitsisitigut naatsorsuutininik peqanngilaq. Meeqqat inuusuttullu angerlarsimaffiup avataanut inissinneqartartut pillugit misissuiner- mi 1992-ernisami paasinarsivoq meeqqat inissinneqarsimasut affaasa anaanaat tassaasut kisermaat, suliffissaaleqisut pisortallu ikiorsiisu- taannik isumalluuteqartuusut³. Tamanna tunuliaqutaralugu ilimagisa- riaqarpoq anaanaat kisermaat artukkerneqarnerusartut kiisalu aninga- satigut suliffissaqarniarnikkullu ajornartorsiutit ataatsimut isigalugu pissutsinik ilungersunartorsiortitsisartut.

Meeqqat isertitallu

Tunngaviatigut meeqqat aningaasatigut pissaqassusiannut aala- jangiisuusarpoq pilersuisorisat aningaasaqarnikkut pissaqassusiat.

bedre situation, mens jurister og økonomer er kom- met i en dårligere situation. Set i forhold til 1975 gi- ver lønudviklingen alene tendens til indkomstudlig- ning mellem disse grupper.

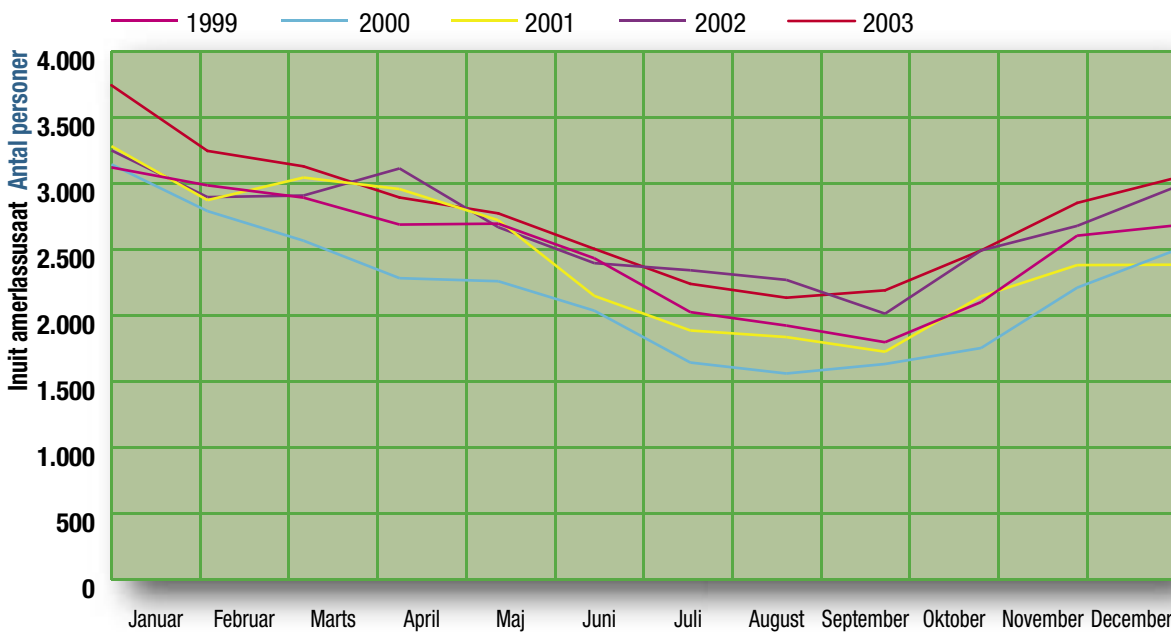
Den generelle ledighed er steget i Grønland inden for de seneste fire år og det må derfor antages, at for- ældres ledighed også er steget. Grupper, der især er udsat for ledighed er de ufaglærte, som udgør over 80 procent af de ledige. Dertil ser det ud, som om yngre kvinder er mere berørt af ledighed end ældre kvin- der. Med andre ord er ledigheden størst for kvinder i de år, hvor kvinder får flest børn. Graf 3C viser ud- viklingen i den generelle ledighed, hvor man blandt andet kan se store sæsonudsving. Tabel 3D viser den aldersfordelte ledighed for kvinder og mænd.

Formodentligt er enlige forsørgere de mest udsat- te med hensyn til indkomst, da de kun har én ind- tægt. Der findes ingen statistiske opgørelser over le- digheds- eller indkomstforholdene for de enlige for- sørgere. I en undersøgelse om børn og unge anbragt uden for hjemmet i 1992 ses, at over halvdelen af de enlige mødre til anbragte børn var uden arbejde og afhængig af offentlig hjælp³. På den baggrund kan man formode, at de enlige mødre er en særlig udsat gruppe og at økonomiske og erhvervsmæssige van- skeligheder kan indgå i en samlet vanskelig situati- on.

Børn og indkomst

Som udgangspunkt er børns økonomi afhængig af forsørgernes økonomi. Børn skal nå op over en vis

3C 1999-imiit 2003-mut inuit suliffissaarusimanermik eqqorneqarsimasut
Personer berørt af ledighed 1999-2003



Suliffissaaleqisut tassaap- put inuit suliffissaaleqillutik suliffissarsiorfinnut qaam- matip ataatsip iluani saaf- figinnissimasut, kiisalu suliffissarsiorfinnit suliffe- qanngitsutut paasisutis- siissutigineqartut. Paasis- utigineqarsimangitsut missillorlugit kisinneqarput.

'Berørt af ledighed' opgør al- le de personer, der i løbet af en måned har henvendt sig til arbejdsmarkedskontoret som arbejdssøgende, samt om hvem arbejdsmarkeds- kontoret i den pågældende kommune efterfølgende har indberettet oplysninger. Fra og med 1995 er de manglende oplysninger estimeret.

Najoqquataq: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfiup kisitsisaatai.

Kilde: Grønlands Statistik, Statistikbanken.

Qaamat Måned

Meeqqat ukiut aalajangersimasut aatsaat tikikkaangamikkit aningaasarsiorsinnaangortarput tamatigullu aningaasarsiorsinnaassusiat killeqartarluni. Ilaqutariit qanoq aningaasaqartiginerisa aningaasallu qanoq amerlatigisut meeqqanut atorneqartarnerisa ataqatigiinnerat takujuminaassinnaasarpoq. Nunarsuatsinni ilisimatusartarnerit takutippaat angajoqqaat ilaasa sapinngisamik pinngitsoortinniartaraat meeqqamik sivikinnerusumik sivisunerusumilluunniit isertitakillutik sulisinneqarnissaat. Angajoqqaat allat aningaasanik atueriaaseqarput meeqqanut aningaasartornerusinnaagaluarnertik pinngitsoortittarlugu. Ilisimatusarnerit arlallit takutippaataaq ilaatigut aalajangiisusarsartoq ilaqutariit iluanni kina aningaasanik aqutsisuunersoq, anaanaasoq ataataasorluunniit aammalu aalajangiisusinnaasarluni meeraq nivarsiaraanersoq nukappiaraanersorluunniit.

1994-imiit 2002-mut Kalaallit Nunaanni meeqqat atuartut peqqisusaannik peqqinnerannillu misissuinermit⁴ meeqqat 11-t 17-illu akornanni ukiullit tamarmik aperineqarput qanoq akulikitsigisumik kaallutik atuariatortarnerisut innartarnerisulluunniit. Meeqqat kaallutik innartarnerannut kaallutilluunniit atuariatortarnerannut isertitaqarneq kisimi pinnani aammali pilersuisuusup qanoq atuisuunera isumassuisuuneralu aalajangiisooqataasarput. Misissuinerup takutip-paa isumaginninnikkut assigiinngissutit annertoqisut. Meeqqat pissakinnerusut akornanni inuusut naammattunik nerisassaqartinneqarneq ajorput. Tamanna tabel 3E-mi takuneqarsinnaavoq.

alder, før de selv har mulighed for at få en lønindkomst og da vil den oftest være begrænset. Sammenhængen mellem hvor mange penge en familie har og hvor mange penge, der bliver brugt på børnene, er dog ikke altid entydig. Studier fra rundt omkring i verden viser, at nogle forældre gør deres bedste for at skærme deres børn mod kortere- eller længerevarende lav indkomst. Andre forældre bruger penge på en måde, så der er mindre til børnene, end der kunne have været. En række studier viser også, at hvordan pengene bliver disponeret i en familie, kan være afhængig af, om det er moderen eller faderen, der har kontrol over pengene og om det er drenge- eller pigebørn.

I undersøgelsen *Sundhed og helbred hos skolebørn i Grønland fra 1994 til 2002*⁴ har man spurgt alle grønlandske børn mellem 11 og 17 år, hvor ofte de går sultne i skole eller i seng. Om børn går sultne i seng eller i skole kan afhænge både af indkomst og af forsørgernes dispositioner og omsorg. Undersøgelsen viser, at der er social skævhed. Der er flere børn fra den laveste socialklasse, der ikke altid får tilstrækkelig mad. Dette kan ses i tabel 3E.

3D 2003-mi suliffisaarusimanermik eqqorneqarsimasut, ukiuinut suaassusaannullu agguataarlugit Berørte af ledighed i gennemsnit 2003 fordelt på aldersgrupper og køn

Kisitsisitavii Absolutte tal:											
	Kat. I alt	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-62
Katillugit I alt	2784	216	389	267	357	528	422	295	161	110	38
Arnat Kvinder	1187	101	183	118	152	241	166	116	57	38	14
Angutit Mænd	1597	115	206	149	205	287	257	179	104	72	24
Procenti Procent:											
	Kat. I alt	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-62
Katillugit I alt	10,4	6,7	13,7	12,1	12,2	11,9	11,2	10,7	8,1	6,8	4,3
Arnat Kvinder	8,6	6,2	12,7	10,4	10,2	10,8	8,4	7,9	5,3	4,6	3,2
Angutit Mænd	12,4	7,2	14,7	13,9	14,4	13,2	14,1	13,8	11,5	9	5,4

Malugiuk: Tabel-imi taamaallaat pineqarput inuit Kal.Nunaanni inunngorsimasut. Anmærkning: Tabellen indeholder kun personer født i Grønland. Najoqqaat: Kal.Nun.Naaatsorsueqqissaartarfik: Sullassaaleqineq 2003. Kilde: Grønlands Statistik, Ledigheden 2003.

3E Meeqqat kaallutik innanngisaannartut atuariatunngisaannartullu amerlassusii (pct) Andel af børn der aldrig går sultne i seng eller i skole (pct)

Inuiaqatigiinni inissisimaqatigiit Socialklasse:	Isertitakinnerit Lav	Akunattumik appasisusillit Middel-lav	Akunattumik qaffasisusillit Middel-høj	Isertitaqqortuut Høj
	56	67	67	69

Najoqqaat: Christina Schnoor, J. Michael Pedersen, Maria Carmen Granado Alcón, Birgit Niclasen (2004): Kalaallit Nunaanni meeqqat atuartut peqqisusaat peqqinnerannillu, 1994-imiit 2002-mut.

Kilde: Christina Schnoor, J. Michael Pedersen, Maria Carmen Granado Alcón og Birgit Niclasen (2004): *Sundhed og helbred hos skolebørn i Grønland fra 1994 til 2002.*

Ilinniartitaaneq inuussutissarsiuteqarnerlu

Ilaquitariit inuuniarnerminni atugarisaat ilinniarsimasuunerlut inuussutissarsiuteqarnermullu naleqqiullugit oqallisigigaanni im-mikkuullarissut marluusut maluginiartariaqarput. Siulleq tassaavoq ilinniarsimassutsip ullumikkorpiaq killiffia. Aappaatullu ilinniartitaane-nerup inuussutissarsiuteqarnerullu aaqquissuusaaneranni allanngui-nerujussuit ukiut hundredet kingulliit ingerlaneranni pisimasut. Taak-ku tamarmik ilaquitariinnut sunniuteqarput.

Ilinniarsimassuseq

Ilisimaneqarpoq ilinniarsimasuunerup naammagisimaarinninnerul-lu imminnut pitsaasumik sunniuteqaqatigiittarnerat; ilinniakkap qaffa-sinnera ilutigalugu naammagisimaarinnineq annertunerulersarpoq. Tamanna nunani allaniinnaanngitsoq aammali naalagaaffiup iluani assi-giinngissutsit takutippaat. Pissutaavoq ilimanaateqarnerusarnera qaf-fasinnerusumik ilinniagaqarsimalluni suliffeqarnerup iluani ingerlal-luarterneq patajaatsumillu atugassaqartitaaneq. Pissutaasoq alla tassa-voq ilinniarsimasuunerup inuunerup ingerlarnganut sunniuteqarnis-saata naatsorsuutigisariaqarnera, atorfiup, inuussutissarsiutip isertitallu saniasigut. Takussutissaqarpoq ilinniarsimasuunerup illuatungaani-lu suliffiup avataani soqutigisat, peqqissutsip, inuunertunerunerup naam-magisimaarinninnerullu sunniuteqaqatigiittarnerannut.

Tabel 4A-mi takuneqarsinnaapput 1983-imiit 2002 ilanngullugu naammassillugit ilinniagarisat ilinniakkanut assigiinngitsunut aggua-qatigiissinneri. Tit. 4B-mi takuneqarsinnaapput ilinniakkat aallartik-kaluakkat, naammassiat taamaatiinnakkallu amerlassusaasa ataqatigiis-sinneqarsimanerat.

Pissuissamisussaqaq ilimagissallugu atuartut annertusisamik nali-nginnaasumilluunniit ilinniagaqqinnissamik toqqaasarnerat kingusin-nerusukkut qanoq ilinniarsimassuseqarnissaannut tikkuussisutut atus-sallugu. Ilutigitillugu soorunami allatut ineriartortitsilernerlut aala-

Uddannelse og erhverv

Når man diskuterer familiers levevilkår i forhold til uddannelse og erhverv, er der to perspek-tiver, der springer i øjnene. Det ene er det gene-relle uddannelsesniveau i dag. Det andet er de sto-re forandringer inden for uddannelses- og erhvervs-sammensætningen, som har fundet sted inden for de sidste 100 år. Begge perspektiver påvirker familier.

Uddannelsesniveau

Det er generelt vist, at der er en positiv sammen-hæng mellem uddannelse og trivsel; des højere ud-dannelse, des bedre trivsel. Den ene årsag er, at det er mere sandsynligt, at man klarer sig godt og stabilt på arbejdsmarkedet, når man har en højere uddan-nelse. Den anden årsag er, at uddannelse også kan forventes at have betydning for ens livsforløb, der rækker ud over stilling, erhverv og indkomst. Der er således påvist sammenhænge mellem på den ene side uddannelse og på den anden side for eksempel interesser, helbred, levetid og trivsel.

Tabel 4A viser antal gennemførte uddannelser fra år 1983 til år 2002 fordelt på forskellige typer ud-dannelse. Figur 4B sammenholder antal påbegynd-te, afsluttede og afbrudte uddannelser.

Det virker rimeligt at antage, at elevens fordeling på udvidet og almen linie kan give et fingerpeg om deres senere uddannelsesniveau. Samtidig kan der dog for de enkelte elevens vedkommende naturlig-vis være forskellige beslutninger eller påvirkninger, der giver anledning til en anderledes udvikling. Ta-

4A 1993/94-imiit 2002/03-mut ilinniakkanik naammassinnissimanerit ilinniakkap suunera tunngavigalugu Antal gennemførte uddannelser 1993/94-2002/03 fordelt på uddannelsestype

	93/94	1994/95	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03	I alt
Katillugit I alt	724	691	602	515	509	266	489	455	529	578	5.358
Tunngaviusumik ilinniarsiit Faglige grunduddannelser i alt	525	502	389	351	328	182	327	280	338	381	3.603
Qitiusumik ilinniarsiit Mellemuddannelser i alt	171	150	163	137	145	66	134	149	160	174	1.449
Qaffasinnerusumik ilinniarsiit Videregående uddannelser i alt	22	38	48	26	34	17	24	26	30	23	288
Ilinniakkat allat Øvrige Uddannelser i alt	6	1	2	1	2	1	4	0	1	0	18

Nass.: tabellip takutippaa ilinniakkanik naammassissimanerit tassani-lu inuit ilinniagallit amerlassusaat eqqartorneqanngilaq. Inuk ataaseq arlalinnik ilinniagaqarsimasinnaavoq, taamaattumillu kisitsisini ukunani arlaleriarluni ilaasinnaalluni.

Note: Tabellen viser antal gennemførte uddannelser og ikke antal personer, der får en uddannelse. Den samme person kan godt afslutte flere uddannelser og dermed optræde flere gange. Kun SU-berettigede uddannelser indgår.

Najoqutaaq: kisitsisit tunngavigineqarput Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfiup kisitsisaatai, 2004. Kilde: Baseret på tal fra Grønlands Statistik, Statistikbanken 2004.

jangiisooqataasinnaavoq atuartut assigiinngitsunik aalajangiussaqaarsi-
manerat sunnertissimaneralluunniit. Tabel 4C-mi takuneqarsinnaavoq
atuartut nalinginnaasumik annertusisamilluunniit ilinniagaqarlutik
ingerlaqqittartut amerlaqatigiinnapajaartartut.

Kalaallit Nunaanni atuartut 25-ugaangata ataatsimik amerlanerusut
nalinginnaasumik immikkut atuartitaasarpup. Atuartut 20-ugaangata
ataatsimik amerlanerusut annertusisamik immikkut atuartitaasarpup.
Naleqqiutissagaanni Danmarkimi atuartut 72-ugaangata ataaseq an-
nertusisamik immikkut atuartinneqartarpoq.¹ Klassini immikkut atu-
artitsiviusuni atuartut amerlassusaat takussutissiisinnaavoq aqutsiner-
mi atuartitseriaatsimilu qanoq ileqqoqarnernik atuartullu qanoq inis-
sisimanerannik. Tabel 4D-mi takuneqarsinnaavoq Kalaallit Nunaanni
atuartut qanoq amerlatigisut immikkut atuartitaasarnersut.

Nunarsuarmioqatigiit akornanni ilisimatusarnerit inernerisa taku-
tippaat pitsaasumik ulluunerani paarsisoqarneq meeqqat atuartunngor-
nissaminnut piareersimalluartunngornissaannut pitsaasumik sunni-
teqartarpoq. Taamaattumik aamma ilimagisariaqarpoq ulluunerani
paarsisugissaarnerup kingunerisinnaagaa meeqqat kingusinnerusuk-
kut ilinniakkaminnik naammassinnikkumaartut. Ulluunerani paaqqin-
niffiit qanoq pitsaassuseqarnerinut assigiinngitsorpasuit aalajangiisuu-
sinnaapput, assersuutigalugu meeqqap ataatsip qanoq amerlatigisunik
sullissisoqarnera, gruppimi meeqqat qanoq amerlatiginerat sulisullu
meeqqanut imminnullu qanoq pissusilersoqatigiittarnerat. Pingaartu-
mik meeqqat eqqugaasinnaasut eqqarsaatigalugit paasisaqarnissamut,
inooqataaermmut oqaatsitigullu piginnaaneqarlualermmut nakussas-
saataalluarsinnaallutik. Ulluunerani paarsisoqarneq pitsaanngikkuni
tamanna paarlattuanik kinguneqarsinnaavoq; meeqqat inooqataaner-
minni atugarlioreersut suli atugarliornerulersinnaallutik.²

2000-imiit 2002-mut ulluunerani paaqqinniffeqarneq pillugu nas-
siaatit takutippaat Kalaallit Nunaanni paaqqinniffinni inissaqartitsi-

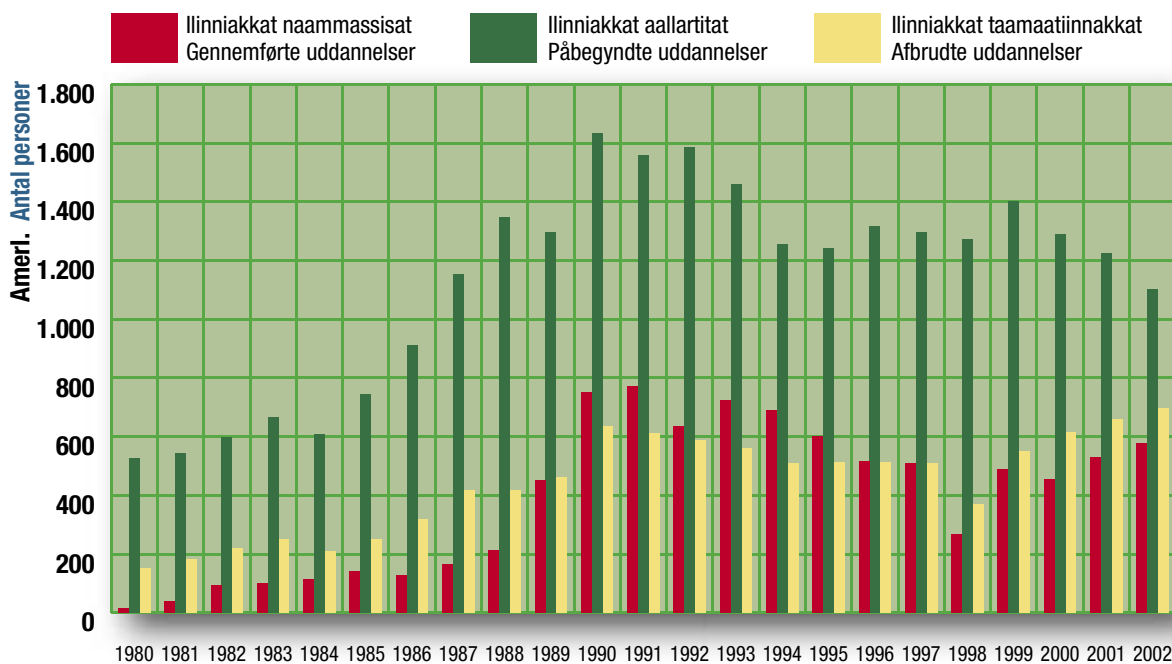
bel 4C viser, at der er en nogenlunde ligelig forde-
ling mellem antal elever på almen og udvidet linie.

Mere end 1 ud af hver 25 skoleelever i Grønland
modtager almindelig specialundervisning. Mere
end 1 ud af hver 20 skoleelever modtager vidtgå-
ende specialundervisning. Til sammenligning mod-
tager 1 ud af hver 72 skoleelever i Danmark vidtgå-
ende specialundervisning¹. Antallet af elever i spe-
cialklasser kan både afspejle administrativ og under-
visningsmæssig praksis og elevernes situation. Tabel
4D viser antallet af børn i Grønland, der modtager
specialundervisning.

Internationale forskningsresultater peger i re-
tning af, at dagpasning af god kvalitet kan have posi-
tiv virkning på børns skoleparathed. Man må derfor
også antage, at god dagpasning kan påvirke sandsyn-
ligheden for, at de samme børn senere gennemfø-
rer en uddannelse. Daginstitutioners kvalitet er be-
stemt af en række forskellige faktorer, for eksempel
antal ansatte per barn, antal børn per gruppe og de
ansattes omgangstone over for børnene såvel som
indbyrdes. Især tyder det på, at udsatte børn kan få
stærket deres kognitive, sociale og sproglige kom-
petencer. Hvis kvaliteten af dagpasningen er dårlig,
kan dagpasning dog have den direkte modsatte ef-
fekt; børn der i forvejen er socialt dårligt fungeren-
de, kan blive endnu dårligere fungerende².

Daginstitutioneredegelelser fra 2000-2002 viser,
at der er en dækningsgrad på omkring 60 procent i
Grønland. Det vil sige, at der er pladser til omkring

4B 1980-imiit 2000-imut ilinniakkat aallartitat, naammassiat taamaatiinnakkallu Antal gennemførte, påbegyndte og afbrudte uddannelser 1980-2002



Nass.: Tabel-imi takutinneqarput
ilinniakkat naammassiat ilinniartut
amerlassusaat pinnagit. Ilinniartut
ilinniakkaminnik aallartitsisinnaavoq,
naammassinnissinnaavoq aamma/
iml. ilinniakkanik arlalinnik inger-
lataqarsimasinnaavoq taamalu
arlaleriarluni taaneqarluni. Ilinnia-
gaqamersuutisiaqarluni ilinniakkat
kisimik pineqarput.

Nass.: Titartakkami ukiut tassaapput
ukioq atuarfiusoq, taamalu ukioq
2000 tassaavoq ukioq ilinniarfiusoq
2000/01.

Note: Tabellen viser antal gennem-
førte uddannelser og ikke antal
personer, der får en uddannelse.
Den samme person kan godt
begynde, afslutte og/eller gennem-
føre flere uddannelser og dermed
optræde flere gange. Kun SU-
berettigede uddannelser indgår.

Note: Årene angivet i figuren svarer
til et skoleår, således at år 2000
svarer til skoleåret 2000/01.

Najoqutaq: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfiup kisitsisaatai tunngavigneqarput, Kisitsisaasivik 2004.

Kilde: Baseret på tal fra Grønlands Statistik, Statistikbanken 2004.

Ukiut År

neq 60 procentip missaaniittooq. Imaappoq meeqqat suli atualersimanngitsut quliugaangata arfinillit paaqqinniffinni inissaqartinneqartarput meeqqerivinni imaluunniit ulluunerani paarsisartuni. Inissaqartitsinerli kommuunimiit kommunimut aammalu illoqarfimmiit nunaqarfimmut assigiinngitsorujussuusinnaavoq.³

Paaqqinnittarfiit qanoq ittuunerat nunamiit nunamut assigiinngisitaartuusarpoq. Naleqqersuunneqarsinnaapput Danmark Kalaallilu Nunaat, Danmarkimi paaqqinniffiit nunatsinni piusunut assingusinnaammata. Danmarkimi paaqqinniffinni inissaqartitsineq 75 procentimiiippoq. Meeqqanut 3-init 5-inut ukiulinnut 94 procenti tikillugu inissaqartitsisoqarpoq⁴. Inissaqartitsineq nunani ataasiakkaani meeqqanik atualersimanngitsunik paarsisoqartitsinermi pisortat akissusaaffimmik qanoq pingaartitsitiginerannut takussutissaavoq. Ulluuneranili paaqqinniffeqarneq aammattaaq ilinniartitaanermut politikimut ersiutaasinnaavoq.

Ulluunerani paaqqinniffeqarneq pillugu ilisimatusarnermit tunngaviumik paasisatut uteqqaiffiqineqarportaaq meeqqat ilaqutariinni peroriartorfigisaminni qanoq atugassaqartitaanerat ulluunerani paaqqinniffimmiinnermiit pingaaruteqarnerujussuusoq⁵. Angajoqqaat meeqqallu ilinniagartussusii imminut atassuteqartuupput. Qanoq ilinniagaqarsimaneq kingornussatut pigisaappat tamanna meeqqat inuusuttuaqqallu angerlarsimaffimmi nalilittut pingaartitagitut, taperserorneqarnikkut kajumissaarneqarnikkullu pissarsiarisarpaat, ilinniakkamik naammassinnaannut tunngaviliisuusutut. Kalaallit akornanni kikkut ilinniagaqartarnerut pillugit misissuisimanerup erseqqissumik paasinarsisippaa angajoqqaat ilinniagaasa ilagisanit kinngornuttakkatut qanoq atuutsiginera. Angajoqqaat ilinniagaqarsimanerat qaffasilliar-tortillugu meeqqat ilinniagaqarnissaat qularnarunnaariartortarpoq. Misissuinerup aamma takutippaa angerlarsimaffimmi toqqissisimanerup qanoq pingaaruteqartiginera; inuusuttuaqqat qanoq toqqissisimanartigisumik peroriartorsimanerat malillugu ilimagineqarsinnaavoq ilinniakkamik nammassinnissinnaassuseqarnissaq. Paasisaq alla soqutiginartoq tassaavoq ilinniakkamik nammassinnissisaq anaanut inuusuttunut ajornakusoortuusinnaasoq⁶.

6 ud af 10 børn i førskolealderen i enten institution eller dagpleje. Dækningsgraden svinger dog meget fra kommune til kommune og mellem by og bygd³.

Pasningssystemer og dækningsgrader varierer meget fra land til land. Man kan sammenligne Danmark og Grønland, fordi Danmark har et pasningssystem, der minder om det grønlandske. Danmark har en dækningsgrad på omkring 75 procent. For børn i alderen 3-5 år er den helt oppe på 94 procent⁴. Dækningsgraden kan betragtes som et udtryk for, i hvilken grad det enkelte land opfatter det som et ansvar for de offentlige myndigheder at sørge for dagpasning til børnene i førskolealderen. Men dagpasning kan også ses som et led i uddannelsespolitikken.

En gennemgående konklusion fra forskningen omkring daginstitutioner er samtidig, at børns opvækstvilkår i familien har større betydning end dagpasningen alene⁵. Der er en klar sammenhæng mellem forældres og børns uddannelsesniveau. Når uddannelsesniveaet har tendens til at gå i arv, forklares dette som regel med de værdier og den støtte, som børn og unge får hjemmefra i forhold til at gennemføre en uddannelse. En grønlandsk undersøgelse af, hvem der får en uddannelse, konkluderer, at forældrenes uddannelse slår igennem som social arv. Des højere en uddannelse forældre har, des større er sandsynligheden for at deres børn får en uddannelse. Samtidig påpeger undersøgelsen, at tryk i hjemmet spiller en væsentlig rolle; des mere tryk unge opfatter deres opvækst, des større er sandsynligheden for, at de gennemfører en uddannelse. En anden interessant konklusion er, at unge mødre har svært ved at gennemføre en uddannelse⁶.

Inuusutissarsiuteqarnerup ilinniagaqartarnerullu allannguutaat

1990-ikkut aallartisimalerneranni misissuisimanerup takutippaa inuit ukiut arfineq-pingasut sinnerlugit atuarsimasut ukiut ingerlaneranni amerliartuaarsimasut. 60-inik ukioqalereersimasut akornanni taamaallaat 10 procentit ukiut arfineq-pingasut sinnerlugit atuarsimasuupput.

Nye erhvervs- og uddannelsesmønstre

En undersøgelse fra starten af 1990'erne⁷ viser, at andelen af personer med mere end otte års skolegang var steget jævnt over en årrække. Kun 10 procent af de over 60-årige havde mere end otte års

4C 1998/1999-imi 2002/2003-mi atuartut nalinginnaasumik annertusisamillu atuartut agguataarsimaneri Fordeling af elever til almen og udvidet linie fra 1998/1999 til 2002/2003

		1998/1999		1999/2000		2000/2001		2001/2002		2002/2003	
		Amerl. Antal	Pct.	Amerl. Antal	Pct.	Amerl. Antal	Pct.	Amerl. Antal	Pct.	Amerl. Antal	Pct.
Nalinginnaasumik atuartut Almen linie	10. klasse	412	51	414	53	459	50	428	48	447	48
	11. klasse	406	50	418	57	387	54	384	47	393	50
annertusisamik atuartut Udvidet linie	10. klasse	390	49	363	47	461	50	454	52	480	52
	11. klasse	402	50	317	43	331	46	429	53	394	50

Najoqutaq: KIIP, Kalaallit Nunaanni Atuarfik, ukiut ataasiakkaat. Kilde: KIIP, Folkeskolen i Grønland, diverse årgange.

Inuusunnarsat akornanni 95 procentit sinneqarput. Kisitsisit taakku takutippaat innuttaasut akornanni ilinniagaqarnikkut ajornartorsitit oqallisaagaluartillugit taamaattoq ineriartupiloortoqarsimasoq. Tamanna aamma malunniuppoq inuussutissarsiuteqarnerup iluani allanngoriartoqarsimaneratigut. Misissuinermi pineqartumi inuit aperineqarput angajoqqaavi qanoq inuussutissarsiuteqartuusimanersut. Taakkua 73 procentii 1930 sioqqullugu inunngorsimasut akipput ataartik piniartuusimasoq aalisartuulluniluunniit, 79 procentiilu akipput anaanartik angerlarsimaffimmi ningiuusimasoq piniartumulluunniit nuliaalluni. Naleqqiussissagaanni 1970-ip kingorna inunngorsimasut akornanni 27 procentiinnaat akipput ataartik piniartuulluniluunniit aalisartuusiq 31 procentiilu anaanartik angerlarsimaffimmi ningiuusiq unnerlugu⁷. Inuussutissarsiutit assigiinngitsut maannakorpiaq qanoq agguataarsimanerat takuneqarsinnaavoq tit. 4E-mi.

Kapitalimi matumani sammisaq eqikkaaffigissagaanni oqaatigisariaqarpoq ilinniagaqarnerup inuussutissarsionerullu iluani ilaqutariit kinguaariillu akornanni malunnaatilimmik assigiinngissuteqarpoq.

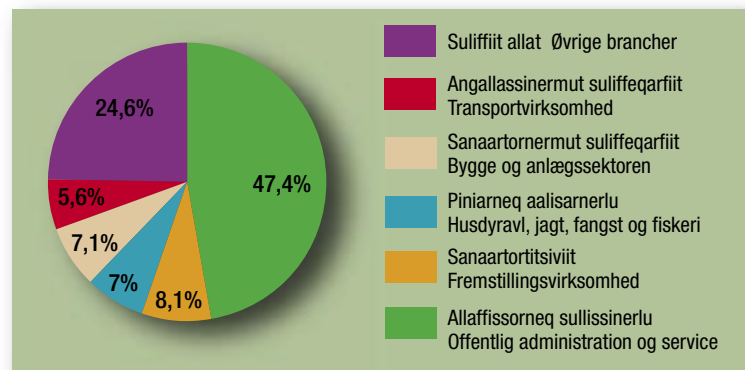
skolegang. Blandt de yngste var andelen over 95 procent. Disse tal viser, at mens der til stadighed diskuteres problemer med at få uddannet nok borgere, så er der samtidig sket en stor udvikling. Det samme gør sig gældende, når man kigger på erhvervs-mønstret. Den samme undersøgelse spurgte en række personer, hvilket erhverv deres forældre havde. 73 procent af dem, der var født før 1930, svarede, at deres far var fanger eller fisker, og 79 procent at deres mor var hjemmearbejdende husmor eller fangerkone. Til sammenligning med dette havde kun 27 procent af dem, der var født efter 1970 en far der var fanger eller fisker og 31 procent en hjemmearbejdende mor⁷. Den aktuelle fordeling mellem forskellige erhvervsgrupper kan ses i figur 4E.

Samlende for diskussionerne i dette kapitel må det siges, at uddannelse og erhvervsforhold lægger op til betydelige forskelle mellem familier og mellem generationer.

4D Meeqqat nalinginnaasumik annertusisamillu immikkut atuartinneqartut amerlassusaat Antal børn under almindelig og vidtgående specialundervisning

Meeqqat amerlassusaat Antal børn	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Nalinginnaasumik immikkut atuartitsinerit Almindelig specialundervisning	447	444	732	476
Annertusisamik immikkut atuartitsinerit Vidtgående specialundervisning	662	688	515	534
Procentinngorlugu atuartut amerlassusaat I procent af det samlede elevtal				
Nalinginnaasumik immikkut atuartitsinerit Almindelig specialundervisning	4,0	3,9	6,4	4,2
Annertusisamik immikkut atuartitsinerit Vidtgående specialundervisning	5,9	6,1	4,5	4,7

Najoqqutaq: KIIP, Kalaallit Nunaanni Atuarfik, ukiut ataasiakkaat. Kilde: KIIP, Folkeskolen i Grønland, diverse årgange.



Najoqqutaq: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfiup kisitsisaatai. Kilde: Grønlands Statistik, Statistikbanken.

4E 2002-mi sulinermik inuussutissarsiuteqartunut suliffiit sullivinnut pingaarnernut agguataarneri procentinngorlugit

Beskæftigelsen i 2002 fordelt på hovedbrancher for lønmodtager

Ineqarneq inuuniarnermi qanoq atugassaqartitaanermut naleqqi-lukkaanni tamanna assigiinngitsunik takussutissiivoq. Aalajangiisuusut ilagilluinnarpaat inuk inissaqartitaanersoq. Aalajangersimasumik ineqarneq inuit ataasiakkaat ilaqutariilluunniit aalajaatumik toqqissimasumillu inuuneqarnerannik pilersitsisuusinnaavoq. Takussutissaq alla tassaavoq inigisaq peqqissutsumut tulluartaunersoq, soorlu nillernera suerlu eqqarsaatigalugit. Pissutsit allat eqqarsaatigalugit inigisaq qanoq naammaginartiginersoq apeqquserneqarsinnaavoq. Angissusaa imaluunniit sanilerisanut tunngasut aalajangiisooqataasinnaapput. Aamma inigisap ilusaa avatangiisillu inuuffigisat naammagisimaarinninnerup pitsaassusaanut ajoqutaanulluunniit aalajangiisuusinnaapput. Aammattaq pingaaruteqarsinnaavoq inigisap kissaatigisanut naleqqiullugu sumiinnera. Taakkulu tassaasinaallutik ilagisat, ikinngutit, pisiniarfitt, suliffik, atuakkanik atorniartarfik pinggortitarlunniit.

Ilaqutariit inuuniarnerminni atugarisaat pillugit 1994-imi misisuinerup takutippaa ilaqutariit piniarnermik aalisarnermillu inuusutissarsiutillit kiisalu ilaqutariit suliamik ilinniagaqarsimanatik suliartuusut suliamik ilinniagaqarsimasunut, atorfilinnut namminersortunullu naleqqiullutik inigisaminni iluaalliornerusartut. Iluualliuutit taakkartorneqartut ilaatigut tassaapput isugutak, sueq, nilleq, sanilit nipiliortarnerat kiisalu toqqissisimanninneq¹.

Aappariit tamarmik kisermaallu 20-leereersimasut tamarmik inigisaqartariaqarsorineqarnerat aallaavigalugu Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfup eqqoriarpaa illoqarfinni inissiat 86,8 procentii pisariaqartitsinermut naapertuuttuusut. Nunaqarfinni inissiat 90,8 procentii pisariaqartitsinermut naapertuupput².

Inigisap najugaqartut amerlassusaannut qanoq naleqqutsiginera pillugu maannakkorpiaq takussutissaqartoqanngilaq. Tit. 5A-p takutippaa najugaqarfup initaasa amerlassusaasa agguataarsimanerat. Soorlu takuneqarsinnaasoq inigisat amerlanerpaat marlunnik sisamanik initalinnik ineqarput.

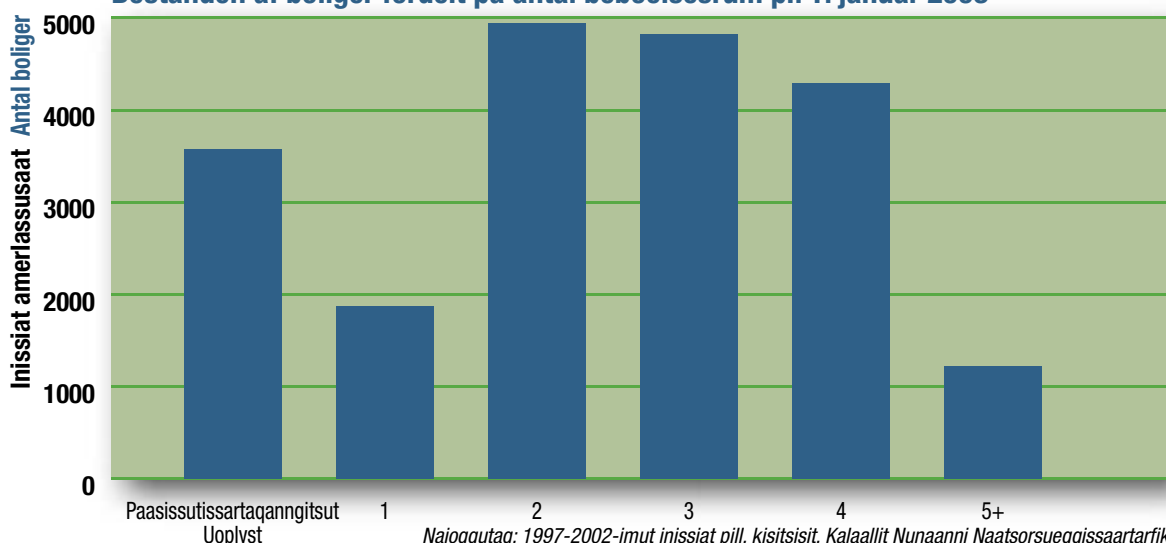
Når man kigger på bolig i forhold til levevilkår, kan man inddrage flere forskellige perspektiver. Et perspektiv er, om man overhovedet har en bolig. En fast bolig kan være med til at skabe kontinuitet og tryghed for personer og familier. Et andet perspektiv er, om boligen er tilfredsstillende ud fra helbredsbetragtninger om blandt andet kulde og træk. Boligen kan også være mere eller mindre tilfredsstillende i forhold til en række andre faktorer. Det kan for eksempel være boligens størrelse og forholdet til naboerne. Det kan også være, hvorvidt boligens udformning og omgivelser er fremmede eller hæmmende for trivsel. Endeligt er det også væsentligt, hvordan boligen er placeret i forhold til, hvad man ønsker at have i sin nærhed. Det kan spænde fra familiemedlemmer og venner til indkøbsmuligheder, arbejdsplads, bibliotek og natur.

En analyse af familiers levevilkår gennemført i 1994 viste, at fanger- og fiskerfamilier og ufaglærte arbejderfamilier oplevede større gener i deres bolig end faglærte, funktionærer og selvstændige. Generne man spurgte til, var fugt, træk, kulde, larm fra naboerne og utryghed¹.

Med udgangspunkt i at der bør være en bolig for alle par og alle enlige over 20 år, anslår Grønlands Statistik, at boligerne i byerne dækker 86,8 procent af behovet for boliger. I bygder er 90,8 procent af behovet dækket².

Boligens størrelse i forhold til antal beboere kan ikke beregnes på nuværende tidspunkt. Figur 5A viser fordelingen af antal rum til beboelse. Som det kan ses, har de fleste boliger to-fire rum.

5A 1. januar 2003-mi inissiat ininut agguataarneqarsimasut amerlassusii
Bestanden af boliger fordelt på antal beboelsesrum pr. 1. januar 2003



Init amerlassusaat
 Antal rum

Najoqqutaq: 1997-2002-imit inissiat pill. kisitsisit, Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik.
 Kilde: Boligstatistik 1997-2002, Grønlands Statistik.

6 Sunngiffik

B.a. Annga Lyngemit

Naaammagisimaarinnilluni inuuneqarnissamut soqutigisatigut inuttullu susassareqatigiinnikkut qanoq periarfissaqartigineq pingaaruteqartoq takussutissaqartinneqarpoq. Inuit ilaasa soqutigisaat suliffeqarnermut attuumassuteqartuusarput. Ilaasali pingaarumik sunngiffimmi sammisassanut attuumassuteqartittarpaat. Nalinginnaasumik eqqoriarneqartarpoq inooqatigiinnermi qanoq inisisimaneq aalajangiisuutillugu sunngiffimmi sukisaarsartarneq anertunerulersartooq, sulliviup pingaartinneqarneranut naleqqiulluni. Taamatulli eqqoriaaneq Kalaallit Nunaannuttaaq atuunnersooq misisuiffiqarsimanngilaq. Aamma ataatsimut uppernarsaatissanik katersaqanngilaq, sunngiffimmi qanoq sukisaarsartarnermut imaluunniit periarfissat qanoq ittuunerannik ersersitsisumik. Apeqqutit attuumassuteqarsinnaasut assersuutigalugu makkuupput: Sunngiffimmi kulturikkullu sammisassaqaarniarneq eqqarsaatigalugu aqqissuussaa-sumik periarfissiissutigineqartut meeqqanit, inuusuttuaqqanit inersimasunillu qanoq atorluarneqartigippat? Inuit ilaat sunngiffinni sammisassaqarlartuuppat ilaalli sammisqaartanngivillutik imaluunniit agguaqatigiissinneri naligiikannerpat? Imminut sammisassaqartitarneq qanoq nalinginnaatigiva – soorlu pinngortitamut asiartarneq eqqarsaatigalugu? Kina sunngiffimmi qanoq itunuk sukisaarsaateqar-pa aamma qanoq periarfissaqartigiva? Sunngiffimmi sukisaarsarsinnaaneq sulinerlu qanoq oqimaaqatigiissinneqarpat aamma taamatut agguaqatigiissitsineq qanoq amerlatigisut atugaraat?

Fritid

Af Annga Lynge, b.a.

Muligheden for at dyrke interesser og sociale relationer er påvist at have betydning for trivsel. For nogle mennesker er interesser tæt knyttet til arbejdslivet. For andre er de især knyttet til fritiden. Det er en almen antagelse, at fritidens betydning stiger og arbejdets betydning falder med faldende socialklasse. Der er dog ikke lavet nogle undersøgelser, der viser om denne antagelse passer i Grønland. Der findes heller ikke meget samlet dokumentation for, hvad vi foretager os i vores fritid eller hvilke muligheder, vi har adgang til. Relevante spørgsmål er for eksempel: I hvor høj grad benytter børn, unge og voksne sig af forskellige organiserede fritids- og kulturtilbud? Er der nogle, der er meget aktive i fritiden og andre, der slet ikke er eller er det jævnt fordelt? I hvor høj grad foretrækker man at foretage sig noget på egen hånd – som for eksempel at tage ud i naturen? Hvem har adgang til og mulighed for hvilken type aktiviteter i fritiden? Hvordan er balancen mellem fritidsliv og arbejdsliv og hvad betyder det?

6A Sunngiffimmi sammisassat (pct.) Fritidsaktiviteter (pct.)

	Snescooterneq Kører på snescooter	Computerimi pinnguaatinik pinnguarneq Spiller på computer	Internet- erneq Er på internettet	Timersorneq Dyrker sport	Atuakkanik atuarneq Læser bøger	Illoqarfili- artarneq- Går i byen	Automatini pinnguaneq Spiller på automater	Sammi- sat allat. Andre hob- bies
Nagisaannarpoq Aldrig	40,8	9,1	13,1	23,3	22,4	13,6	81,5	19,3
Ukiurut ilaatigooriarluni Nogle gange om året	39,7	13,1	11,5	13,8	24,3	11,2	9,6	16,0
Qaammammut 1-2-riarluni 1-2 gange om måneden	8,4	16,6	17,7	10,4	17,7	10,7	3,1	10,9
Minnerpaamik sap.ak. ataasiarluni Mindst 1 gang om ugen	6,0	30,6	36,7	22,1	17,6	24,0	3,1	21,5
Ullut tamangajaasa Næsten hver dag	5,1	30,5	21,0	30,4	17,9	40,4	2,7	32,3
Tamakkerlugit Total	100	100	100	100	100	100	100	100

Najoqqutaq: Kal. Nun. Naatsorsueqqissaartarfik aamma Paarisa: ESPAD 2003. Kalaallit Nunaanni inuusuttuaqqat 1986-imi, 1987-imi 1988-imilu inunngorsimasut akornanni aangajaarniutunik atuinerat pillugu misissuineq.

Kilde: Grønlands Statistik og PAARISA: ESPAD 2003. Rusbildningsundersøgelse blandt unge, årgang 1986, 1987 og 1988, i Grønland.

Meeqqat sunngiffimmi sammisassaqtitaanerat

1986-imi, 87-imi 88-imilu inunngorsimasut 2003-mi aperineqarput qanoq akulikitsigisumik sunngiffimmi sammisassanut aalajangersimasunut akuusarnerut¹. Apeqqutitut taamaattunut inuit paasinnerat akissutaallu piviusunut naapertuuttuaannangillat. Meeqqat inuusuttuaqqallu aperineqartut akornanni akissutigineqartut, ilagisartakkat akornanni maannakkorpiatq sorpiaat pingaartinneqarnerinik inooqatigiinnermilu qanoq inissisimanermik sunnertisimasimasinnaapput. 1986-imi, 87-imi 88-imilu inunngorsimasut akissutaat skema 6A-mi atuarneqarsinnaapput. Ilaatigut takuneqarsinnaavoq nuannarilluakkat ilagigaat computerimi pinnguarneq, timersorneq illoqarfiliartarnerlu. Amerlasoorpassuilli aamma allanik sukisaarsaateqartarput.

Inuusuttuaqqat affaasa missarpiaannit oqaatigineqarportaaq qaqutigoortuusoq imaluunniit atuuttuunngitsoq angerlarsimaffimmi sukanersunik malittarisassaqtitaaneq. 61 procentinut atuuppoq angerlarsimaffiup avataani qanoq malittarisassaqarnissamik angajoqqaat aalajangersaasimaneri. Inuusuttuaqqat 20 procentii isumaqarput unnukkut kikkunnik ilaqartarnertik angajoqqaat qaqutiguinnaq akuliuffigisaraat imaluunniit akuliuffiginngisaannaraat, 17 procentiilu isumaqarlutik angajoqqaat ilisimaneq ajoraat unnukkut sumiittarnerit².

Sunngiffiup meeqqanut pingaarutai

Sunngiffimmi avatangiisit inuttut susassareqatigiinnermut tunngasut meeqqat qanoq innerannut pingaarutilerujussuupput. Assersuutigalugu ikinngutit sunngiffimmi sukisaasaatini peqataanermi naapitakkat, soorlu timersornermi imaluunniit kulturikkut sammisassatigut sunngiffimmilu sammisassaqtitaanikkut. Ikinngutit peqatigisat ataveqarnermik ilisarnassuseqarnerusumik tunisisarput, inersimasut tunniussinnaasaannit allaanerusumik. Tamanna meeqqanut ineriartuutaasinnaavoq allatut pingaarutilik.

Meeqqanik peqatigisamik naapitsineq ilisareqatigiinnissamut perarfissaavoq aammali immikkooruteqarsinnaanermut. Tamanna meeqqat ilisaralugu attuumassuteqarfigisutut misigisimalissutigisinnaavaat inuttullu kinaassusilittut misigisimalissutigalugu. Taamatut naapitsineq meeqqap inuttut imminut ilisarilerneranik nalilittullu misigisimalersitsisinnaavoq pingaarutilik. Sunngiffimmi paaqqinniffinni perorsaat taakkuugajuttarput inersimasut "nappaqutit" – imatut paasillugu pinnguait perorsaaiaaserlu aqqutigalugit meeqqat pinnguarsinnaassutsiminnik inerisaaneranni tapertat. Tamatuma kingunerisarpaa meeqqap kinaassutsiminik inuttullu malunnaatiminik ineriartortitsinissaminut periarfissarpasuarnik nassaarnera aammalu piuumassutsiminik inooqatigiinnermilu piginnaanerminik sanarfilernera. Taamaallitut perorsaat inersimasut meeqqap inuunerani inuttut eqeersimaartutut perorsaatutullu inississinnaapput³.

Timersorneq, qasujaallisarneq aalanerlu

Sunngiffimmi sammisassanut annernut ilaavoq timersorneq. Skema 6A-mi takuneqarsinnaasutut timersorneq sunngiffimmi sammineqarnerpaajuvoq. Misissuinerup allap takutippaa kalaaliaqqat atuartut 11-17-illu akornanni ukiullit pingajui tamarmik ullut tamakkiallugit minnerpaamik nalunaaquttap akunnera ataaseq atuarfimmi sunngiffimiluunniit timersortuusut⁴. Meeqqat inuusuttuaqqallu kalaaliaqqat akornanni timip aalatinissaa aamma pingaaruteqarluartuuvoq, allaat

Børns fritid

I 2003 blev årgang 1986, 87 og 88 spurgt til, hvor ofte de foretog sig bestemte fritidsaktiviteter¹. Det er ikke altid, at folks opfattelse og svar i den slags spørgeskemaer stemmer overens med, hvad de rent faktisk gør. For de adspurgte børn og unge kan det blandt andet påvirke svarene, hvilke fritidsaktiviteter der har henholdsvis høj eller lav social status i deres omgangskreds. De svar årgang 1986, 87 og 88 gav kan læses i skema 6A. Blandt andet kan man se, at det er populært at spille computer, dyrke sport og gå i byen. Der er dog også mange, der har andre hobbies.

Endvidere siger godt halvdelen af de unge, at de sjældent eller aldrig oplever, at der er skrappe regler for, hvad de må i hjemmet. 61 procent oplever, at forældrene har fastsat regler uden for hjemmet. 20 procent af de unge mener, at deres forældre sjældent eller næsten aldrig ved, hvem de bruger aftenen sammen med, mens 17 procent mener det samme om deres forældres viden om, hvor de tilbringer aftenen².

Perspektiver på børns fritid

For børn er det sociale miljø, som er knyttet til fritiden, meget betydningsfuldt for deres velbefindende. Det er for eksempel de venner, de kan møde via deres deltagelse i fritidsaktiviteter, såsom idræt eller andre former for kulturelle aktiviteter og fritidsordninger. De jævnaldrende venner giver kommunikationsmønstre, der er anderledes end dem, voksne kan tilbyde. Det giver derved et særligt udviklingspotentiale for børn.

Et møde mellem jævnaldrende børn indebærer en mulighed både for at identificere sig og for at adskille sig fra hinanden. Det er børns mulighed for at føle tilhørsforhold og samtidig for at føle sig som et individ. Dette møde er et vigtigt bidrag til børns udvikling af selvindsigt og selvurdering. I fritidsinstitutioner fungerer pædagoger ofte som de voksne, der indtager en "stillads-funktion" - forstået på den måde, at de gennem både leg og pædagogik støtter børnene ved at videreudvikle børns legeevne. Det resulterer i et bredt spekter af muligheder for udvikling af børns identitet og personlighed, deres motivation og sociale kompetence. Herved kan de voksne pædagoger placere sig selv i en aktiv menneskelig og pædagogisk position i forhold til børnelivet³.

Idræt, motion og bevægelse

En stor del af fritidsaktiviteterne er idræt. Som det fremgår af skema 6A er idræt dominerende som fritidsaktivitet. En anden undersøgelse viser, at hver tredje grønlandske skolebarn i alderen 11-17 år er fysisk aktiv mindst en time hver dag enten i skolen

meeqqat inuusuttuaqqallu inuttut sammisarataat allat eqqarsaatigalugit naatsorsuutigineqanngikkaluartumik aamma atuulluni⁵.

Misissuinerit arlallit takutissimavaat timersortut timikkullu sukarnermik nuannarisallit taakkuusartut pitsaasumik inuttullu attavigissaarlutik inuusut aammalu imminnut pitsaasumik isiginnittaasilit. Timersorneq meeqqap inuttut attavigissaarneranik pitsaasumillu peqateqartarneranik pilersitsisarpoq. Meeqqanut pingaartuuvoq timersornermut, timikkut qasujaallisarnermut timersuutinillu sammisaqarnissamut akuunissaq, tamanna naammagisimaarinninnermik, inuullarnermik imminnullu tatiginermik misigisimalersitsisaromat aammalu inooqataanermi piginnaasaqarluarnermik, pitsaasumik suleqatigiissinnaanermik kiisalu inunnik attaveqarnermik annerusumik nukittunerusumillu pilersitsisarami aammalu ilimagisariaqarluni inuunerup ilaani kingusinnerusukkut qasujaallisarnermik aallutaqarnissamut tunngaviliisussatut. Meeqqat inuusuttuaqqallu qanoq aalasaritsiginerat naammagisimaarinnillutillu inuunerat malunanatilimik imminnut attuumassuteqartuupput. Nunatsinni misissuinermit takutinneqarnikuuvoq meeqqat timersuutinik aallutaqartartut tassasut ikinngutissarsiullaqqissut, angajoqqaanik, qatanngutinik ikinngutinillu oqaloqateqarluarsinnaassusillit aammalu atuareerminni ikinngutiminnik ilaqarajuttut. Inuttut attavigissaartuupput imminnullu pitsaasumik isiginnittaaseqarlutik⁶.

Sunnigfik suliffillu

Soqutiginartoq tassaavoq sunngiffiup sulinerullu meeqqat inersimasullu naammagisimaarinnillutik ilaqutariinni inuunerannut qanoq attuumassuteqarnera. Pasitsaanneqarajuppoq sivisuumik sulisarnerup kingunerisaraa meeqqat angajoqqaallu akornanni avissaartuunneq, tamatumalu inooqatigiinnerup naammagisimaarnarnissaraluanik akornusiisarnera. Pingaarnerusutigut nunani allani misissuisimanerit takutippaat angajoqqaat sivisuumik sulisarnerisa ilaqutariit naammagisimaarinnillutik inuuneqarnissaannut pitsaanngitsumik sunniuttarneranik oqaluttarneq tunngavissaqanngitsoq. Aamma tunngavissaqarpiannigilaq oqassalluni sionatigumut naleqqiullugu ullumikkut angajoqqaat meeqqatik sivikinnerusumik ilagisaraat. Pissusissamisoortuunerussaarli oqaraanni peqatigiilluni sammisar-takkat allannguuteqarsimasut. Misissuisimanerit aammattaq takutippaat angajoqqaat suliffitik nuannarigaangamikkit meeqqatik nukissaqarfiginerusaraat tamannalu ilaqutariittut inuunermt sunniuteqarluartarpoq⁷.

eller i fritiden⁴. Endvidere spiller fysisk aktivitet en afgørende rolle i grønlandske børn og unges adfærd, hvor det indgår som et centralt aspekt selv i ikke forventede sammenhænge vedrørende børn og unges sociale relationer⁵.

Flere undersøgelser har vist, at børn, der er fysisk aktive og har glæde af motion, oftest også har et godt og stærkt socialt netværk og positiv selvopfattelse. Fysisk aktivitet er nært forbundet med et socialt netværk og kvaliteten af de relationer, som barnet indgår i. Det er væsentligt for børn at deltage i fysisk aktivitet, motion og idræt, fordi det dels øger deres trivsel, velvære og selvtilid, dels øger deres sociale kompetence, deres evne til at indgå konstruktivt i samarbejde, det øger og styrker deres sociale relationer, og endelig er der grund til at tro, at de får et fundament for gode motionsvaner senere i livet. Der er en tydelig sammenhæng mellem hvor meget børn og unge rører sig og deres generelle trivsel. I Grønland er det påvist, at børn, der dyrker idræt, har nemmere ved at finde venner og at få en fortrolig snak med forældre, søskende, venner, sat at de tilbringer mere tid sammen med venner efter skoletid. De har et stærkt socialt netværk og en positiv selvopfattelse⁶.

Fritid og arbejde

Et interessant emne er, hvordan sammenhængen mellem fritid og arbejdsliv påvirker både og voksnes trivsel set i forhold til familielivet. Det er ofte antaget, at lange arbejdstider medfører større adskillelse mellem børn og forældre og påvirker trivslen negativt. Overordnet set peger flere udenlandske undersøgelser på, at der ikke er belæg for at forældrenes lange arbejdstider skulle have en dårlig påvirkning på familiens trivsel. Dertil er der heller ikke nødvendigvis belæg for, at forældrene tilbringer mindre tid sammen med børnene nu end tidligere. I stedet er der måske mere tale om, at nogle af de ting, man foretager sig sammen, har ændret sig. Undersøgelserne peger også på, at såfremt forældrene har et godt forhold til arbejdet, har de langt mere overskud til børnene og det virker positivt ind på familielivet⁷.

Innuttaasut peqqissusaat pill. ilisimatusartumit, cand. scient. Christina Schnobr-imit

Af Christina Schnobr, cand.scient. folkesundhedsvidenskab

Inuunerup sivilissusia

Kalaallit Nunaanni inuit qanoq peqqitsigippat? Apeqqut taanna tamakkiisumik akineqarsinnaanngilaq. Peqqissutsilli qanoq inneranik tikkuussisuusinnaapput kisitsisitigut nalunaarsuinerit assigiinngitsut.

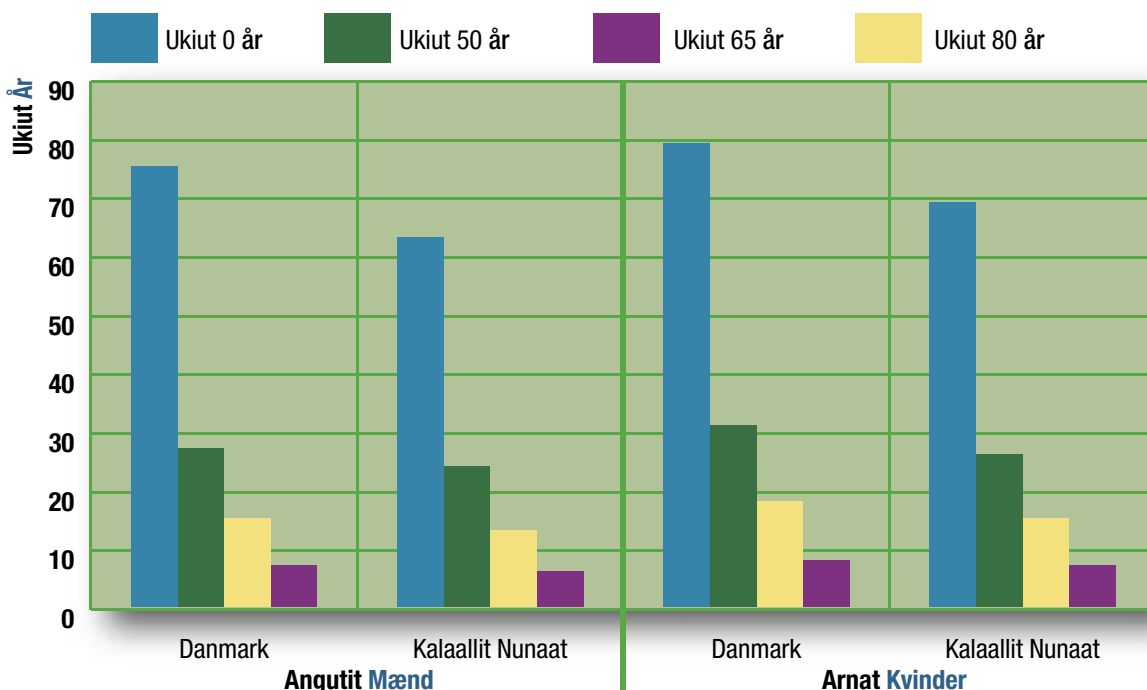
Inuunerup sivilissusia agguaqatigiissinnera nunami inuttaasut ataasimut isigalugit peqqissutsimut uuttuutaagajuttarpoq. Kalaallit Nunaanni inuunerup sivilissusia agguaqatigiissinnera Danmarkimut naleqqiikkaanni ukiunik qulinik sivikinneruvoq. Tamatumunnga ersiutaasunut ilaapput meeqqat inuusuttullu akornanni ajunaarnikkut arlalinnik toqusoqartarnera. Tamanna tunngavigalugu inuunerup sivilissusia agguaqatigiissinnera peqqissutsimut uuttuutigissallugu pitsaavallaanngilaq, inuk naammagisimaarinnilluni inuusinnaamat ajunaarnissani tikillugu. Siunnerfik pitsaanusooq tassaasinaavoq *inuunerup sivilissusia sinneratut naatsorsuutigineqartoq* uuttuutigissallugu. Tamatumani pineqartarpoq inuup aalajangersimasunik ukiullip qanoq sivilisutigisumik inuugallarnissaanik naatsorsuutit. Kalaallit Nunaannit Danmarkimiillu kisitsisitigut paasissutissat tit. 7A-mi takuneqarsinnaapput. Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu inuunerup sivilissusia agguaqatigiissinneqarnerata assigiinngissutaa utoqqaliartorneq ilutigalugu milliartorpoq. Kalaallit inersimasut amerlassusaasa tamanna takutippaat, danskinut naleqqiikkaanni assigiinngissutaasoq ukiualuinnarnik nikingammat.

Levetid

Hvor sund er man i Grønland? Dette spørgsmål er umuligt at besvare helt. Ved hjælp af forskellige statistiske oplysninger kan man alligevel få et godt billede af sundhedstilstanden.

Middellevetiden bliver ofte brugt som et samlet udtryk for sundhedstilstanden i et land. I Grønland har man en middellevetid, der er cirka 10 år kortere end i Danmark. Det er især et udtryk for flere dødsfald blandt børn og unge blandt andet på grund af flere ulykker. Det gør, at middellevetiden ikke er et særligt godt mål for sundheden som sådan, da et individ meget vel kan trives, indtil det kommer ud for en utilsigtet hændelse i form af en ulykke. Et lidt bedre mål er *den forventede restlevetid*. Det er det antal år, en person ved en given alder kan forvente at have tilbage at leve. Tallene for Grønland og Danmark fremgår af figur 7A. Forskellen i middellevetid mellem Danmark og Grønland bliver mindre, som man bliver ældre. Det viser en grønlandsk voksenbefolkning, der kun lever ganske få år kortere end den danske.

7A Naatsorsuutigisamik ukiut inuuffigiumaakkat sinneruttut Forventet restlevetid



Najoqqutaq: Danmark Statistikimit Kalaallit Nunaannilu naatsorsueqqissaartarfimmit kisitsisit tigulaakkat aallaavigalugit nalilersorneqarput.

Kilde: Beregnet på grundlag af udtræk fra Danmarks Statistik: Statistikbanken og Grønlands Statistik: Statistikbanken.

Inuup nammineerluni peqqissutsiminik naliliinera

Inuusuttulli qanoq peqqitsigippat? Napparsimagajunneq toqusullu amerlassusii inuusuttut peqqissusaannut uuttuutiginiaraanni tamanna akunnattoortitsissaq, tamakku qaqutiginnaq atuuttuummata. Taarsiullugu inuusuttut nammineerlutik naliliinerat atorpeqarsinnaavoq. Taamaaliornikkut inuusuttut tamakkerlutik aperineqarsinnaapput, napparsimasut kisiisa pinnagit. Inuusuttut nammineerlutik naliliisineqarnerisa peqqissutsip iluani pissutsinut allanut pitsaasumik atassuteqarnera takuneqarsinnaalerportaaq. Atuartoq peqqissumik inuuneqanngitsutut isumaqaruni siunnersuisinnaasumik ikiuisinnaasumilluunniit ujaasissaq, atuanngitsoortaruni assigisaanilluunniit ilioruni. Nunarsuarmioqatigiit akornanni atuartunik misissuinermi atuartut 130.000-it qinnuigineqarsimapput peqqissutsiminik naliliinerminnik nalunaa-ru-teqaqullugit¹. Tit. 7B-mi aamma 7C-mi takuneqarsinnaapput kalaaliaqqat 11-iniit 15-it akornanni ukiullit nunani allamiunut naleqqiullutik peqqissutsiminik qanoq naliliisimanersut. Soorlu takuneqarsinnaasoq Kalaallit Nunaanni niviarsiaqqat aqqanilinnik ukiullit taamaallaat peqatiminnit Ruslandimeersunit qaangerneqarsimapput, naammagisimaarinninnerup pitsaannginneranik naliliinermikkut. Nukappiaqqat atuartut allat 130.000-it agguagaqatigiissitsinermut malinnaalluarput, taakkua pingajorarterutaat 11-it missaanni ukioqarlutik. Atuartut anginerulaartut eqqarsaatigalugit agguaqatigiissitsinermi takuneqarsinnaavoq 15-it missaanni ukioqartilluni inuunerup naammaginarpallaannginneranik isummertarneq nalinginnaasartoq. Kalaaliaqqalli 15-it missaanni ukiullit naammagisimaarinninnerat misissuiner-mi agguaqatigiissitsinermut malinnaavoq.

1990-ikkut aallartilaaerneranni kalaallit inersimasut aperineqarput peqqissusertik qanoq nalilersinnaaneraat. Amerlanerpaat ajunnginnerarput suiaassuserli eqqarsaatigalugu assigiinngissuteqartoqarpoq. Angutit aperineqartut 100-gaangata 80-it arnallu 100-gaangata 75-it akippit ajunnginnerarlutik imaluunniit ajunngelalutik. Angutit 100-gaangata 20-t arnallu 100-gaangata 25-t akippit ajunngikannerlutik, peqqiilliorlutik imaluunniit peqqinngelalutik².

Peqqissuseq suua?

Oqaluttuarisaaneq atorlugu peqqissutsimik paasinnittaaseq imaluunniit peqqissutut paasinnittaaseq oqaatigissagaanni allanngornerujusuaq aqusaarneqarsimavoq. Peqqissuseq suliniutaaqqaalermat isumaqartoqarpoq peqqissuseq anersaanik attaveqarnermut tunngasusoq peqqiilliornerlu ilisiinneqarsimanermik pissuteqartoq, annerusumikminnerusumilluunniit qanoq iliuuseqarfigineqarsinnaanngitsoq. Kingusinnerusukku napparsimaneq timip seernartortaasa oqimaaqatigiikkunnaarnerannik nassuiarneqartalerpoq. 18. hundred-ikkut qiteqqusimalernerisa nalaani avatangiisit peqqissutsimut sunniuteqartarnerat pimoorullugu suliarineqalerpoq 1886-imilu bakteriat tuniluussinnaaneri paasineqarmat nappaatinut isiginnittaaseq aamma allanngorpoq.

Inuiaqatigiinni nalitsinni inuusuni nappaatit tuniluullutik toqussutaasartut nungungajalluinnarsimapput. Taamaattumik pissutsit avatangiisini atuuttut tigussaangiusartuusut peqqissutsimut naammagisimaarinninnermullu nalinginnaasumut aalajangiisuusarput. Aamma peqqinnerulernissaq naammagisimaarinninnerullu qulakkeernissaa anguniarlugit suliniutit tamatigoornerulersimapput. Tamatumunnga pissutaasut amerlapput aammali naammagisimaarinninnerup pitsaasusianut paasinnittaasit assigiinngitsorpasuuneri pissutaqaqataallutik.

Selvurderet helbred

Men hvordan står det til med sundheden blandt de unge? Hvis man vælger at benytte sygelighed og dødelighed, som udtryk for sundheden i den unge befolkning, kommer man til kort, da det forekommer relativt sjældent. I stedet kan man med fordel bruge de unges egne vurderinger. På den måde kan man også spørge alle unge og ikke kun få oplysninger om dem, der er syge. Vurderinger fra de unge selv har vist sig at have god sammenhæng med andre indikatorer for sundhed. Hvis en skoleelev selv mener at have dårlig sundhed, vil han eller hun ofte søge råd eller hjælp, have fravær i skolen og lignende. En international skoleundersøgelse har bedt 130.000 elever rapportere, hvordan de vurderer deres eget helbred¹. Af figur 7B og 7C fremgår forskellen på det selvvalgte helbred hos grønlandske 11-årige og 15-årige i sammenligning med andre lande. Som det fremgår, er de 11-årige piger i Grønland kun overgået af deres russiske jævnaldrende i at vurdere deres trivsel som dårlig. Drengene ligger meget tæt på gennemsnittet for de 130.000 andre elever, hvoraf cirka en tredjedel er omkring 11 år. For de lidt ældre elever ses det på gennemsnittet, at der generelt er større tilfredshed med livet, når man bliver 15 år. Det ser dog ud til at trivslen blandt grønlandske 15-årige ligger lige omkring hele undersøgelsens gennemsnit.

I starten af 1990'erne blev voksne grønlandere spurgt, hvordan de vurderede deres helbred. En stor del tilkendegav at have det godt, men der var også forskel på kønnene. 80 ud af 100 adspurgte mænd og 75 ud af 100 adspurgte kvinder havde det godt eller virkeligt godt. 20 ud af 100 mænd og 25 ud af 100 kvinder havde det nogenlunde, dårligt eller meget dårligt².

Hvad er sundhed?

Historisk set har opfattelsen af sundhed, eller definitionen af et sundhedsbegreb, ændret sig meget. I det tidligste arbejde med sundhed mente man, at sundhed hang sammen med kontakt til ånder og at dårlig trivsel skyldtes forbandelser, som man stod mere eller mindre magtesløs overfor. Senere blev sygdom forklaret ved ubalance i de kropslige væsker. I midten af det 18. århundrede begyndte man at arbejde systematisk med miljøets påvirkninger på sundheden og da man i 1886 fik identificeret bakterier blev mange spørgsmål omkring smitte besvaret og sygdomsbilledet ændrede sig også.

I nutidens samfund er de smitsomme sygdomme stort set udryddet som dødsårsag. Derfor er det nu mere u håndgribelige ting i omgivelserne, der spiller en rolle for sundheden og den generelle trivsel. Arbejdet med at fremme sundheden og sikre trivsel bliver også mere komplekst. Det er fordi, mange faktorer spiller ind, men også fordi der findes mange for-

Tamakkiisumik isigissagaanni peqqissutsimut uuttuutit assigiinngitsut pingasut immikkooruteqarput:

- 1) *Timikkut pinngortitaassutsimi peqqissutsimut tunngasoq*
- 2) *Inooqatigiinnermi peqqissutsimut tunngasoq*
- 3) *Timikkut, tarnikkut inooqatigiinnikkullu peqqissutsimut tunngasoq*

Oqaluttuarisaaneq aallaavigissagaanni nakorsanit atorneqarnerusarpoq *timikkut pinngortitaassutsimi peqqissutsimut tunngasoq*. Taanna aamma taaneqartarpoq *sananeqaatikkut innarluuteqarnermut tunngasoq*. Tamatumani aallaaviusarpoq inuup sananeqaataata innarlerneqarsimanera pissutigalugu nappaatit pilersarneri. Assersuutigalugu sukkornermut aallaaviusarpoq aqajaqqup sanilequtaani ajoquteqalerikkut insulinimik pilersuisinnaajunnaarneq. Taamaattumik insulinimik pilersuineq kapitinnikkut pisarpoq. Ukiuni kingullerni taamatut nakorsaariaatsimi ilanngullugit isiginiarneqartalerput *inooqatigiinnikkut peqqissutsimut tunngasut*. Tassani nassaariarneqartarput avatangiisit inuuffigisat sunniutigisinnaasaat. Nerisat, pualanerup timillu aalatinnginnerata sunniutai sukkornermut pissutaasinnaasut. Nappaatit allat pineqartillugit assersuutaasinnaapput inigisap silaannalunnerata sunniutai. Taamaallilluni peqqissutsimut tunngasoq inuiaqatigiinni inooqataanermut atassuteqartuaannartoq paasinarsivoq. Taamaalliorikkut inuit ataasiakkaat ilaqutariilluunniit peqqissusaannut sorspassuit pissutaasinnaasutut oqaatigisariaqalerput.

Tunngavik kingulleq – *timikkut, tarnikkut inooqatigiinnikkullu peqqissutsimut tunngasoq* – taamaallilluni allanut marlunnut naleqqiulluni assigiinngissuteqalerpoq, ataasiinnarmik aallaaveqannginnini pissutigalugu (pinngortitaassutsimik inuiaqatigiinnulluunniit). Taarsiullugu peqqissuseq takuniarneqartarpoq inuup pinngortitaassutsimigut, tarnikkut inooqataanermigullu pissutsit atugaasa inerneru aallaavigalugit. Taamatut periuseqarnerup ilisimatusarnerup iluani killigititaasutut ileqqusut amerlasoorpassuartigut sanioqquppai. Taamaattumik suliaasaqarfinni assigiinngitsuni sulisut akornanni suleqatigiinnissaq eqaatsumillu suleriaaseqarnissaq annertuumik piimasaqaataavoq.

skellige opfattelser af, hvad der betyder noget for god trivsel.

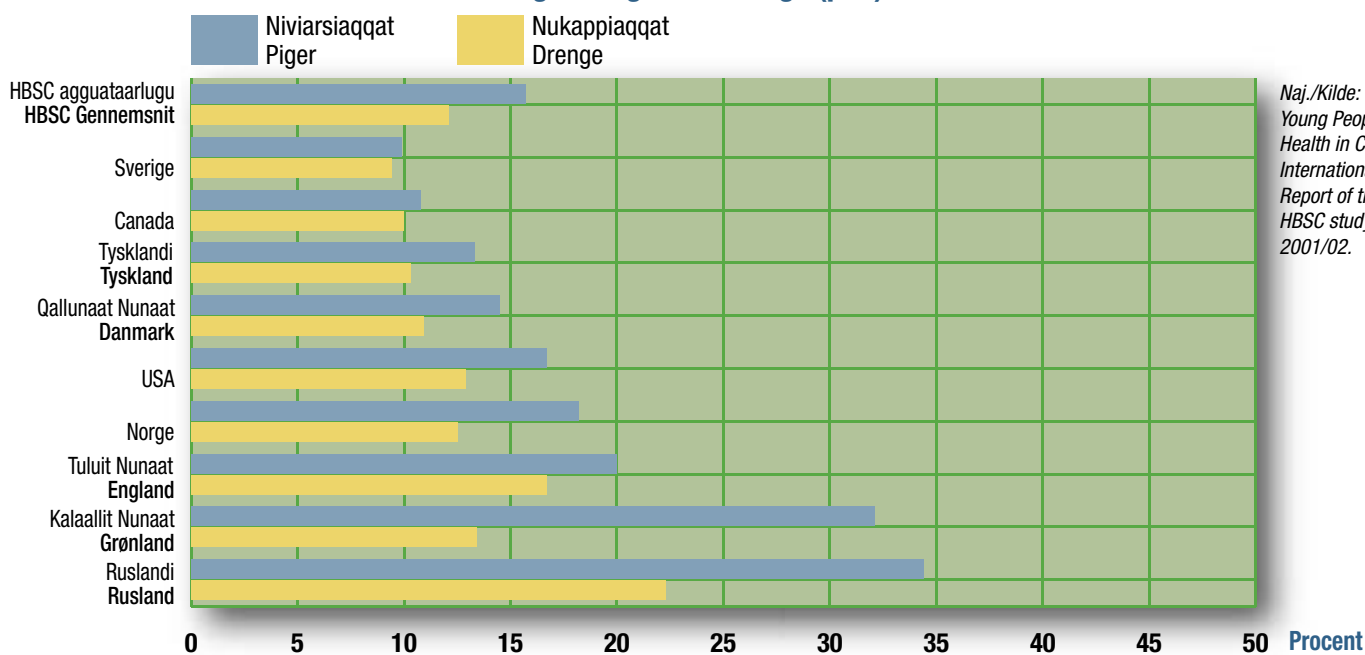
Overordnet kan man skelne mellem tre forskellige sundhedsmodeller:

- 1) *Den biomedicinske model*
- 2) *Den socialmedicinske model*
- 3) *Den bio/psyko/sociale model*

Historisk set har læger mest benyttet den *biomedicinske model*. Den er også blevet kaldt *apparatfejlsmodel*. Den tager udgangspunkt i sygdom som en fejl i det menneskelige apparat. For eksempel anses årsagen til sukkersyge at være en defekt i bugspytkirtlen, der ikke kan producere insulin. Derfor gives insulin ved indsprøjtninger. Gennem de senere år har denne model været suppleret af den *socialmedicinske model*. Her søger man at finde årsagerne i det omkringliggende miljø. For sukkersyge kan det dreje sig om kostvaner, fedme og manglende fysisk aktivitet. For andre sygdomme kan det for eksempel være boligens indeklima. Med denne betragtning er sundhed ikke længere noget, der kan ses separat, men altid i samspil med samfundet omkring individet. På den måde kan en næsten uoverskuelig mængde faktorer identificeres som værende af betydning for individets eller familiens sundhed.

Den sidste model – *den bio/psyko/sociale* – adskiller sig fra de to andre, fordi den ikke begrænser sig til at have et enkelt udgangspunkt (enten biologisk eller samfundsmæssigt). I stedet ses sundhed som et resultat af samspillet mellem menneskets biologiske, psykologiske og sociale omstændigheder. Denne mo-

7B Aqqanilinnik ukiullit peqqissutsimik naammaginaruunerannik/pitsaannginnerannik nammineerlutik naliliinerat (pct.)
Selvvurderet helbred rimeligt/dårligt for 11-årige (pct.)



Naj./Kilde:
 Young People's
 Health in Context.
 International
 Report of the
 HBSC study
 2001/02.

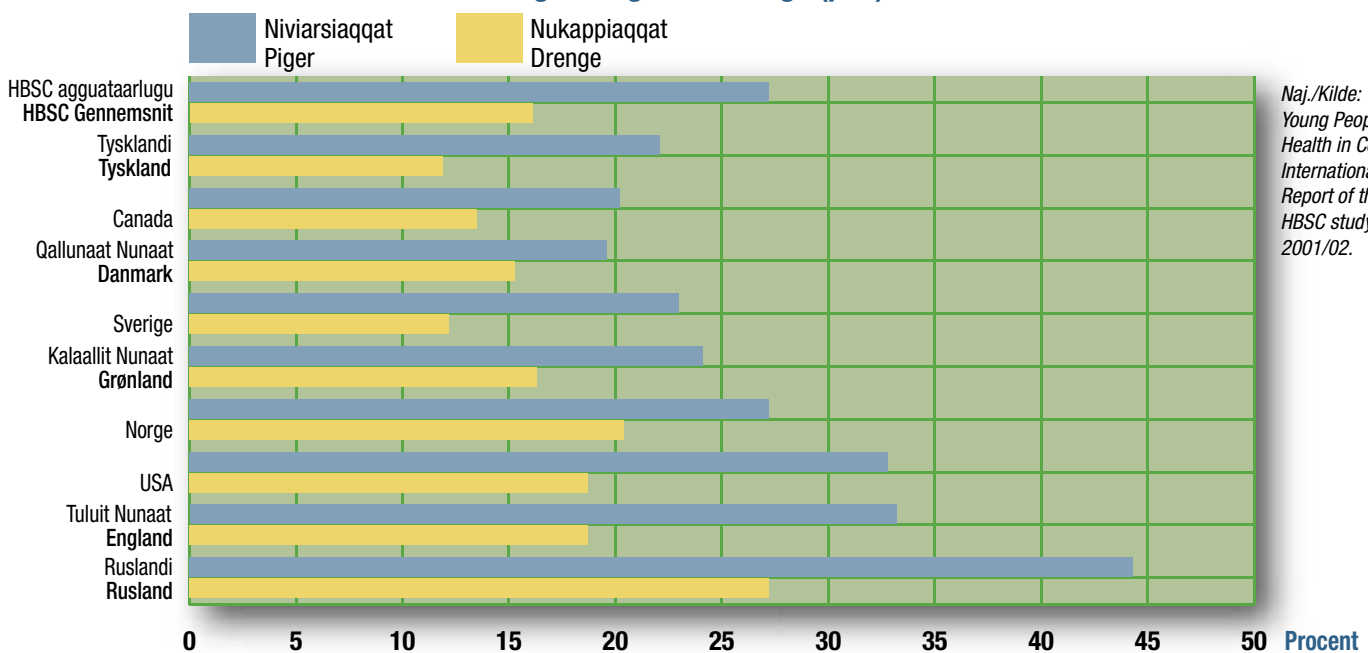
Periutsip taassuma immikkoorutaanut ilaavoq inuup nammineerluni pisuussuteqanngitsutut isiginiarneqarneq ajornera. Sukkorpup aqajaqqumi sanilequtaagut ajoquteqarnera nammineerluni pingoriataarneq ajorpoq (timikkut pinngortitaassutsimi peqqissutsimut tunngasoq) imaluunniit mamakujunngersuulluni ulluinnarnilu eqiasukujuttuulluni (inooqatigiinnermi peqqissutsimut tunngasoq). Taarsiullugu isiginiarneqartarpoq inuup nammineerluni qanoq iliuseqartuunera, avatangiisimi pissutsillu atugarilikkami sunniineritut qisuariarsinnaasutut. Peqqissutsimik isiginneriaaseq taanna mallillugu sukkortumik katsorsaassagaanni inuup qajannarnerulernera aallaaviginarneqassaaq (pinngortitaassuseq), inuup inuunermini qanoq atugaqarneranik (inooqataanermit tunngasut) ilisimasat tapertaliullugit. Ilutigitiullugu pingaarutilerujussuuvuq inuit ataasiakkaat kingunipilunnguussinnaasut nappaatillu sukkortunit atugaalersartut pinngitsoortinniarlugit nammineerlutik iliuseqarniartarnissaat (tarnikkut peqqissutsimut tunngasoq).

Periutsip taassuma atornissaanut suliassaqarfinni arlalinni suliut suleqatigiittariaqarput, pingaartuuvorlu pingaarutaasup tamarminusup tamanit paaseqatigiissutaanissaa. Illu iigaqanngitsoq, igalaaqanngitsoq, matoqanngitsoq qaliaqanngitsorlu atorsinnaanngilaq. Taamatulli peqqissutsimik ilisimatusernerup takutippaa ilaquariit naammagisimaarinnillutik inuunerannut pissutsit arlaqartut aalajangiisusartut. Inooqataanerup iluani pissutsit atuuttut pitsaasusariaqarput soorlu inissaqarniarnikkut, atorfeqarnikkut ilinniakkatigullu periarfissat eqqarsaatigalugit. Iliuutsit pitsaanngitsut peqqissutimillu navianartorsiortitsisinnaasut killilersimaarneqassappata allanngortinneqassappataluunniit taava inooqatigiinnermi soqutigisat pitsaasumik aallussinnaasariaqarput. Taamaalluni ilaquariit peqqissusaat peqqinnissaallu inuuniarnermi qanoq atugaqarnermut, ilagisariinnerup qanoq ittuuneranut qanorlu inooriaaseqarnermut tunggavoq ersiutaallunilu, tamannalu atuakkami kapitalini tullerni eqqartorneqassaaq.

del overskrider mange traditionelle grænser mellem videnskaberne. Derfor stiller den store krav om samarbejde og fleksibilitet mellem forskellige faggrupper. Modellen adskiller sig desuden fra de andre ved, at den ikke betragter individet som et passivt objekt. En person med sukkersyge har ikke tilfældigvis en defekt i sin bugspytkirtel (den biomedicinske model) eller har hang til søde sager og er lidt doven til hverdag (den socialmedicinske model). I stedet er personen en aktiv deltager, der både påvirker sine omgivelser og reagerer på sin situation. I behandlingen af en sukkersygepatient ud fra denne sundhedsmodel vil man tage udgangspunkt i individets øgede sårbarhed (den biologiske side) og supplere med den viden, man har om individets livsomstændigheder (de sociale forhold). Samtidig er det af stor betydning, hvor engageret det enkelte individ er i at undgå de komplikationer og sygdomme, der ofte rammer sukkersygepatienter senere i livet (det psykologiske aspekt).

For at denne model kan benyttes kræves et samarbejde fra flere faglige tilgange, og en gensidig forståelse af vigtigheden af helhedsaspektet. Man får ikke noget hus uden både at have vægge, vinduer, døre og tag. På samme måde viser forskning i sundhed, at familien trives bedst, hvis en række faktorer spiller sammen. Der skal være gode sociale betingelser i form af bolig, job- og uddannelsesmuligheder. Men man skal også have mulighed for at dyrke sine sociale interesser og for at begrænse eller ændre uheldsmæssige eller sundhedsskadelige mønstre. Dermed er familiers sundhed og helbred også en integreret del af og et udtryk for de levevilkår, familierelationer og livsstilmønstre, der omtales i bogens øvrige kapitler.

7C 15-inik ukiullit peqqissutsimik nammaginartuunerannik/pitsaannginnerannik nammineerlutik naliliinerat Selvvurderet helbred rimeligt/dårligt for 15-årige (pct.)



Naj./Kilde:
Young People's
Health in Context.
International
Report of the
HBSC study
2001/02.

Isumassuineq sumiginnaanerlu

Cand.psych.aut. Mette Lundimit

Meeqqanik isumassuineq isumaqarpoq meeqqap tunngaviusumik pisariaqartitaanik pingaartitsineq. Taamaaliornikkut meeraq timikkut tarnikkullu ineriartornissaminut periarfissinneqartarpoq.

Sumiginnaanermik oqariartaaseq iliutsinut assigiingitsorpassuarnut tunngasuvoq. Assigiingissutit sisamat immikkoortutut oqaatigisariaqarput: Timikkut annersaaneq (annersaaneq attuinerlu), misiginngisamik timikkut annersaaneq (ass. kukkusumik nerisaqartitsineq imaluunniit meeqqap pisariaqartitaanik nakorsiartitsinnginneq), iliutsikkut sumiginnaanermik misigititsineq, (ass. meeqqamik nikassaaneq) kiisalu misiginngisamik misigissutsikkut sumiginnaaneq (ass. toqqissisimanermik, isumassorneqarnermik asanninnermillu amigaateqarneq)¹. Sumiginnaarit ataasiakkaat immikkoortullit timikkut tarnikkulluunniit ajoqusigaanermik kinguneqarsinnaapput. Imaakkajuttarpoq peroriartorneq sumiginnaaganermik imaluunniit piffissami sivisunerusumi sumiginnaaganermik misigisaqarfusimappat, meeqqap timikkut tarnikkullu ineriartornera navianartorsiortinneqalersarluni.

Sumiginnaasarnermut pissutaasut arlaqarsinnaapput tamatunngalu tunngaviusut paasissallugit nalunarluinnartuusinnaallutik. Angajoqqaat isumassuisinnaassusiat perorsaanerminnilu periaasii makuninnga sunnerneqarsimasinnaapput:

1. Meeqqanik paarsisinnaassuseqarneq pissusissamisoortoq.
2. Isumassorneqarneq perorsagaanerlu pillugit nammineerlutik misilittagaat.
3. Pissutsit maannakkorpiaq atuuttut.
4. Inuiaqatigiinni ileqqussaatitaasut maligassatullu isigisat aallaavigalugit isumassueriaatsimik perorsaariaatsimillu ilisimasat.

Pissutsit angajoqqaat perorsaasinnaassusaasa pitsaanngitsumik sunnerneqarsinnaanerannut aallaaviusinnaasut ilaatigut tassaapput suliffissaaleqineq, ilinniagaqarpiarsimannginneq, pinerlunneq, atuipilunermik ajornartorsiuteqarneq, tarnikkut nappaateqartarneq, imminoriartarneq, inooqatigiinnermik taamaatitsineq ilaqutariinnilu annersaasarneq. Inooqatigiinneq pillugu ilisimatusarfiup meeqqat inuusuttullu pillugit ilisimatusarnerata takutippaa navianartorsiortnerit, soorlu meeqqap inersimasunngoruni suliffissaaleqilersarnera eqqarsaatigalugu, piviusunngornissaat ilimanarnerusartoq. Nukappiaqqat eqqarsaatigalugit pinerlunniarnermut akuulersarneq piviusunngooqqajaasarpog niviarsiaqqanilu anaananngujaartarneq².

Omsorg og omsorgssvigt



Af Mette Lund, cand.psych.aut.

At drage omsorg for et barn betyder, at barnets basale behov tilgodeses. Derved får barnet mulighed for at udvikle sig både fysisk og psykisk.

Begrebet omsorgssvigt dækker over en række forskellige handlinger. Der kan skelnes mellem fire forskellige former: Aktiv fysisk mishandling (vold og overgreb), passiv fysisk mishandling (f.eks. fejlernæring eller ikke at gå til læge med barnet ved behov), aktiv følelsesmæssig omsorgssvigt (f.eks. nedgørelse af barnet) og passiv følelsesmæssig omsorgssvigt (f.eks. mangel på tryghed, omsorg og kærlighed)¹. Enkelte isolerede svigt kan resultere i traumer. Men det er oftest først ved en opvækst præget af svigt eller svigt over en længere periode, at barnets fysiske og/eller psykiske udvikling sættes i fare.

Årsagerne til omsorgssvigt kan være mange og være resultatet af komplekse processer. Forældrenes omsorgsevne og opdragelsesmetoder præges af en kombination af:

1. Deres naturlige instinkt for yngelpleje.
2. Deres egne erfaringer med omsorg og opdragelse.
3. Deres aktuelle situation.
4. Deres viden om det pågældende samfunds normer og idealer for omsorg og opdragelse.

Forhold som kan have negativ indflydelse på forældrenes omsorgsevne kan bl.a. være arbejdsløshed, lavt uddannelsesniveau, kriminalitet, misbrugsproblemer, psykiske lidelser, selvmordsforsøg, samlivsbrud og vold i familien. Resultater fra Socialforskningsinstituttets forskning om børn og unge viser, at disse risikofaktorer øger sandsynligheden for, at barnet som voksen bliver arbejdsløs. For drenges vedkommende giver det en øget risiko for kriminalitet og for pigernes vedkommende en øget risiko for at blive mødre i teenagealderen².

Indikatorer på omsorgssvigt

På den baggrund er det foruroligende, at sandsynligheden for, at børn og unge i Grønland bliver vidne til

8A Annersaasarneq – innuttaasut 10.000-iugaangata nalunaarutigineqartartut Vold - anmeldelser pr. 10.000 indbyggere

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Kalaallit Nunaat Grønland	101	106	118	137	141	130
Danmark	16	17	18	19	19	18
Savalimmiut Færøerne	16	10	21	16	16	17

Najoqqaat: Kalaallit Nunaanni Politimesteri. Nalunaarusiaat 2003. Kilde: Politimesteren i Grønland: Virksomhedsberetning 2003.

Sumiginnaasarnermut tunngavusinnaasut

Tamanna tunuliaqutigalugu aarlerinarsinnaavoq Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu ilaqutariinni pisunik isiginnittuunermikkut namminnerluunniit annersagaasarnermikkut misigisaqarpallaarsinnaaneri. Maannakkorpiaq politiiit kisitsisitigut nalunaarsuisarneranni immikkut takuneqarsinnaanngilaq angerlarsimaffinni annersaasarneq qanorpiaq isikkoqarnerseq. 2003-mulli nalunaarusiami politiinit oqaatigineqarpoq suliani annersaasarnermut tunngasuni ilisarisisaqaatigiit ilagisariilluunniit illuatungeriittartut annersaasarnerillu amerlasuut angerlarsimaffimmi inuillu namminneq fiistanneranni pinngortartut³. Annersaasarneq pillugu Kalaallit Nunaanni, Danmarkimi Savalimmiunilu nalunaarutigineqartartut ataatsimut isigigalugit nallersuussissagaanni tamatuma takutippaa innuttaasut 10.000-iugaangata 13-riaataat sinnerlugit annersaasarnermik nalunaaruteqartoqartartoq. Takuuk tabel 8A.

Taamatuttaaq kinguaassiuutitigut pinerliinernik nalunaaruteqartarnerit amerlasoorujussuupput. Tabel 8B-mi takuneqarsinnaasutut Kalaallit Nunaanni nunanut allanut naleqqiullugu innuttaasut 10.000-iugaangata 13-eriaataat sinnerlugit amerlanerusunik nalunaaruteqartoqartarpoq.

Soorlu kapitalimi siullermi oqaatigineqartoq nivarsissat inuusut-tunnguullutik anaannangortartut amerlagisassaapput, naak ukioqportusiartorneq ilutigalugu ikiliartuartaarlutik. Imaassinnaavoq anaannangujaartarnerup siusissukkullu naartulernissap naatsorsuutigineqartarnera kulturikkut akuersaarneqarnerusartoq. Kisianni arnat inuusuttut immaqqa sumiginnagaasarpit imaluunniit meeqqaminik isumassuinissaminut inerisimanatik.

Kalaallit Nunaanni inuusuttut akornanni imminortarnerit amerlasusaasa erseqqissumik takutippaat inuusuttut amerlasuut misigissut-simikkut ajornartorsiuteqangaatsiartuusut upperiuminaatsittarlugulu pitsanngoriartornissartik. Peqqissuseq pillugu misissuinerup 1993-1994-imi Kalaallit Nunaanni ingerlanneqartup takutippaa imminor-nissamik eqqarsaateqakulasarneq atuuttoorujussuusoq, oqaluttuari-neqartarluni meeraanermi angerlarsimaffik imerfiusimasooq imaluun-niit meeraatilluni kinguaassiuutitigut atonerlunneqarsimanermik na-laataqarsimaneq⁴. Tit. 8C-mi C-milu takuneqarsinnaavoq inuusuttut akornanni imminortartut amerlassusaasa ineriartorsimanerat, suiaas-suseq suminngaanneernerlu aallaavigalugit agguaqatigiisitsinikkut.

Meeraaneq perorsagaanerlu

Nunani killerni atugartuunngorsagaasimasuni isumassuinissamik perorsaanermillu akisussaaffik angajoqqaaniinnerusarpoq. Inuiaqati-giinni kalaallini ileqqutoqqat malillugit najugaqarfimmi peqatigiil-luni akisussaaffusimavoq. Meeqqat nukanganerusut perorsagaane-rat meeqqat akornanni pisarpoq⁵. Meeqqanik perorsaanerup sorlagaa

eller selv bliver udsat for vold i familien, ser ud til at være høj. Vold i hjemmet fremgår ikke særskilt af politiets statistikker på nuværende tidspunkt. I sin beretning for 2003 angiver politiet dog, at parterne i en stor del af voldssagerne er bekendte eller familiemæssigt relaterede og at en stor del af volden finder sted i hjemmet eller ved private fester³. En sammenligning af det samlede antal af voldsanmeldelser i Grønland, Danmark og Færøerne viser, at der i Grønland i 2003 var over 13 gange så mange anmeldelser af vold pr. 10.000 indbyggere. Se tabel 8A.

Ligeledes er antallet af anmeldelser af sædelighedsforbrydelser meget højt. Her viser tallene i tabel 8B, at der er tale om over 13 gange så mange anmeldelser pr. 10.000 indbyggere i Grønland som i de andre lande.

Som det fremgik af kapitel et, bliver relativt mange unge piger i teenagealderen mødre, om end raten er faldende. Det er muligt, at der kulturelt er en vis accept og forventning om tidlig graviditet. Men nogle af disse unge kvinder har måske været udsat for omsorgssvigt og/eller er ikke modne nok til at give deres børn den omsorg, de har brug for.

Antallet af selvmord blandt unge i Grønland er nok det område, der tydeligst antyder, at en del unge har meget svære følelsesmæssige vanskeligheder og mangler en tro på, at de kan få det bedre. Sundhedsprofilundersøgelsen, der blev gennemført i Grønland i 1993-1994, viste en meget stor overhyppighed af selvmordstanker blandt personer, der fortalte, at de havde været udsat for alkoholproblemer i barndomshjemmet eller havde været ofre for seksuel tvang i barndommen⁴. Udviklingen i antal selvmord blandt unge fordelt på køn og bosted fremgår af figur 8C og 8D.

Barndom og opdragelse gennem tiden

I moderne vestlige samfund er ansvaret for omsorg og opdragelse primært tillagt forældrene. I det traditionelle grønlandske samfund var det mere et fælles anlæggende for bopladsen. Meget af den opdragelse mindre børn fik, blev givet indenfor børnegruppen selv⁵. Kernen i børneopdragelse var isuma, forstand. Mens de helt små børn i høj grad var midtpunkt for alles opmærksomhed og omsorg forventedes børn fra 3-4-års-alderen at have en så udviklet isuma, at

8B Kinguaassiuutitigut pinerluuteqartarnerit – innuttaasut 10.000-iugaangata nalunaarutigineqartartut Sædelighedsforbrydelser - anmeldelser pr. 10.000 indbyggere

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Kalaallit Nunaat Grønland	58	69	79	82	73	54
Danmark	5	6	5	5	5	4
Savalimmiut Færøerne	5	8	6	4	9	3

Najoqqutaq: Kalaallit Nunaanni Politimesteri. Nalunaarusiaat 2003. Kilde: Politimesteren i Grønland: Virksomhedsberetning 2003.

isuma. Meeqqalli nukangasut tamanit sammisaapput meeqqallu 3-4-t missaanni ukioqaleraangata naatsorsuutigineqartarpoq isumaat ima inerisimatigilersimassasoq iluaqutaasinnaannngorsimassalutik. Perorsaaneq soorlu oqaaqqissaarinikkut naqqissuininikkullu pineq ajorpoq, inerteqquteqartarnerlu atugaanani. Meeraq akuersaarnanngitsumik pissusilersorpat, qinngasaarineq, illaruatiginnineq soqutigingitsusaarinninnerlu atorlugit perorsaasoqartarpoq⁶. Arlalinnit nalunaarsorneqarsimavoq taamatut perorsaariaaseqarneq taamanikkut pissutsit naaportorlugit annannillaqqissutsimut naleqqussagaasimasoq. Nalitsinni taamatut periuseqarneq meeqqanik qinngasaarinnerlu tarnikkullu sumiginnaanertut paasineqassagalarpoq.

Taamanikkut inuuniarneq ajornarsigaangat meeqqat, nivarsiaqqat siulliullugit taavalu nukappiaqqat, pilliutaasarput. Paasinnittaaseq imaappoq ilagisariit annanniarnissaat pingaarnerusoq, meeqqat inersimasutuulli inuussutissarsiorsinnaanngimmata kinguassiorlutilluunniit. Meeqqat inersimasut naligalugit inuttut pisinnaatitaaffilittut isigineqartanngillat.

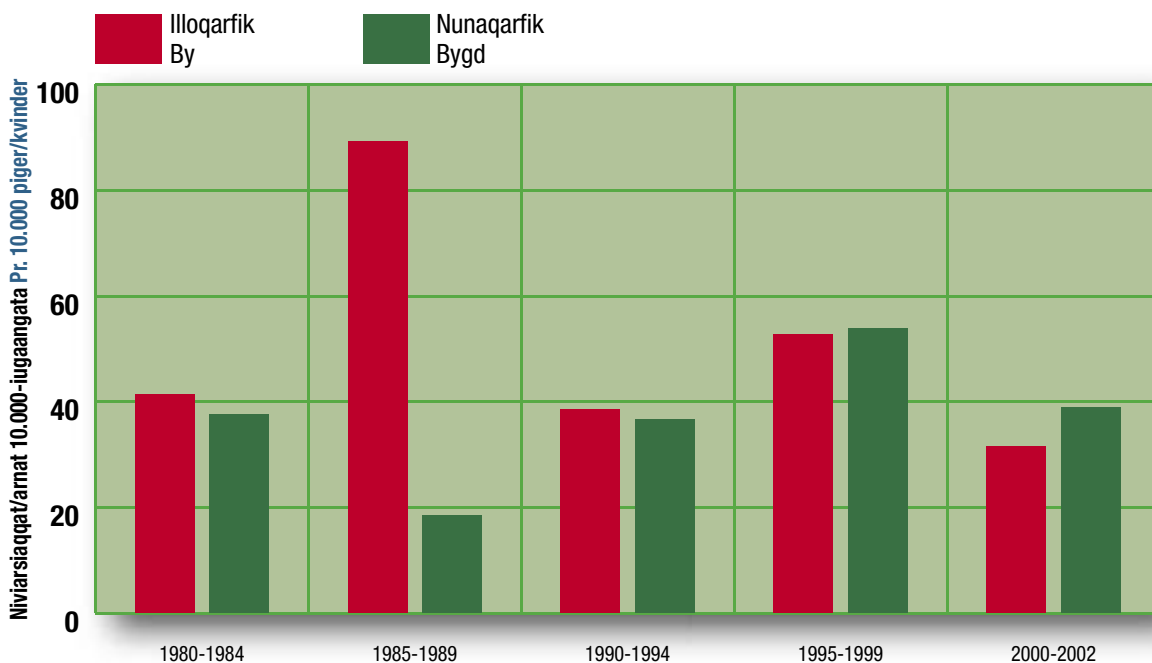
Aatsaat 1950-ikkut aallartisimalerneranni kitaamiut/atugartuut perorsaariaatsimi maligassiuinerat periusiilu kalaallini inuiaqatigiinni atuunnerulerput. Aallaqqaammut kalaallini ikittuinnarni kitaamiut/atugartuut perorsaanerminni periusii soorlu maligassiuineq, atuarneq svisuumillu meeraaneq atuupput. Meeqqanik inuusuttuaqqanillu ikiorsiisarneq pillugu peqqussutip, 15. april 2003-meersup, meeqqap pisariaqartitai pingaarnerutippai⁷. Inatsisiliornermi meeqqap angajoqqaanut ilaqutariinnulluunniit naleqqiulluni pisariaqartitaanik pingaarnerulersitsinikkut meeqqap peqqissusia ineriartornissaalu salliutinneqalerpoq pingaartinneqalerlunilu meeqqap immikkut pisinnaatitaaffeqarnera.

de kunne begynde at gøre nytte. Opdragelse foregik ikke ved aktive påbud, som for eksempel formaninger eller irettesættelser, lige som man ikke brugte forbud. Hvis barnet ikke opførte sig acceptabelt, var de primære opdragelsesmetoder i stedet drilleri, latterliggørelse og ignorering af barnet⁶. Flere har angivet, at disse opdragelsesmetoder udviklede en personlighedstype, som var hensigtsmæssig i forhold til overlevelse under forholdene dengang. I dag ville de samme metoder blive opfattet som mobning og psykisk omsorgssvigt.

I svære tider var det børnene, der først blev ofret; først ofrede man pigerne og så drengene. Rationalet var, at slægtens overlevelse var det vigtigste og at børn ikke, som de voksne, kunne skaffe føde eller reproducere sig. Børn blev altså ikke anset som individer med rettigheder på linie med voksne.

Det er først i 1950'erne, at vestlige/moderne opdragelsesidealer og mønstre vinder indpas i det grønlandske samfund. Før var det mindretallet af grønlandere, der rent faktisk levede et liv, hvor opdragelsen var præget af vestlige/moderne idealer, skolegang og en lang barndomsperiode. Den nye forordning om hjælp til børn og unge, af 15. april 2003, sætter barnets behov i centrum⁷. Ved at sætte barnets behov i centrum frem for forældrenes eller familiens behov markerer lovgivningen, at barnets sundhed og udvikling bør have første prioritet og at barnet har selvstændige rettigheder.

8C 1980-imiit 2002-mut nivarsiaqqat arnallu imminortartut amerlassusii sumi najugaqarneq malillugu Selvmordsrater for piger og kvinder fordelt på by og bygd 1980-2002



Najoqqutaq: Kalaallit Nunaanni naatsorsueqqissaartarfiata Paarisamat immikkut suliai 2004.

Kilde: Specialkørsel af Grønlands Statistik for Paarisa, 2004.

Sumiginnaasarneq nalitsinni

Ileqqussatut malittarisatoqqat ileqqulersullu imminnut asortuunnerisa imaluunniit ataqatigiissinneqarsimanginnerisa kingunerannik aporfeqangaatsiarsimaneq sumiginnaanermik kinguneqarsimavoq. Angajoqqaat meeqqaminnik sumiginnaasartut ilaasa perorsaanerimi ileqqussatut malittarisatoqaasimasut ileqqulersullu paasiuminnaatsissinnaasaqaat. Kalaallit Nunaata atugartuunngorsagaanerani qujanartumik ilaqutariippasuit malinnaasinnaasimapput meeqqatillu pisariaqartitaat naapertorlugit isumassorsinnaasimallugit. Taamaattumik ilimanarsinnaavoq sumiginnaasarnermut pissutaanerpaasartut tassaasartut tarnikut ajoquteqarneq aamma/imaluunniit inooqatigiinnermi ajornartorsiuteqarneq ajornartorsiuterpassuarnillu nalaataqartarneq, soorlu pissutsit taamaattarnerat nunani allani nalinginnaasutut ilisimaneqartoq. Taamaattumik sumiginnaasarneq akiorniassa-gaanni pingaartuuvoq tamatumasuliniuteqarfiginiarnissaa.

Meeqerivinni, atuarfinni kiisalu ulloq unnuarlu paaqqiniffinni sulisunit oqaatigineqartarpoq meeqqat sionratigumut naleqqiullutik misigissutsimikkut innarlerneqarnermik atugaqarnerulersimasut. Imaassinnaavoq kinguarsiinni arlalini sumiginnaasarnerup atuussimanerata kingunerannik ilaqutariit nukissaalatsinerat malunniinnerulersoq. Imaassinnaavoq ilaqutariinni inooqatigiinnermi ajornartorsiutinik eqqugaasimasuni angajoqqaat meeqqaminnik isumaginnissinnaannginnerat annertuseriarsimasoq aammalu meeqqat isumassorneqar-nissamik pisariaqartitsisut akornanni attavigisat akornanni isumassuisinnaasunik nassaarnissaq ajornarnerulersimasoq. Taamaattumik ineriartorneq pitsaasumik ingerlagaluartoq, soorlu imigassamik atuineq milliartorluni, imaassinnaavoq ilaqutariinni nukissaalatsinerusuni inuuniarneq ajornakusoornerulersimasoq.

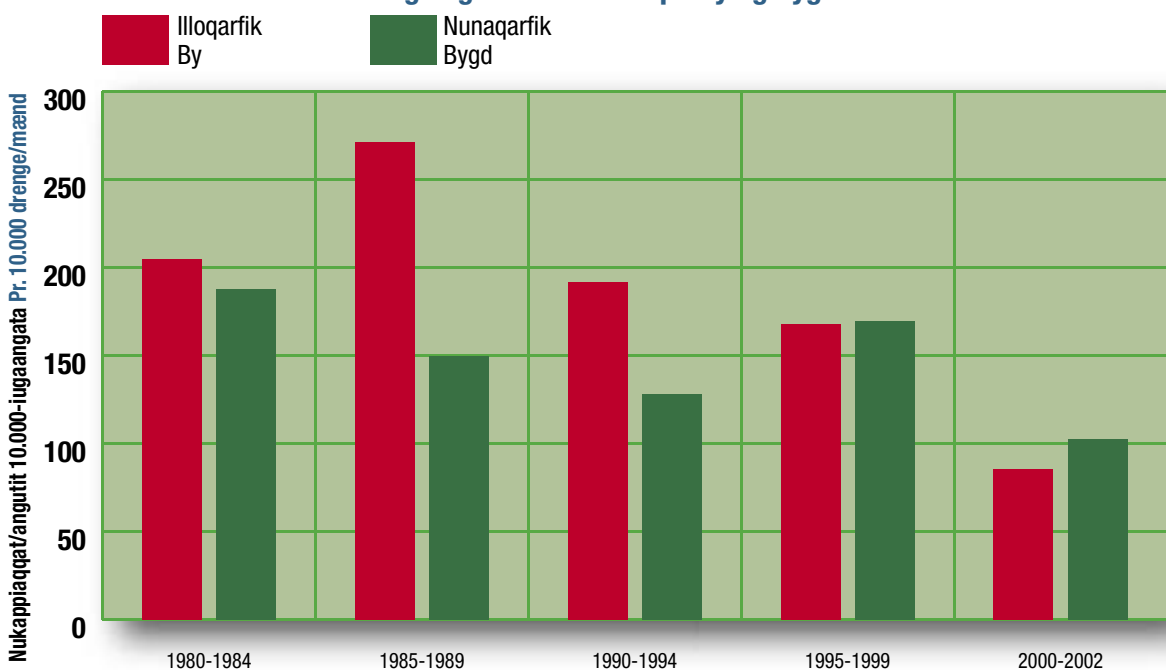
Omsorgssvigt i dag

Uoverensstemmelserne mellem eller manglende integration af traditionelle og moderne normer kan have spillet en stor rolle i de komplekse processer, der har resulteret i omsorgssvigt. For nogle af de forældre, der i dag omsorgssvichter deres børn, fremstår både de traditionelle og moderne normer for børneopdragelse formodentlig meget uklare. Heldigvis har mange familier klaret omstillingen til det moderne Grønland og er i stand til at give deres børn den omsorg de har brug. Det er derfor nærliggende at antage, at nogle af de samme mønstre gør sig gældende i Grønland, som det generelt er påvist i andre lande, nemlig at det især er psykiske og/eller sociale vanskeligheder og ophobning af problemer, der resulterer i omsorgssvigt. Indsats over for dette er dermed en vigtig del af bekæmpelsen af omsorgssvigt.

Personale ved børnehaver, skoler og døgninstitutioner giver udtryk for, at de får børn, der er mere følelsesmæssigt skadede, end de har set det før. Det er muligt, at dette skyldes en stadig større marginalisering af de ressourcervage familier som et resultat af omsorgssvigt igennem flere generationer. Omfanget af forældrenes manglende omsorgsevne kan være blevet større hos de socialt belastede familier og det kan være blevet sværere for deres børn, at finde andre omsorgspersoner i deres netværk til at dække noget af deres omsorgsbehov. Så selv om udviklingen kunne se ud til at gå den rigtige vej, med blandt andet et faldende alkoholforbrug, kan det samtidig se ud til, at ressourcervage familier har fået det vanskeligere.

8D 1980-imiit 2002-mut imminortartut angutit nukappiaqqallu amerlassusii, ukiumi sumi najugaqarneq malillugu

Selvmothersrater for drenge og mænd fordelt på by og bygd 1980-2002



Najoqqaat: Kalaallit Nunaanni naatsorsueqqissaartarfiata Paarisamat immikkut suliai 2004.

Kilde: Specialkørsel af Grønlands Statistik for Paarisa, 2004.

Ukiut År

Qimarnguiit kiisalu meeqqanik inuusuttuaqqanillu paaqqinniffiit

Kapitalimi matumani sammineqassapput qimarnguiit kiisalu meeqqanik inuusuttunillu paaqqinniffiit paasissutissiisutaasa ilaat. Paaqqinniffiit pineqartut – assigiinngitsutigut – inunnit immikkut eqqugaasimasunit atornerqarput. Taamaattumik paasissutissat paaqqinniffinni pineqartuneersut inersimasut, meeqqat ilaqutariillu eqqugaasimasut pillugit ilisimasassanik sukumiinerusumik paasissutissiisinaapput.

Qimarnguiit

Kommuunini arlalinni qimarnguinnik pilersitsisoqarsimavoq. Qimarnguinni massakorpiak ikiorneqarnissamik pisariaqartitsineq tunniunneqartarpoq illusimatitsinikkut, siunnersuinikkut allatigullu ikiuinikkut. Saaffiginnittut amerlanerpaartaat tassaapput arnat anersarneqarsimasut angerlarsimaffimminni persuttarneqarsimanertik pissutigalugu meeqqatik ilagalugit qimarngusut. Soorlu Nuummi qimarnguik saaffiginnittut atuisullu pillugit kisitsisitigut nalunaarsisarpoq. Nuummi qimarnguimmut saaffiginnittartut amerlanersaat siusinnerusukut saaffiginnittareersuupput. Tamanna tabel 9A-mi takuneqarsinnaavoq. Tamatuma ersersippaa arnat pineqartut ilaat tassaasut sivisuumik imaluunniit arlalitsigut eqqugaasimallutik inuusut. Taakkununga ilaasarput meearpassuit qimarnguineeqataasartut. Meeqqanik persuttaasarneq nakuuserneruvoq. Ilisimatusarnerup aammattaaq takutippaa meeqqat inuusuttuaqqallu angajoqqaamik inooqatigiinnerminni ajornartorsiuteqarnerannik sukumiisumik eq-

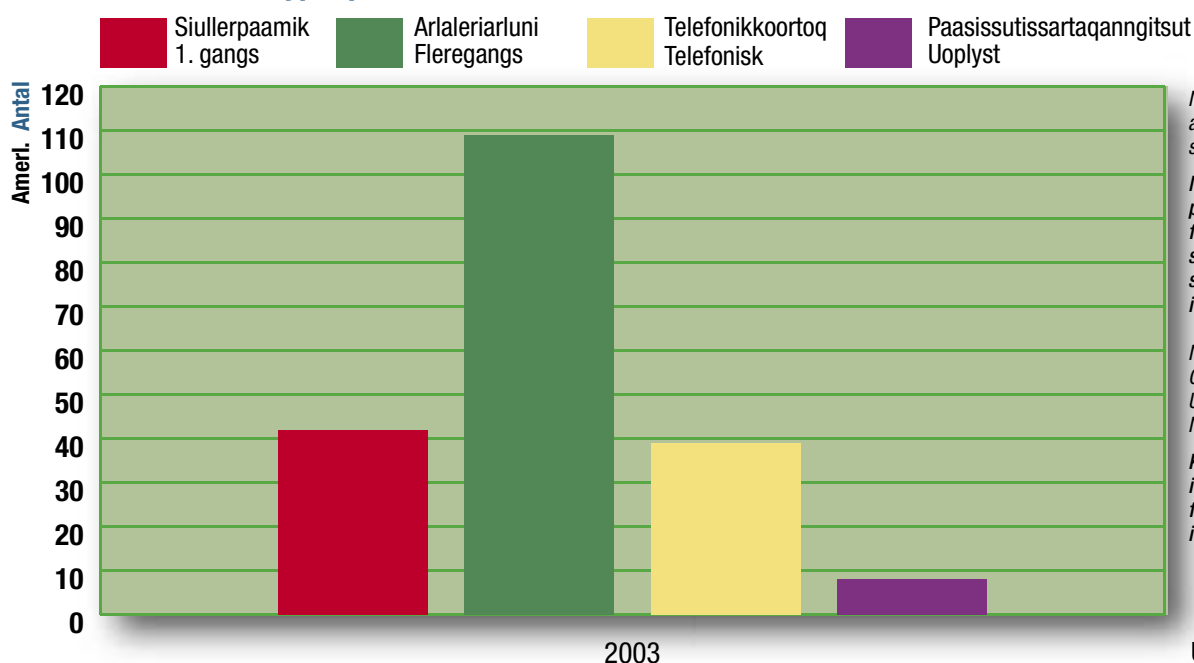
Krisecentre og institutioner for børn og unge

Dette kapitel belyser nogle af oplysningerne fra krisecentre og institutioner for børn og unge. Disse institutioner retter sig – på forskellige måder – mod personer, der er særligt udsatte. Derfor kan oplysningerne fra disse institutioner give mere viden om udsatte voksne, børn og familier.

Krisecentre

I flere kommuner er der oprettet et krisecenter. Krisecentre yder akut hjælp i form af midlertidig husly, rådgivning og andre former for hjælp. Langt de fleste henvendelser til krisecentrene er fra voldsramte kvinder, som sammen med deres børn søger tilflugt fra overgrebene i hjemmet. Blandt andet Nuuk Krisecenter laver statistik over henvendelser og brugere. Størstedelen af de kvinder, der henvender sig på Nuuk krisecenter, har allerede henvendt sig tidligere. Det fremgår af tabel 9A. Dette tyder på, at en del af disse kvinder lever i en længerevarende eller gentagende belastet situation. Dertil var mange børn med på krisecenter. Det er et overgreb mod børn, hvis de udsættes for vold. Forskning om børn og unge viser også, at når forældre har alvorlige samlevsproblemer eller er udsat for fysisk eller psykisk

9A 2003-mi Nuummi Qimarnguimmut saaffiginnissutit suneri Henvendelsestyper på krisecentret i Nuuk 2003



Nass.: Inuk ataaseq arlaleriarlugu nalunaarsorneqarsimasinnaavoq.

Note: Den samme person kan optræde flere gange, hvis personen har henvendt sig flere gange i løbet af året.

Najoqqutaq: Nuummi Qimarnguio 2003-mi Ukiumoortumik Nalunaarusiaa.

Kilde: Krisecentret i Nuuk. Årsrapport fra Krisecentret i Nuuk 2003.

Ukiut År

qugaasimagaangamik imaluunniit timikkut tarnikkullu annersaasarnermik eqqugaasimagunik, tamanna kingunerlutsittaraat sakkortuumillu eqqorneqaatigisarlugu. Tamanna sivilisunerusumik imaluunniit uteqqiattumik atuuppat pissutsit ilungersunarnerulersarput.

2003-mi arnat meeqqallu qimarnguimmiissimasut amerlassusii tabel 9B-mi takuneqarsinnaapput. Tabel 9C-mi takuneqarsinnaapput meeqqat persuttartissimasut imaluunniit angerlarsimaffiminni annersaasarnermik tusaasaqartarlutillu isigisaqartartut amerlassusii.

Arnat namminneq ineqartut arnanut uiminnik ineqateqartunut uimilluunniit inaani najugalinnut naleqqiullutik amerlaqatigilluinnangajapput. Naak arnat inigisartik namminneq pigigaluarlugu qunusaarneqarnertik persuttarneqartarnertilluunniit pissutigalugu qimaasariaqartarput. Arnalli ilarpassuisa ineqarnerat pillugu paasissutissat amigaataapput. Tamanna tabel 9D-mi takuneqarsinnaavoq.

Tabel 9E-mi takuneqarsinnaavoq qimarnguinnut saaffiginninnerit ilaat politiit, napparsimaviup inunnillu isumaginnittoqarfup innersuussuteqarsimani naapertorlugu pisaraluartut, taamaattoq arnat amerlanersaat tassaasut nammineerlutik saaffiginnittartut. Siuliani eqqartorneqareersutut Kalaallit Nunaanni annersaasarnermik pinnerluuteqartartut amerlapput politiillu nalunaarutigaa tamakku amerlanersaat angerlarsimaffimmi pisartut¹. Arnat taama amerlatigisut ikiorneqarnissartik anguniarlugu saaffiginnittarnerat isigisari-aqarpoq inuit ataasiakkaat sanngisuujunerattut. Aammali eqqarsarnartoqarpoq amerlaqisut taamatut atugaqaraluarlutik ikiornerneqangitsoortarlutik.

Meeqqanik inuusuttuaqqanillu paaqqinniffiit

Immikkoortumi uani sammeneqarput meeqqat inuusuttullu tarnikkut pissusaat pissutigalugu ulloq unnuarlugu paaqqinnittarfinnut inissinneqartarnerat.

Meeqqanik inuusuttuaqqanillu paaqqinniffiit aallaqqaammut tassaapput meeqqanut angerlarsimaffiit, iliarsuit imaluunniit meeqqat inuusuttuaqqallu napparsimasunik angajoqqaallit inissinneqarfigisartaat. Pingaarnerutillugu suliaavoq paarsineq perorsaanerlu. Nalit-

vold, så påvirker det børnene meget negativt og meget kraftigt. Hvis det er længerevarende eller gentagende, bliver det tilsvarende mere alvorligt.

Antallet af kvinder og børn, der benyttede krise-centret i 2003, fremgår af tabel 9B. Antallet af børn, der selv har været udsat for eller har hørt eller set vold i hjemmet, fremgår af tabel 9C.

Næsten lige så mange kvinder havde egen bolig, som antallet af kvinder der havde bolig sammen med manden eller tilhørende manden. Selv om kvinderne har deres navn på boligen, må de altså stadig forlade den på grund af trusler og vold. For en relativ stor del af kvinderne er der dog ikke oplysninger om bolig. Dette kan læses af tabel 9D.

Tabel 9E viser, at mens nogle henvender sig til krise-centret på opfordring fra politi, hospital og socialforvaltning, så henvender størstedelen af kvinderne sig på eget initiativ. Som nævnt i det foregående afsnit, er antallet af voldsforbrydelser højt i Grønland og politiet beretter, at en stor del foregår i hjemmet¹. Når så mange kvinder selv søger hjælp i den situation, kan det betragtes som et udtryk for den enkelte persons styrke. Samtidig må man dog også være betænkelig over, hvor mange der i lignende situationer, ikke formår at opsøge hjælp og som måske heller ikke får hjælp.

Institutioner for børn og unge

Dette afsnit handler om de børn og unge, som af sociale, psykiske og/eller psykiatriske årsager anbringes på en døgninstitution for børn og unge.

Institutioner for børn og unge var i starten børnehjem, hvor man anbragte forældreløse børn og unge eller børn og unge med syge forældre. Hovedopgaven var pasning og opdragelse. I dag er disse institu-

9B 2003-mi Nuummi Qimarnguivimmik atuisut Brugere af krisecentret i Nuuk 2003

	2003
Atuisut katillugit Brugere i alt	354
Arnat Kvinder	198
Meeqqat ilagisat Medbragte børn	156

Nassuiaat: Inuk ataaseq arlaleriarluni nalunaarsorneqarsimasinnaavoq, Qimarnguivimmik arlaleriarluni atuisuusimaguni.

Note: Den samme person kan optræde flere gange, hvis han/hun har brugt krisecentret flere gange.

Najoqutaq: Nuummi Qimarnguivup 2003-milu Ukiumoortumik Nalunaarsiai.

Kilde: Årsrapport fra Krise-centret i Nuuk, 2003.

9C 2003-mi meeqqat qimarngoqataasut annersaasarnermik misigitaasarneri eqqorneqartarnerilu Medbragte børns oplevelse af og udsathed for vold 2003

Misigisaat annersartinnermillu misigisaat Oplevelse af vold		Annersartinnermik misigineq Udsathed for vold	
Meeqqat katillugit Børn i alt	156	Meeqqat katillugit Børn i alt	156
Annersartinnermik tusaasaqarsimasut Har hørt volden	41	Annersartissimasut Har været udsat for vold	13
Annersartinnermik tusaasaqarsimangitsut Har ikke hørt volden	34	Annersartissimangitsut Har ikke været udsat for vold	68
Annersartinnermik takusaqarsimasut Har set volden	36	Paasissutissartaqangitsut Uoplyst	75
Annersartinnermik takusaqarsimangitsut Har ikke set volden	35		
Paasissutissartaqangitsut Uoplyst	10		

sinni paaqqinniffinni pineqartuni meeqqat inuusuttuaqqallu inissineqartartut taakkuunerupput angerlarsimaffiminni ima sumiginagaatigisimasut, tapersorsorneqarnissamik katsorsarneqarnissamillu pisariaqartitsilersimallutik. Tamanna qularnanngitsumik pissuteqarpoq meeqqat peroriartornerminni qanoq atugassaqarnissaannik eqqarsarnermik, aammali ersiutaalluni ilaqutariit meerartallit ajornartorsiortut pillugit pisortat qanorpiak ikiueriaaseqarnissaannik inuiaqatigiinni paasinnittaatsip allanngorsimaneranik.

Meeqqanik inuusuttuaqqanillu paaqqinniffinni najugallit tamalaarpasuupput. Assersuutigalugu najugaqartut ilaat tassaapput inooqatigiinnermi misigissutsikkullu eqqugaasimasut. Najugaqartulli ilaat tassaallutik sukumiisumik tarnikkut ajornartorsiuteqartut. Paaqqinniffinni pisortat nalunaarutigaa ukiuni kingullerni najugaqartut katsorsarneqarnissamik imaluunniit perorsaanerup iluani immikkut sanarfineqarnissamik pisariaqartitsineq annertuseriarsimaqisoq². Aammaarluni qularnanngitsumik pissutaavoq suliassaqarfiup iluani inuiaqatigiinnilu suliniuteqarnerulernissamik piunasaqarnerulersimaneq, ilutigitillugulu meeqqat eqqugaanerusalersimallutillu ajoquserneqarnerusalersimaneri.

Meeqqat inuusuttuaqqallu 0-17-illu akornanni ukiullit katillutik 141-t 2003-mi 31. december paaqqinniffinnut inissinneqarsimap-

tioner i højere grad beregnet til børn og unge, som er blevet udsat for omsorgssvigt i hjemmet i et sådant omfang, at de har behov for støtte og behandling. Dette reflekterer formodentlig en samfundsudvikling vedrørende børns opvækstvilkår, men afspejler også i høj grad en ændret samfundsopfattelse af, hvordan de offentlige myndigheder skal tage vare på børnene i familier, som har problemer.

Institutioner for børn og unge spænder bredt i deres beboergruppe. Nogle har for eksempel beboere, der er karakteriseret som socialt og/eller følelsesmæssigt belastede. Andre har beboere med stærke psykiatriske problemer. Forstanderne for institutionerne beretter, at beboerne inden for de senere år generelt har haft øget behov for behandling eller en særlig pædagogisk indsats². Igen skyldes det formodentlig, at man professionelt og samfundsmæssigt stiller større krav til indsatsen, samtidig med at børnene er blevet mere udsatte eller skadede.

I alt 141 børn og unge i alderen 0-17 år var bragt på døgninstitution pr. 31. december 2003. Al-

9D 2003-mi arnat qimarnguimmut saaffiginnissimasut inissaqarniarnerat Boligforhold for kvinder der har henvendt sig på krisecentret 2003

2003 Arnat amerlassusaat Antal kvinder	
Katillugit I alt	198
Namm. ineqartut Egen bolig	79
Angutip inigisaaniittut Mandens bolig	48
Ataatsimut inigisaaniittut Fælles bolig	9
Ilaqutariit/allaat Slægtinge/andet	16
Inissaaleqisoq Boligløs	3
Kollegium/allaat Kollegium/andet	1
Paasissutissartaqanngitsut Uoplyst	42

Nass: Inuk ataaseq arlaleriarluni nalunaarsorneqarsimasinnaavoq, Qimarnguimmik arlaleriarluni atuusuusimaguni.

Note: Den samme person kan optræde flere gange, hvis hun har henvendt sig flere gange til Krisecentret.

Najoqqutaq: 2003-mi Nuummi Qimarnguivo Ukiumoortumik Nalunaarusiaa. Kilde: Årsrapport fra Krisecentret, 2003.

9E 2003-mi Nuummi qimarnguimmut saaffiginnittartut kimit innersuunneqartarpat? På hvis initiativ henvender kvinderne sig på Krisecentret i Nuuk? 2003

Arnat amerlassusaat Antal kvinder	
Katillugit I alt	198
Nammineq saaffiginnittoq Eget initiativ	146
Politiit aquttigalugit Politi	19
Sana aquttigalugu Sana	7
Isumaginnittoqarfik aquttigalugu Soc. forvaltning	13
Allatut Andet	9
Paasissutissartaqanngitsut Uoplyst	4

Najoqqutaq: 2003-mi Nuummi Qimarnguivo Ukiumoortumik Nalunaarusiaa. Kilde: Årsrapport fra Krisecentret, 2003.

9F 2003-mi meeqqat inuusuttuaqqallu 0-17-t akornanni ukiullit inissitat amerlassusii, suaassutsimut ukiuinullu agguallugit Antal indskrevne mellem 0-17 år på institutioner for børn og unge fordelt på køn og alder 2003

	Inissinneqartut amerlassusiat Indskrevne 1. januar 2003		Inissinneqartut amerlassusiat 2003-p ingerlanerani Indskrivning i løbet af 2003		Angerlartinneqartut amerlassusiat 2003-p ingerlanerani Udskrivning i løbet af 2003		Inissinneqartut amerlassusiat Indskrevne 31. december 2003	
	Niviar-siaqqat Piger	Nukap-piaqqat Dreng	Niviar-siaqqat Piger	Nukap-piaqqat Dreng	Niviar-siaqqat Piger	Nukap-piaqqat Dreng	Niviar-siaqqat Piger	Nukap-piaqqat Dreng
Katillugit I alt	66	67	36	51	33	43	66	75
Ukiut 0 - 2 år	1	4	12	20	9	16	3	4
Ukiut 3 - 6 år	8	5	5	11	5	11	9	8
Ukiut 7 - 10 år	7	13	5	10	1	5	9	15
Ukiut 11 - 14 år	31	35	11	9	8	9	30	34
Ukiut 15 - 17 år	19	10	3	1	10	2	15	14

Nass.: Kisitsisit najoqqutaraat inissisarfii 16-iusunit 14-iniit nalunaarsuutit. Ilaqutariinnut iimmikkoortortaqarfiit ataasiakkaat meeqqat inuusuttullu inissittarfiannut attuumassuteqartut kisitsisini ilaapput. Najoq: Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik: Ulloq unnuarlu paaqqinniffiit ukioq 2003-mut nalunaarusiaat.

Note: Opgørelsen bygger på oplysninger fra 14 ud af 16 døgninstitutioner. Enkelte familieafdelinger knyttet til institutioner for børn og unge indgår i statistikken. Kilde: Familiedirektoratet: Døgninstitutionernes Årsberetning 2003.

put. Tabel 9F-mi takuneqarsinnaapput ukiumikkut suaassutsimik-kullu agguaqataarneqarsimaneri. Niviarsiaqqat nukappiaqqallu affaasa missingi aqqanillit 14-illu akornanni ukioqartuupput. Ataatsimut isigalugu niviarsiaqqat nukappiaqqanit utoqqaanerulaartuupput.

Meeqqat inissinneqarsimasut amerlanerusut taamatut ukioqarne-risa takutippaat meeqqat ukioqortusereerlutik inissinneqartartut. 2003-mili ulloq unnuarlu paaqqinniffiit ukiumoortumik nalunaarusi-aat naapertorlugu meeqqat siusinnerusukku inissinneqartarnerat na-linginnaaleriartorpoq.

Kommuunit assigiinnigitsut qanoq amerlatigisunik ulloq unnuar-lu paaqqinniffinnut inissiisarnerat nikingasorujussuuvog. Tamana tabel 9G-mi takuneqarsinnaavoq. Inissinneqartartut amerlaner-saat Ammassalimmeersuupput, meeqqat 1.000-iugaangata 55-it sin-nillit inissinneqartarlutik. Illuatungaani Kangaatsiaameersut ikinner-paapput, 2003-mit kisitsisit naapertorlugit meeqqat 1.000-iugaangata

ders- og kønsfordelingen for de anbragte fremgår af tabel 9F. Knap halvdelen af både piger og drenge var mellem 11 og 14 år. Pigerne er generelt lidt ældre end drengene.

At der er flest børn i de ældste grupper antyder, at børnene bliver anbragt i en relativ sen alder. Døgninstitutionens Årsberetning 2003 peger dog på, at der er en tendens til, at børnene bliver anbragt tidligere.

Der er store forskelle i andelen af børn fra de forskellige kommuner, der bliver henvist til døgninstitution. Det kan læses i tabel 9G. Forholdsvis flest fra Ammassalik bliver henvist, nemlig over 55 ud af 1.000 børn. I den anden ende er Kangaatsiaq, som i 2003 henviste under 2 børn per 1.000. Forskellene

9G 2003-mi meeqqat inuusuttuaqqallu inissit, kommuuni inissiisog najoqqutaralugu Anbragte børn og unge efter henvisningskommune 2003

	Amerlassusaat Antal	Amerl. 1.000-iugaangata Antal pr. 1.000 børn
Katillugit I alt	248	14,4
Nanortalik	4	5,1
Qaqortoq	8	8,4
Narsaq	6	10,6
Paamiut	2	3,3
Nuuk	56	14,3
Maniitsoq	4	3,5
Sisimiut	21	11,4
Kangaatsiaq	1	1,7
Aasiaat	9	9,6
Qasigianniguit	6	14,2
Ilulissat	6	4,1
Qeqertersuaq	16	49,2
Uummannaq	28	32,4
Upernavik	11	10,1
Qaanaaq	1	3,3
Ammassalik	63	55,1
Ittoqqortoormiit	6	28,5

Najoqqutaq: Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik: Ulloq unnuarlu paaqqinniffiit ukioq 2003-mut nalunaarusiaat kiisalu Kalaallit Nunaanni naatsorsueqqissaartarfik, Kisitsisaasivik. Kilde: Familiedirektoratet: Døgninstitutionernes årsberetning 2003, 2004 samt Grønlands Statistik, Statistikbanken.

9H 2003-mi ulloq unnuarlu paaqqinniffinni meeqqanik inuusuttuaqqanillu inissiinermut pissutaasoq Henvisningsårsag for børn og unge på døgninstitutionerne 2003

Inissitaareersut/Indskrevne 1. januar aamma inissitaareersut 2003-p ingerlanerani/samt indskrevne i løbet af 2003	
Meeqqat inuusuttulu amerlassusaat Antal børn og unge	
Angerlarsimaffimmi imigassamik ikiaroomartumilluunni-it atorerluineq Alkohol- eller stofmisbrug i hjemmet	71
Angajoqqaatut piginnaaneqannginneq pissutigalugu Omsorgssvigt pga. manglende forældreve	52
Sumiginnaaneq ataatsimut isigalugu Omsorgssvigt generelt	89
Kinguaass. atorerluineq Seksuelt overgreb	17
Eqqars. persutt. Psykisk vold	5
Timikkut persutt. Fysisk vold	11
Allat Andet	29

Najoqqutaq: Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik: Ulloq unnuarlu paaqqinniffiit ukioq 2003-mut nalunaarusiaat. Kilde: Familiedirektoratet: Døgninstitutionernes Årsberetning 2003..

9I 2003-mi ulloq unnuarlu paaqqinniffiit sumut angerlartitsippat? Hvortil udskrev døgninstitutionerne i 2003?

Meeqqat inuusuttulu amerlassusaat Antal børn og unge	
Angajoqqaanut Forældrene	28
Anaanamut kisermaamut Enlig mor	17
Ataatamut kisermaamut Enlig far	4
Angajoqqaarsianut Plejefamilie	11
Paaqqinniff. allamut Anden døgninstitution	19
Kommunip ineqarfiutaanut/ineqarfimmut nak-kutigisamut Bokollektiv/besk. enhed	15
Allat Andet	21

Nassuiaat: uani innarluutillit angerlarsimaffii meeqqanut inuusuttunullu angerlarsimaffiit ilaapput. Allassimangitsut tamakkiisumik kisinneqanngillat. Allamut nuutitat affai nammineq initaarput. Note: I denne opgørelse indgår både handicapinstitutioner og institutioner for børn og unge. Ikke alle udskrevne er opgjort. Halvdelen af dem, der blev udskrevet til "andet" blev udskrevet til egen bolig. Najoqqutaq: Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik: Ulloq unnuarlu paaqqinniffiit ukioq 2003-mut nalunaarusiaat. Kilde: Familiedirektoratet: Døgninstitutionernes Årsberetning 2003.

marluk inissinneqartarlutik. Kommuunini periaatsit assigiinnginnerinut ersiutaasinnaavoq isumaginnikkut pissutsit aqutseriaatsimulu periutsit assigiinnginneri.

Ulloq unnuarlu paaqqinniffinni 2003-mi ukiumoortumik nalunaarusiami takuneqarsinnaavoq meeqqanik inuusuttunillu inissiisarnermi pissutaasoq nalinginnaanerpaaq tassaasartoq sumiginnaaneq, angajoqqaatut isumaginnissinnaannginneq kiisalu imigassamik allatulluunniit atuinerluttuuneq. Paaqqinniffinnut nukinginnartunik inissinerni amigartunik paasissutissiisarnerit pissutigalugit ajornakusoorinnaavoq paasissallugu inissiinermit pissutaasoq pingaarneq suusimanersoq. Inissiinermit pissutaasutut nalunaarsorneqarsimasut tabel 9H-mi takuneqarsinnaapput.

Meeqqat inuusuttuaqqallu paaqqinniffinnut inissinneqartarnerisa siviussusaat assigiinngeqaaq, ilaat ullormik ullualunnguanilluunniit ilaallu ukiorpasuarnik siviussusilimmik inissinneqarsimasarlutik. Kisitsisit 2003-meersut takutippaat meeqqat paaqqinniffinniit 25 procentii ukiup affaa ataallugu inissinneqarsimasut. Meeqqat syv procentiisa missingi ukiuni arfineq-marlunni amerlanerusuni luunniit inissinneqarsimapput³. Maannakkorpiak ataatsimut nalunaarsuisoqarsimanngilaq meeqqat qanoq amerlatigisut ataasiaannaratik inissinneqartarsimanersut. Qularutissaanngilarli meeqqat arlallit arlaleriarlutik inissinneqartarmata. Pissutaasinnaavoq aallaqqaammut meeqqap ulloq unnuarlu paaqqinniffimmu inissinneqarsimanermi tapersorneqarnissamik katsorsarneqarnissamillu pisariaqartitsinerata naammaginatutik naammassineqarsimannginnera, tamanalu pissutigalugu ulloq unnuarlu paaqqinniffimmu allamut inissitariaqalersimanagera. Aamma pissutaasinnaavoq meeqqap ulloq unnuarlu paaqqinniffimmiinnerani angerlarsimaffimmi pissutsit atuuttut pitsanngoriarsimannginnerat tamatumalu kingunerisaanik meeqqap ulloq unnuarlu paaqqinniffimmu uteqqittariaqalerneru.

Tabel 9I-mi takuneqarsinnaavoq meeqqat inuusuttuaqqallu sumut angerlartinneqartarnerisut.

Ulloq unnuarlu paaqqinniffinnut meeqqanik inissiisarnerup saniatigut ilaqutariit nalinginnaasut ilaqutariillu sullivigalugu inissiiffusartut inissiiffusarput kommuunip aqutaanik. Aammali meeqqanik inissiineq namminersuutigisamik pisimasuusinnaavoq. Ilaqutariinni paarsassanngortitsisarnerit assigiinngitsut oqaluttuassartaat assigiinngitsorpassuusinnaapput⁴. Meeqqat qanoq amerlatigisut qanorpiarlu ilaqutariinni paarsassanngortinneqarsimaneri pillugit ataatsimoortumik nutaanerusummillu nalunaarusiortoqarsimanngilaq.

2004-mi upernaakkut KANUKOKA-p Ilaqutariinnermullu Pisortaqarfiup misissuisimanagerat naapertorlugu meeqqat inuusuttuaqqallu 24-t nukinginnartumik inissinneqartussatut utaqqisuni allattorneqarsimapput⁵. Imaappoq kommuuninit inissiinissaq innersuusutigineqarsimavoq inissaqalernissarlu utaqqineqarpoq. Tamatumu saniatigut inissiinerup suussusaa pillugu pisortatigoortumik paasissutissanik peqanngilaq.

Inatsisiliornermi angerlarsimaffiup avataani inissiinissamut aallaaviussusaavoq meeqqap pisariaqartitsinera. Angerlarsimaffiulli avataani inissiisarnerit ataasiakkaat eqqarsaatigalugit erseqqissumik nalunaarsorneqarsimanngilaq pissutsit sorpiaat atuunneranni taamatut inissiisoqartarnerisut. Taamaattumik aamma erseqqinngilaq meeqqat inuusuttuaqqallu qanorpiak amerlatigisut pisariaqartitsivillutik inissinneqartarnerisut.

Aamma pissusissamisuussaaq isumaliutigissallugu meeqqat inuusuttuaqqallu inissinneqarsimasut taakkulu ilaqutaasa inuuneri kingusinnerusukkut qanoq ingerlasarsimanersut paasisaqarfigissallugu.

blandt kommunerne kan både udtrykke sociale forskelle og forskelle i administrativ praksis.

Af Døgninstitutionernes Årsberetning 2003 fremgår, at henvisningsårsagen for de fleste anbragte børns og unges vedkommende er en kombination af omsorgssvigt, manglende forældreevne og misbrug af alkohol eller stoffer. Mangelfulde oplysninger ved akutte indskrivninger på institutionerne gør, at det kan være svært at vide, hvad den primære henvisningsårsag er. De registrerede årsager til henvisning fremgår af tabel 9H.

Børns og unges ophold på institution varer fra en enkelt eller få dage til mange år. Tallene fra 2003 angiver, at omkring 25 procent af børnene var på institutionen under et halvt år. Omkring syv procent af børnene havde til gengæld været på institutionen i syv år eller flere³. Der findes på nuværende tidspunkt ikke en systematisk samlet oversigt over, hvor mange børn der bliver anbragt mere end en gang. Men der er ingen tvivl om, at flere børn bliver anbragt flere gange. Årsagerne hertil kan være, at barnet i første omgang anbringes på en døgninstitution, som ikke helt modsvarer barnets behov for støtte og behandling, og derfor må anbringes på en anden døgninstitution. Det kan også være, at forholdene i hjemmet ikke har forbedret sig, mens barnet har været på døgninstitution, eller at barnet er så skadet af omsorgssvigt, at hjemtagelse af barnet slår fejl, hvorefter barnet igen må anbringes på døgninstitution.

Hvor børn og unge bliver udskrevet til, fremgår af tabel 9I.

Ud over anbringelse på døgninstitution kan børn også være i almindelig familiepleje eller professionel familiepleje, som begge skal formidles af kommunen. Endelig kan børn også være i privat arrangeret familiepleje. Bag disse forskellige former for familiepleje, især den privat arrangerede, kan der være mange forskellige historier⁴. Der findes ingen samlet nyere opgørelse over, hvor mange børn der er anbragt i den ene eller anden form for familiepleje.

KANUKOKA og Familiedirektoratet har i foråret 2004 undersøgt sig frem til, at der er 24 børn og unge, der står på venteliste til akut anbringelse⁵. Det vil sige, at kommunerne har henvist dem til anbringelse og at de venter på en ledig plads. Der foreligger derudover ikke offentligt tilgængelige oplysninger om, hvilken type anbringelser, der er tale om.

Ifølge lovgivningen skal udgangspunktet for beslutning om anbringelse uden for hjemmet være barnets behov. Det er imidlertid ikke klart, i hvilke situationer kommunerne vælger de enkelte former for anbringelse uden for hjemmet. Dermed er det heller ikke klart, hvor mange børn og unge der reelt har behov for anbringelse.

Det er også oplagt at spekulere over, hvorledes det går de anbragte børn og unge og deres familier senere i livet.

Atuagassat allat:

1994-imiit 2002-mut Kalaallit Nunaanni atuartut peqqissusaat peqqinnerallu

Atuakkami matumani Christina Schnohrip allallu “1994-imiit 2002-mut Kalaallit Nunaanni atuartut peqqissusaat peqqinnerallu” pillugit nalunaarusiaanni kisitsisitigut paasissutissat annertuumik atornerarput. Atuakkami atuartut (6.-11. klassit) peqqissutsikkut naammagisimaarinnikkullu pissutsit atuutut sammineqarput, ilaatigut nerisaqarneq, qasujaallisartarneq, aangajaarniutinik atuineq, pualaneq, atuarnermut tunngasut, ikinngutinut angajoqqaanullu attaveqarnerit allarpasuillu sammineqarlutik. Meeqqat namminneq kinaassusertik isertuullugu immersugassanik immersuisimanagerat tunngavigalugu nalunaarusiaavoq. Qulequtarpasuit nalunaarusiami sammineqartut atuarfinni sulisunit, peqqinnissaqarfimmi sulisunit, ilisimatusartunit allanillu soqutigineqassapput. Nalunaarusiaq 2004-p ingerlanerani Inussummi nangeqattaartut saqqummersinneqassaaq. Atuagaraniarfimmi Atuagkani pisiassaassaaq kiisalu Namminersornerullutik Oqartussat nittartagaanni www.nanoq.gl -mi aaneqarsinnaassalluni.

Nittartakkami:

MIPI – Meeqqat Inuusuttuaqqallu Pillugit Ilisimasaqarfik www.mipi.gl

Atortussat soqutiginaatillit arlaqartut MIPI-p nittartagaani aaginnariaapput. Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttuaqqallu pillugit qulequttat assigiinngitsut pullavigineqarsinnaapput, qulequttallu sammineqartut tamarmik atuagassartai paasissutissanullu allanut innersuussutit attuumassuteqartut aariaannaallutik. Imarisaani Suliaq nalunaarusiarlu pillugit katersat nassaassaapput, ilaatigut atuagassaallutik “*meeqqat inuusuttuaqqallu pillugit kisitsisitigut*” naatsorsuinerit imaluunniit siunnersuisarnerit, soorlumi siunnersortinnissaq anguniarlugu periarfissanik ujaasisoqarsinnaasoq.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik www.nanoq.gl/ilapi

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfip nittartagaani nassaassaavoq 2004-miit 2014-imut Ilaqutariit Ukiui qulit, ilaatigut atuarneqarsinnaalluni ilaqutariinnut ukiorititani anguniagassatut siunnerfiit tassungalu atatillugu suliassatut aalajangersarneqarsimasut. Pisortaqarfip nittartagaani amma aaneqarsinnaapput saqqummersitat, inatsisiliornerit ilitersuutillu aammalu ulloq unnuarlu paaqqinniffiit taakkulu nittartagaat nasassallutik.

Namminersornerullutik Oqartussat www.nanoq.gl

Suliassaqarfimmi assigiinngitsuni politikikkut aalajangersaarerit inatsisillu kiisalu misissuinerit Namminersornerullutik Oqartussanit, tassanilu Ilaqutariinnermut Pisortaqarfip Paa-

risa-p, kiisalu Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Pisortaqarfip. Amma nassaassaapput suliffeqarfimmut allanut attaveqaatit, assersuutugalugu napparsimavinnut.

Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik www.statgreen.gl

Tassani suliassaqarfii assigiinngitsut kisitsisitigut paasissutissiisutaat nassaassaapput, soorlu suliffeqarnermut/suliffissarusimanagermut, pinerluttarnermut, isumaginnikkut ikior-sisarnermut, ilinniartitaanermut il.il.tunngasut. Amma imikkut saqqummersitat nassaassaapput, soorlu Kalaallit Nunaanni inuusuttut akornanni aangajaarniutinik atuineq pillugu misissuisimaneq (ESPAD 2003).

KANUKOKA www.kanukoka.gl

Nittartakkami periarfissaavoq soorlu kultureqarneq atuartaanerlu kiisalu isumaginninnermi peqqissutsimilu pissutsit misissuiffiginissaat. Meeqqat inuusuttuaqqallu pillugit qulequtaq pullavigineqarsinnaavoq, tassani atuarneqarsinnaallutik ulloq unnuarlu paaqqinniffimmut aningaasaliissutaasartut pillugit pissusiviusut.

VALHALLA www.valhalla.norden.org

Nunani Avannarlerni meeqqat inuusuttullu inooriaasiat pillugu soqutigisallit Valhalla qarasaasiaq atorlugu naapittarfigaat. Nittartakkamik ingerlatsisuuvoq nunani avannarlerni meeqqat inuusuttullu inooriaasiat pillugu aqutsisoqatigiit, Nordisk Ministerrådip ataani ingerlasoq, tassanilu nutaarsissat paasissutissallu allat nunani avannarlerni meeqqat, inuusuttut kulturilu pillugit suleqatigiinnermut tunngasut atuarneqarsinnaallutik.

Inuusuttut akisunnerat www.inuusuttutakisunnerat.gl

Inuusuttut akisunnerat tassaavoq inuusuttunut nittartagaq radiokkullu allakaatitassiaq. Nittartakkami inuusuttut periarfissaraat siunnersorneqarnissartik inuusuttullu allat peqatigalugit inuttut ajornartorsiutitik pillugit oqallissinnaanertik. Aammattaaq takuneqarsinnaavoq Inuusuttut Akisunnerat qaqugukkut radiukkut aallakaatinneqartarnersoq imaluunniit atuarfimmi sammisassat pillugit isumassarsiortoqarsinnaalluni.

Nunatta atuagaateqarfia www.katak.gl

Kalaallit Nunaanni Atuagaateqarfip ujarliutaa. Tassani nasaarisinnaavatit atuakkat sorliit atorniarneqarsinnaanersut.

Læs mere:

Sundhed og helbred hos skolebørn i Grønland fra 1994 til 2002

I "Familiens Levevilkår 2004" er der i vid udstrækning gjort brug af data fra rapporten "*Sundhed og helbred hos skolebørn i Grønland fra 1994 til 2002*" af Christina Schnohr med flere. Rapporten belyser skolebørns (6.-11. klasse) forhold omkring sundhed og trivsel, herunder kost, motion, rusmidler, fedme, skoleforhold, forhold til venner og forældre og meget andet. Rapporten er lavet ud fra spørgeskemaer udfyldt anonymt af børnene selv. Med de mange emner, der bliver belyst i rapporten, kan den interessere både skolefolk, sundhedspersonale forskere og andre. Rapporten udkommer i løbet af 2004 i serien Inussuk. Den kan købes i Atuagkat eller hentes på Grønlands Hjemmestyres hjemmeside www.nanoq.gl.

På nettet:

MIPI – Videnscenter om Børn og Unge

www.mipi.gl

På MIPIs hjemmeside er der god mulighed for at downloade en række spændende materialer. Der er indgang til forskellige emner vedrørende børn og unge i Grønland, hvor der til hvert emne kan findes relevant litteratur og links. I menuen kan man også finde Projekt- og rapportsamling, hvor man bl.a. kan læse »Statistik om børn og unge«, eller man kan finde rådgivning, hvor man finder oversigten over henvendelsesmuligheder mht. rådgivning.

Familiedirektoratet

www.nanoq.gl/ilapi

I Familiedirektoratets hjemmeside kan man finde Familie 10-året 2004-2014, hvor man bl.a. kan læse målsætninger for familieåret og en projektbeskrivelse. På direktoratets hjemmeside kan man også hente publikationer, lovgivning og vejledninger og finde vej til døgninstitutionerne og deres hjemmesider.

Grønlands Hjemmestyre

www.nanoq.gl

Her kan man læse om politikker og love på de forskellige områder, samt de undersøgelser som Hjemmestyret, herunder Familiedirektoratet, Paarisa og Direktoratet for Kultur, Uddannelse, Forskning og Kirke har foretaget. Du kan også finde links til en række institutioner, for eksempel hospitaler.

Grønlands Statistik

www.statgreen.gl

Her kan man finde statistikker inden for forskellige områder, såsom arbejdsmarked/ledighed, kriminalitet, sociale ydelser, uddannelse mv. Der er ligeledes indgang til specialpublikationer, bl.a. Rusmiddelundersøgelsen blandt unge i Grønland (ESPAD 2003).

KANUKOKA

www.kanukoka.gl

På hjemmesiden er der blandt andet mulighed for at kikke ind på områder som Kultur og undervisning samt Sociale forhold og sundhed. Der er også indgang til emnet Børn og Unge, hvor man kan læse fakta om bevillinger til døgninstitutioner.

VALHALLA

www.valhalla.norden.org

Valhalla er den elektroniske mødeplads for alle i Norden og Baltikum med interesse for børn- og ungdomskultur. Styregruppen for nordisk børne- og ungdomskultur (BUK) ved Nordisk Ministerråd står for hjemmesiden, som rummer nyheder og informationer om det nordiske samarbejde om børn, unge og kultur.

Inuusuttut akisunnerat

www.inuusuttutakisunnerat.gl

Inuusuttut Akisunnerat er en radio-program for unge med egen hjemmeside. På hjemmesiden har de unge mulighed for at få rådgivning og diskutere deres personlige problemer med andre unge. Man kan også se, hvornår Inuusuttut Akisunnerat bliver sendt i radioen, eller man kan få inspiration til hvad man kan lave i skoleklasserne.

Nunatta atuagaateqarfia

www.katak.gl

Landsbibliotekets søgesystem. Her kan man se, hvilke bøger man har mulighed for at låne igennem biblioteket.

IMMIKKOORTOQ 2

- Assersuutigalugu Bill Jordan, Marcus Redly & Simon R. James (1994): Putting the family first: Identities, decisions, citizenship, UCL Press, London. Imaluunniit Mogens Nygaard Christensen (2004): 20. hundredikkunni ilaqutariinni ineriartorneq. Aaqqissusaanerit ingerlaatsillu takusutissannorgorlugit suliarineri: Inooqatigiinneq pillugu Ilisimatusarfik: 04:07, København.
- Assersuutigalugu Anthony Giddens (1994): Ataqtigiilluinnarnerup allannngornera, Hans Reitzelip Atuakkiorkia, København. Aamma: Lars Dencik (1999): Naalunngiarsuit ilaqutariinni inuunerat – ilaqutariit avataanni meeqqanik isumassuineq. Pissusilersuutitut assersuut nunani avannarlerni attuutoq: Lars Dencik aamma P. Schultz Jørgensen: Inuiaqatigiinni postmoderniusuni meeqqat ilaqutariillu. Hans Reitzelip Atuakkiorkia, København.
- Meeqqat Pisinnaataaffii pillugit FN-ip aalajangersagaa, 20. november 1989-imeersoq pillugu nalunaarut, 15. april 2003-imeersoq.
- Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqquissaartarfik (2004): Kisitsisinnngorlugit naatsorsuisimaneq: 1. januar 2004-mi Kalaallit Nunaanni inuttaasut amerlassusii.
- Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqquissaartarfik (1995): Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqquissaartarfip ukiumoortumik nalunaarusiaa 1994.
- Andersen 1993-imi Ivalo Rosing Olsenimitt (1993): Kalaallit Nunaanni meeqqat peroriartorminnimi atugarisaat inuiaqatigiilerinerup inooqatigiinnermilu oqaluttuarisaanerup isaanit isigalugu. Kulturimut inuiaqatigiillu oqaluttuarisaanerannut immikkoortumi soraarummeerutitut suliaq, Ilisimatusarfik
- Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqquissaartarfik aamma PAARISA (2004): ESPAD 2003. Inuusuttu akornanni aangajaarniutinik atuinuq, 1986-imi, 1987-imi kiisalu 1988-imi Kalaallit Nunaanni inunngorsimasut akornanni. Aamma: Christina Schnohr, J. Michael Pedersen, Maria Carmen Granada Alcón, Birgit Niclasen (2004): Kalaallit Nunaanni atuartut akornanni peqqissuseq peqqinnerlu, 1994-imiit 2002-mut (Atuakkap naaneri atuarnertit nangiguk).
- Tine Curtis, Kim Moesgaard Iburg, Peter Bjerregaard (1997): Kalaallit Nunaanni ilaqutariit, meeqqat peqqissuserlu. DIKE, København.

IMMIKKOORTOQ 3

- Assersuut takuuk: Else Christensen (2004): Ukiuni arfineq-marlunni meeqqap inuenera. Meeqqat 1995-imi inunngorsimasut akornanni atugartuussuseq, peqqinneq ilorrisimaarnerlu. Isumaginnineq pillugu Ilisimatusarfik. Kiisalu: How can we prevent children from becoming neglected children? 2004-mi Finlandimi ataatsimeersuarnermi saqqummiusaq, aaqqissuisuullutik "Nordisk Forening mod børnemishandling og omsorgssvigt".
- Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqquissaartarfik (1995): Kalaallit Nunaanni ilaqutariit inuuniarnerminni atugarisaat. Inuttaasut aningaasatigut nunallu piisigut inuuniarnerminni atugarisaat pillugit nalunaarusiaq nr. 4.
- Gladys Kreutzmann (1994): Meeqqat inuusuttuaqqallu angerlarsimaffiup avataanut inissinneqartarnerat. Meeqqat inuusuttuaqqallu angerlarsimaffiup avataanut inissinneqartartut pillugit misissuineq, 1992-mi inisseeriaaseq atorneqartoq aallaavigalugu, Isumaginninnermut Suliffeqarnermullu Pisortaqarfik, Nuuk.
- Christina Schnohr, J. Michael Pedersen, Maria Carmen Granada Alcón, Birgit Niclasen (2004): Kalaallit Nunaanni meeqqat atuartut peqqissusaat peqqinnerallu, 1994-imiit 2002-mut (Atuakkap naaneri atugassat allat).

IMMIKKOORTOQ 4

- Atuartaanerimut ministereqarfik (2003): Danmarkimi immikkut atuartsisarneq pillugu nalunaarusiaq.
- Anne-Dorthe Hestbæk aamma Mogens Nygaard Christoffersen (2002): Ulluunerani paaqqinninnerup sunniutai – naalagaaffiup iluani nunarsuarmiogati-giillu akornanni ilisimatusarnerit inernerimut nassuiaat. Sulinerimi najoqqutassiit, Isumaginnikkut Ilisimatusarfik, København.
- Isumaginninnermut Suliffeqarnermullu Pisortaqarfik (2001, 2002, 2003): Ulluunerani paaqqinninneq pillugu 2000-imut, 2001-imut 2002-mullu nassuiaat. Aamma takuuk Tine Curtis, Kim Moesgaard Iburg, Peter Bjerregaard (1997): Kalaallit Nunaanni ilaqutariit, meeqqat peqqissuserlu. DIKE, København.
- Naatsorsuinerit: Danmarkimi Naatsorsueqquissaartarfik (2003): Isumaginnikkut suliaasaqarfinnik naatsorsuineq.
- Hestbæk aamma Christoffersen (2002).
- HS Analyse (2001): Kina ilinniagaqartuua? Inuusuttu ilinniakkamik aallartitsisarnerannut naammassinittarnerannullu pissutsinik aalajangiisuusartunik misissuineq. Kulturreqarnermut, Ilinniartitaanerimut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Pisortaqarfip misissuisitineru, Nuuk.
- Tine Curtis allallu (1997)

IMMIKKOORTOQ 5

- Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqquissaartarfik (1995): Kalaallit Nunaanni ilaqutariit inuuniarnerminni atugarisaat.
- Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqquissaartarfik (2003): 1997-2002-mut inissianik pissarsisinnassuseq, 1. januar 2003 -mi inissiat amerlassusaat kiisalu inissianik pisariaqartitsinerimik naatsorsuisimaneq.

IMMIKKOORTOQ 6

- ESPAD 2003: Aangajaarniutinik atuinertit pillugit Kalaallit Nunaanni inuusuttuaqqat 1986-imi, 87-imi 88-imi inunngorsimasut misissuiffineqarnerat. Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqquissaartarfip PAARISA suleqatigalugu misissuisitineru.
- ESPAD 2003.
- Ansel-Henry, Pauline aamma Camilla Raymond (aaqqiss.) (2001): Meeqqat atueerernerup kingorna sunngiffimmi sammisassaqartitsivianni aamma atueerunerup paaqqinnittarfimmi piginnaannngorsaqqit-tarnerat
- Kalaallit Nunaanni atuartut akornanni peqqissuseq peqqinnerlu, 1994-imiit 2002-mut. Kalaallit Nunaanni HBSC-imik taallugu misissuineq, nakorsamit aqquneqartoq, MPH J. Michael Pedersen.
- Schnohr, Christina: Kalaalialaqqat atuartut peqqissusaat – nerisat, pualavallaarneq timimullu isiginntaaseq sammillugu, Soraarummeerutissatut suliaq, Inuit peqqissusaannik Ilisimatusarfik, Københavnip Universitetia 2004-mi.
- Larsen, Knud et.al.: Meeqqat inuusuttuaqqallu aalasut – pingaarutit isumassarsiallu. "Timersorneq peqqissutsimut ilinniagaqartarnermullu sunniutai" pillugit allaaserisanit katersatut saqqummersitat. Saqqummersitsisuuvoq: Kulturreqarnermut ministereqarfik. Nittartagaq: www.kum.dk Juni 2003.
- Takuuk assersuut: Christensen, Else aamma Mai Heidi Ottosen (2002): Meeqqat ilaqutariillu. Inooqatigiinneq pillugu Ilisimatusarfip meeqqat ilaqutariillu pillugit ilisimatusarnerisa inernerit pingaarutaalu, Socialforskningsinstituttet 02:8

IMMIKKOORTOQ 7

- Candace Currie, Chris Roberts, Antony Morgan, Rebecca Smith, Wolfgang Settertobulte, Oddrun Samdal & Vivian Barnekow Rasmussen (2004): Young People's Health in Context. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international

report from the 2001/2002 survey. Health Policy for Children and adolescents, No.4. World Health Organization.

- Peter Bjerregaard, Tine Curtis, Frank Senderovitz, Ulla Christensen aamma Tine Pars (1995): Kalaallit Nunaanni inuuniarnermi atugarisat, inooiaaseq peqqissuserlu, DIKE, København.

IMMIKKOORTOQ 8

- Else Christensen (1988): Peroriartorneq annanniarnerluunniit. Sikon, København. Aamma: Else Christensen (1992): Sumiginnaneq? Peqqissusaat ilisimasaat tunngavigalugit 0-3-nik ukiullit pillugit nalunaarusiaq. Inooqatigiinneq pillugu Ilisimatusarfik, København.
- Else Christensen aamma Mai Heidi Ottosen (2002): Meeqqat ilaqutariillu. Meeqqat ilaqutariillu pillugit inooqatigiinneq pillugu Ilisimatusarfimmi ilisimatusarnerit inernerit periarfissatullu sammisai, København.
- Kalaallit Nunaanni Politeeqarneq (2004): 2003-mi Kalaallit Nunaanni poliitiit suliaat pillugit nalunaarusiaq.
- Tine Curtis, Kim Moesgaard Iburg, Peter Bjerregaard (1997): Kalaallit Nunaanni ilaqutariit, meeqqat peqqissuserlu. DIKE, København.
- R. Petersen (1980): Inuiaqatigiit allannngornerat pissutsillu meeqqanut atuuttut, Kujataata Naqiterivia.
- H. Thomsen, (1992): Nunani killerni meeqqanut isiginntaaseq inuiaqatigiinnilu kalaallini nunasianngunngikkallarnerup nalaani meeqqanik perorsariaaseq. Kalaallit kulturiat inuiaqatigiinnilu pissutsit pillugit ilisimatusarnermi allaatigisaq, 92-imi. Ilisimatusarfik/Atuakkiorkif, Nuuk.
- Meeqqanik inuusuttuaqqanillu ikiorsisarneq pillugu inatsisartut peqqussutaat, 15. april 2003-mersoq, Namminersornerullutik Oqartussat.

IMMIKKOORTOQ 9

- Kalaallit Nunaanni politeeqarneq (2004): 2003-mi Kalaallit Nunaanni poliitiit sulinerminni nalunaarusiaat.
- Gladys Kreutzmann (2002): Meeqqat navianartut – meeqqat navianartorsiorntaasut, Isumaginninnermi kandidatingorniarluni Ilinniartarfik, Aalborgip Universitetiani. Aamma Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik (2004): Ulloq unnuarlu paaqqinniffinni 2003-mi ukiumoortumik nalunaarusiaq.
- Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik, 2004-mi.
- Gladys Kreutzmann (1994): Meeqqat inuusuttuaqqallu angerlarsimaffiup avataani inissinneqartartut. Meeqqat inuusuttuaqqallu angerlarsimaffiup avataani inissinneqartartut pillugit misissuineq, inisseeriaaseq 1992-imi atuuttoq tunngavigalugu, Isumagiinnermut Suliffeqarnermullu Pisortaqarfik, Nuuk
- Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik (2004): Meeqqanik inuusuttuaqqanillu angerlarsimaffiup avataani inissinissamik pisariaqartitsineq – Misissuineq ingerlanneqarpoq KANUKOKA-p Naalakkersuisullu suleqatigiinnerisigut. Tusagassuutitigut nalunaarusiaq, 2. juni 2004-mi, www.nano.gl/nyhed.asp?page=nyhed&objno=66486

KAPITEL 2

¹ For eksempel Bill Jordan, Marcus Redley & Simon R. James (1994): *Putting the family first: Identities, decisions, citizenship*, UCL Press, London. Eller Mogens Nygaard Christensen (2004): *Familiens udvikling i det 20. århundrede. Demografiske strukturer og processer*. Socialforskningsinstituttet: 04:07, København.

² For eksempel Anthony Giddens (1994): *Intimitetens forandring*, Hans Reitzels Forlag, København. Og: Lars Dencik (1999): *Små børns familieliv – som det formes i samspillet med den udenomsfamiliære børneomsorg. Et komparativt nordisk eksempel i: Lars Dencik og P. Schultz Jørgensen: Børn og familie i det postmoderne samfund*. Hans Reitzels Forlag, København.

³ Bekendtgørelse af FN-konvention af 20. november 1989 om Barnets Rettigheder.

⁴ Landstingsforordning nr. 1 af 15. april 2003 om hjælp til børn og unge

⁵ Beregnet ud fra: Grønlands Statistik (2004): *Grønlands Befolkning 1. januar 2004*.

⁶ Grønlands Statistik (1995): *Grønlands Statistiske Årbog 1994*.

⁷ Andersen 1993 i Ivalo Rosing Olsen (2001): *Børns opvækstvilkår i Grønland i et etnografisk-sociohistorisk perspektiv*. Hovedfagsspeciale ved Institut for Kultur- og Samfundshistorie, Ilisimatusarfik

⁸ Grønlands Statistik og PAARISA (2004): *ESPAD 2003. Rusmiddelundersøgelse blandt unge, årgang 1986, 1987 og 1988, i Grønland*. Og: Christina Schnohr, J. Michael Pedersen, Maria Carmen Granada Alcón, Birgit Niclasen (2004): *Sundhed og helbred hos skolebørn i Grønland fra 1994 til 2002* (Se Læs mere bagerst i denne bog).

⁹ Tine Curtis, Kim Moesgaard Iburg, Peter Bjerregaard (1997): *Familie, børn og sundhed i Grønland*. DIKE, København.

KAPITEL 3

¹ Se eksempelvis: Else Christensen (2004): *7 års børneliv. Velfærd, sundhed og trivsel hos børn født i 1995*. Socialforskningsinstituttet. Samt: *How can we prevent children from becoming neglected children? Præsentation ved konference organiseret af "Nordisk Forening mod børnemishandling og omsorgs-vigt" i Finland 2004*.

² Grønlands Statistik (1995): *Familiers Levevilkår i Grønland. Rapport nr. 4 fra undersøgelsen af befolkningens økonomiske og materielle levevilkår*.

³ Gladys Kreutzmann (1994): *Børn og unges anbringelse uden for hjemmet. En undersøgelse af børn og unges anbringelser uden for hjemmet, baseret på anbringelsesmønstret i 1992*, Direktoratet for Sociale Anliggender og Arbejdsmarked, Nuuk.

⁴ Christina Schnohr, J. Michael Pedersen, Maria Carmen Granada Alcón og Birgit Niclasen (2004): *Sundhed og helbred hos skolebørn i Grønland fra 1994 til 2002*. Se Læs mere bagerst i denne bog...

KAPITEL 4

¹ Undervisningsministeriet (Danmark 2003): *Rapport fra arbejdsgruppen om specialundervisning, Danmark*

² Anne-Dorthe Hestbæk og Mogens Nygaard Christoffersen (2002): *Effekter af dagpasning – en redegørelse for nationale og internationale forskningsresultater*. Arbejdsrapport, Socialforskningsinstituttet, København.

³ Direktoratet for Sociale Anliggender og Arbejdsmarked: *Daginstitutionredegørelserne 2001, 2002 og 2003 fra Direktoratet for Sociale Anliggender og Arbejdsmarked til FM 2001, FM 2002 og FM 2003*. Se også Tine Curtis, Kim Moesgaard Iburg, Peter Bjer-

regaard (1997): *Familie, børn og sundhed i Grønland*. DIKE, København.

⁴ Beregnet ud fra: Danmarks Statistik (2003): *Den sociale ressourceopgørelse*

⁵ Hestbæk og Christoffersen (2002)

⁶ HS Analyse (2001): *Hvem får en uddannelse? En undersøgelse af de forhold, der er bestemmende for unges påbegyndelse og gennemførelse af uddannelser*. Undersøgelse gennemført for Direktoratet for Kultur, Uddannelse, Forskning og Kirke, Nuuk.

⁷ Tine Curtis med flere (1997)

KAPITEL 5

¹ Grønlands Statistik (1995): *Familiers Levevilkår i Grønland*.

² Grønlands Statistik (2003): *Tilgangen af boliger 1997-2002, bestanden af boliger pr. 1. januar 2003 samt det beregnede behov for boliger*. Boligstatistik 1997-2003, Grønlands Statistik.

KAPITEL 6

¹ ESPAD 2003: *Rusmiddelundersøgelse blandt unge, årgang 1986, 1987 og 1988, i Grønland*. Udført af Grønlands Statistik i samarbejde med Paarisa.

² ESPAD 2003.

³ Ansel-Henry, Pauline og Camilla Raymond (red.) (2001): *Børns kompetenceudvikling i SFO og fritidshjem*. BUPL, København.

⁴ Sundhed og helbred hos skolebørn i Grønland fra 1994 til 2002. HBSC-undersøgelse i Grønland, ledet af læge, MPH J. Michael Pedersen.

⁵ Schnohr, Christina: *Grønlandske skolebørns sundhedsadfærd - med fokus på kostvaner, overvægt og kropsofattelse*, Speciale, Institut for Folkesundhedsvidenskab, Københavns Universitet 2004

⁶ Larsen, Knud et.al.: *Børn og unge i bevægelse – perspektiver og idéer*. Antologi udgivet i forbindelse med udredningsarbejdet om »Idrættens sundhedsmæssige og uddannelsesmæssige dimension«. Udgivet af: Kulturministeriet. Hjemmeside: www.kum.dk Juni 2003

⁷ Se for eksempel: Christensen, Else og Mai Heide Ottosen (2002): *Børn og familier. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om børn og familie*. Socialforskningsinstituttet 02:8

KAPITEL 7

¹ Candace Currie, Chris Roberts, Antony Morgan, Rebecca Smith, Wolfgang Settertobulte, Oddrun Samdal & Vivian Barnekow Rasmussen (2004): *Young People's Health in Context. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2001/2002 survey*. Health Policy for Children and Adolescents, No. 4. World Health Organization.

² Peter Bjerregaard, Tine Curtis, Frank Senderovitz, Ulla Christensen og Tine Pars (1995): *Levevilkår, livsstil og helbred i Grønland*. DIKE, København.

KAPITEL 8

¹ Else Christensen (1988): *Opvækst eller overlevelse*. Sikon, København. Og: Else Christensen (1992): *Omsorgsvigt? En rapport om de 0-3-årige baseret på sundhedsplejerskers viden*. Socialforskningsinstituttet, København.

² Else Christensen og Mai Heide Ottosen (2002): *Børn og Familier. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om børn og familie*. Socialforskningsinstituttet, København.

³ Politiet i Grønland (2004): *Virksomhedsberetning for politiet i Grønland 2003*.

⁴ Tine Curtis, Kim Moesgaard Iburg, Peter Bjerregaard (1997): *Familie, børn og sundhed i Grønland*. DIKE, København.

⁵ R. Petersen (1980): *Det ændrede samfund og børnesituation*, Sydgrønlands Bogtrykkeri.

⁶ H. Thomsen, (1992): *Om europæernes syn på børn samt børns opvækst i det grønlandske samfund i tiden omkring koloniseringen*. Artikel i *Grønlandsk kultur- og samfundsforskning 92*. Ilisimatusarfik/Atuakkiorfik, Nuuk.

⁷ Landtingsforordning nr. 1 af 15. april 2003 om hjælp til børn og unge, Grønlands Hjemmestyre

KAPITEL 9

¹ Politiet i Grønland (2004): *Virksomhedsberetning for politiet i Grønland 2003*.

² Gladys Kreutzmann (2002): *Farlige børn – børn i fare*. Projekt rapport, Den Sociale Kandidatuddannelse, Aalborg Universitet. Og: *Familiedirektoratet (2004): Døgninstitutionernes Årsberetning 2003*.

³ *Familiedirektoratet 2004*.

⁴ Gladys Kreutzmann (1994): *Børn og unges anbringelse uden for hjemmet. En undersøgelse af børn og unges anbringelser uden for hjemmet, baseret på anbringelsesmønstret i 1992*, Direktoratet for Sociale Anliggender og Arbejdsmarked, Nuuk

⁵ *Familiedirektoratet (2004): Behov for anbringelse af børn og unge uden for hjemmet - en undersøgelse udarbejdet i et samarbejde mellem Landsstyret og KANUKOKA*. Pressemeddelelse, 2. juni 2004, www.nanoq.gl/nyhed.asp?page=nyhed&objno=66486

